

Stockholms
stad

Riktlinjer

Handläggning av insatser
enligt LSS och bistånd
enligt SoL till barn,
ungdomar och vuxna med
funktionsnedsättning

Antagna av KS april 2002

Reviderade av KF 2024-06-17

**Riktlinjer Handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till
barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning**

Beslutade av KF 2024-06-17

Dnr: SOF 2023/477, KS 2023/1412

Utgivare: Socialförvaltningen

Kontaktperson: Hanna Rossetti

Innehåll

1.	Inledning	8
2.	Riktlinjernas syfte och tillämpning	8
3.	Ansvarsfördelning inom staden.....	8
3.1	Stadsdelsnämndernas ansvar	8
4.	Stöd- och styrdokument	9
4.1	Lagar och förordningar	9
4.2	Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd	9
4.3	Socialstyrelsens handböcker och riktlinjer	10
4.4	Riktlinjer och tillämpningsanvisningar i Stockholms stad.....	10
4.5	Program, strategier och handlingsplaner inom Stockholms stad.....	10
4.6	Överenskommelser inom länet	10
4.7	Cirkulär från Sveriges kommuner och regioner (SKR)	11
5.	Samverkans- och samordningsansvar.....	11
5.1	Intern samverkan inom stadsdelsnämnden	11
5.1.1	<i>Barn med funktionsnedsättning som omhändertas enligt LVU.....</i>	<i>11</i>
5.2	Samverkan kring personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning	11
5.3	Samordnad individuell plan (SIP).....	12
5.4	Individuell plan enligt 10 § LSS	12
6.	Allmänna utgångspunkter	12
6.1	Sammanhållen socialtjänst	12
6.2	Förebyggande perspektiv.....	13
6.3	Brukarinflytande	13
6.4	Delaktighet, tillgänglighet och bemötande	13
6.5	Våld i nära relationer	13
6.6	Barnrättsperspektiv	14
6.6.1	<i>Barnrättsperspektiv i LSS och SoL</i>	<i>14</i>
6.7	Stöd till anhöriga och anhörigperspektiv	16
6.7.1	<i>Barn som anhöriga</i>	<i>16</i>
7.	Handläggning av ärenden.....	16
7.1	Ansökan	16
7.2	Utredning.....	17
7.2.1	<i>Underlag.....</i>	<i>17</i>
7.2.2	<i>Kommunicering</i>	<i>18</i>
7.2.3	<i>Behovsbedömning</i>	<i>18</i>
7.2.4	<i>Behov av stöd under utredningstiden</i>	<i>19</i>
7.3	Beslut	19
7.3.1	<i>Tidsbegränsning och ändringsförbehåll i beslut.....</i>	<i>19</i>
7.3.2	<i>Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats</i>	<i>20</i>
7.4	Överklagande	23

7.4.1 Förvaltningsbesvär	23
7.4.2 Laglighetsprövning	23
7.5 Verkställighet	24
7.5.1 Stadens valfrihetssystem	24
7.6 Beställning av insats	25
7.7 Plan för genomförande	25
7.7.1 Genomförandeplan	25
7.8 Uppföljning	25
7.8.1 Dokument för uppföljning och utvärdering	26
8. LSS	26
8.1 LSS och SoL kompletterar varandra	26
8.2 Om den enskilde inte tillhör personkretsen	27
8.3 Personer över 66 år	27
9. Personkretsbedömning i LSS	27
9.1 Underlag för personkretsutredning	28
9.1.1 Personkrets 1 (1 § 1 LSS)	29
9.1.2 Personkrets 2 (1 § 2 LSS)	29
9.1.3 Personkrets 3 (1 § 3 LSS)	30
9.1.4 Personer med missbruks- och beroendeproblematik	31
9.1.5 Personer med psykisk funktionsnedsättning	32
10. Insatser i LSS	32
10.1 Rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionshinder	32
10.2 Biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans	33
10.2.1 Delat ansvar för personlig assistans	33
10.2.2 Rätt till personlig assistans	33
10.2.3 Dubbel assistans – behov av fler än en personlig assistent samtidigt	34
10.2.4 Andra personliga hjälpbehov	35
10.2.5 Bedömning av det totala behovet av personlig assistans	36
10.2.6 Personlig assistans till barn	37
10.2.7 Personlig assistans i daglig verksamhet enligt LSS	39
10.2.8 Personlig assistans i särskilda boendeformer	39
10.2.9 Personlig assistans under vistelse på sjukhus	39
10.2.10 Personer som fyller 66 år	40
10.2.11 Beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS	40
10.2.12 Retroaktiv ansökan om personlig assistans	40
10.2.13 Utformning av personlig assistans	40
10.2.14 Socialtjänstens möjligheter att begära underlag för utförd assistans	44
10.2.15 Utbetalning av ekonomiskt stöd för personlig assistans	45

10.2.16 Dokumentation samt uppföljning av beslut om personlig assistans	48
10.2.17 Väsentliga förändringar	50
10.2.18 Återbetalning av ekonomiskt stöd för personlig assistans	51
10.2.19 Assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken	52
10.2.20 Stadens basansvar vid vakanser orsakade av sjukdom	53
10.2.21 Personlig assistans vid semesterresor	54
10.3 Ledsagarservice	55
10.3.1 Behovsbedömning av ledsagarservice enligt LSS	56
10.3.2 Bedömning av omfattning av insatsen och omkostnader för ledsagaren	57
10.3.3 Beslut om ledsagarservice	57
10.3.4 Ledsagarservice och bostad med särskild service	58
10.3.5 Andra huvudmäns ansvar samt riksfärdtjänst	58
10.4 Biträde av kontaktperson	59
10.5 Avlösarservice i hemmet	59
10.5.1 Beslut om avlösarservice och insatsens utformning	60
10.5.2 Kompletterande beslut om avlösning för barnets syskon	60
10.6 Korttidsvistelse utanför det egna hemmet	61
10.6.1 Behovsbedömning vid ansökan om korttidsvistelse	61
10.6.2 Beslut om korttidsvistelse och insatsens utformning	62
10.6.3 Behov av hälso- och sjukvårdsinsatser	63
10.6.4 LSS-kollo i Stockholms stad	63
10.7 Korttidstillsyn för skolgång över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov	64
10.7.1 Ungdomar som inte omfattas av LSS	64
10.7.2 Ungdomar i bostad med särskild service	64
10.7.3 Ungdomar som har personlig assistans	64
10.7.4 Krav på utformning och kvalitet	64
10.8 Boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet	65
10.8.1 Utformning av insatsen	65
10.8.2 När barn placeras utanför hemmet	66
10.8.3 Boende på grund av skolgång på annan ort	66
10.8.4 Barn och ungdomar som inte omfattas av LSS	66
10.9 Bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna	67
10.9.1 Bedömning	67
10.9.2 Beslut om bostad med särskild service eller annan särskilt anpassad bostad	68
10.10 Daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig	70
10.10.1 Låg närvaro	71
10.10.2 Beslut om daglig verksamhet	71

10.10.3 Rehabiliteringsersättning	72
10.11 Förhandsbesked enligt 16 § LSS	72
11. Bistånd enligt SoL.....	73
11.1 Rätten till bistånd enligt SoL	73
11.2 En kommuns möjlighet att ge bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL.....	73
11.3 Utländska medborgare	74
11.3.1 Utländska medborgare utan uppehållsrätt eller uppehållstillstånd	74
11.4 Hjälp i hemmet.....	75
11.5 Boendeformer enligt SoL	75
12. Insatser som kan beviljas med stöd av SoL	76
12.1 Hemtjänst.....	76
12.1.1 Bedömning.....	76
12.1.2 Beslut.....	77
12.1.3 Anställning av anhörig	77
12.1.4 Hemtjänstinsatser	77
12.1.5 Beställning av hemtjänst.....	82
12.2 Hemtjänst i assistansliknande form för vuxna	82
12.3 Hemtjänst i assistansliknande form för barn	83
12.4 Trygghetslarm.....	83
12.5 Hemvårdsbidrag	84
12.5.1 Hemvårdsbidrag och merkostnadsersättning.....	84
12.5.2 Ersättningsgrupper	84
12.5.3 Beslut om hemvårdsbidrag.....	84
12.5.4 Utbetalning av hemvårdsbidrag.....	85
12.5.5 Hemvårdsbidrag under tillfällig vistelse	85
12.5.6 Uppföljning av hemvårdsbidrag	85
12.6 Boendestöd.....	85
12.6.1 Beslut om boendestöd och insatsens utformning.....	86
12.7 Ledsagning	86
12.7.1 Behovsbedömning av ledsagning enligt SoL	87
12.7.2 Bedömning av omfattning av insatsen och omkostnader för ledsagaren	88
12.7.3 Beslut om ledsagning	88
12.7.4 Andra huvudmäns ansvar samt riksfärdtjänst	89
12.8 Omkostnadsersättning för ledsagare vid ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS	90
12.8.1 Omkostnadsersättning utöver beviljad nivå.....	91
12.8.2 Utbetalning av ersättning för omkostnader för ledsagare.....	91
12.9 Avlösning i hemmet	91
12.9.1 Beslut om avlösning och insatsens utformning	92
12.9.2 Kompletterande beslut om avlösning för barnets syskon.....	92

12.10 Omkostnadsersättning för avlösaren vid avlösning enligt SoL och avlösarservice enligt LSS	92
12.11 Kontaktperson	93
12.12 Stöd när anhöriga vårdar den enskilde	93
12.12.1 Indirekt stöd	93
12.12.2 Direkt stöd	93
12.13 Bostad med särskild service	94
12.14 Korttidsboende enligt SoL	94
12.15 Sysselsättning	95
12.16 Dagverksamhet	95
13. Övriga frågor	96
13.1 Bidrag till bostadsanpassning	96
13.1.1 Bostadsanpassning i särskilda boendeformer	96
13.2 Förmedling av bostad efter ansökan om förtur	96
13.3 Syn- och hörselinstruktör	97
13.4 Hjälp med egenvård och hälso- och sjukvårdsuppgifter	97
13.4.1 Delegering av hälso- och sjukvårdsuppgifter	97
13.5 Ansvarsfördelning mellan kommuner	98
13.5.1 Särskilda regler vid tillfälliga vistelser i annan kommun upp till sex månader	98
13.6 Skyddade personuppgifter	99
13.7 Tillståndsplikt för verksamhet som bedrivs med stöd av LSS och SoL	99
13.8 Rapporteringsskyldighet av ej verkställda beslut	100
13.9 Inlämning av personuppgifter om LSS för officiell statistik	100

1. Inledning

Kommunfullmäktige i Stockholms stad har beslutat att utfärda riktlinjer för nämndernas verksamhet. Dessa riktlinjer gäller handläggning av insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och bistånd enligt socialtjänstlagen (2001:453), SoL, till personer med funktionsnedsättning. I Stockholms stad är det stadsdelsnämnderna och socialnämnden som handlägger ärenden om insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till personer med funktionsnedsättning. Kommunstyrelsen fattade beslut om den ursprungliga versionen av dessa riktlinjer i april 2002 (Dnr 000-1892/2001). Riktlinjerna har därefter reviderats fortlöpande. Dessa riktlinjer utgör ett komplement till gällande lagstiftning och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, m.fl. De anknyter också till andra övergripande dokument och regelverk som gäller inom området.

Kommunfullmäktige har delegerat till socialnämnden att utarbeta tillämpningsanvisningar för handläggning enligt dessa riktlinjer. Socialnämnden har i sin tur delegerat detta till socialförvaltningen att till förvaltningschefen teckna dem.

2. Riktlinjernas syfte och tillämpning

Riktlinjerna är ett stöd för de handläggare som fattar myndighetsbeslut till personer med funktionsnedsättning och som kan vara i behov av bistånd enligt SoL och/eller insatser enligt LSS. Syftet med riktlinjerna är att säkerställa rättssäkerhet och likabehandling i staden när det gäller utredning, bedömning och tillgång till de insatser som ska erbjudas från socialtjänstens sida. Riktlinjerna ska ge stöd och vägledning i det praktiska arbetet med att tolka lagstiftningen i de individuella behovsbedömningar som alltid ska göras.

3. Ansvarsfördelning inom staden

Det ansvar som enligt lag åligger kommunernas socialnämnder vilar i Stockholms stads organisation i huvudsak hos stadsdelsnämnderna men även hos socialnämnden.

3.1 Stadsdelsnämndernas ansvar

För Stockholms stad gäller att stadsdelsnämnderna och socialnämnden har ansvaret för de verksamheter som rör enskilda inom individ- och familjeomsorg, omsorg om personer med funktionsnedsättning och äldreomsorg. Samlingsbegrepp för dessa verksamheter är socialtjänst. Stadsdelsnämnderna beslutar om sin egen delegationsordning och nivåerna för hur besluten är delegerade

kan variera. Det är därför nödvändigt att handläggare och chefer noggrant kontrollerar i den egna delegationsordningen vem som har rätt att fatta vilka beslut.

4. Stöd- och styrdokument

Nedan anges de vanligast förekommande lagarna och förordningarna samt de av Socialstyrelsens föreskrifter, allmänna råd och handböcker som är tillämpliga vid handläggningen av insatser och bistånd till personer med funktionsnedsättning. Även andra riktlinjer, tillämpningsanvisningar, policydokument och överenskommelser kan vara tillämpliga vid handläggning av insatser och bistånd till personer med funktionsnedsättning.

4.1 Lagar och förordningar

- Förvaltningslag (2017:900), FL
- Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS
- Socialtjänstlag (2001:453), SoL
- Socialförsäkringsbalk, SFB
- Hälso- och sjukvårdslag (2017:30), HSL
- Lag (2022:1250) om egenvård
- Offentlighets- och sekretesslag (2009:400), OSL
- Dataskyddsförordningen (GDPR)
- Lag (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning
- Lag (2001:454) om behandling av personuppgifter inom socialtjänsten
- Tryckfrihetsförordning, TF
- Föräldrabalk, FB
- Lag (2008:962) om valfrihetssystem, LOV
- Lag (2016:1145) om offentlig upphandling, LOU
- Lag (1998:620) om belastningsregister
- Lag (2010:479) om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder
- Förordning (1993:1090) om stöd och service till vissa funktionshindrade
- Socialtjänstförordning (2001:937), SoF

4.2 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd

Utöver lagstiftning och prejudicerande domar är Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd styrande och vägledande för arbetet. Föreskrifter är rättsligt tvingande medan allmänna råd är generella rekommendationer för hur lagar, förordningar och föreskrifter kan

eller bör tillämpas. Inom Stockholms stad ska även de allmänna råden följas. Som stöd vid handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till personer med funktionsnedsättning rekommenderas Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS. Även andra föreskrifter och allmänna råd kan användas för ytterligare vägledning.

Ta del av senaste versionerna av socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd på Socialstyrelsens webbplats.

4.3 Socialstyrelsens handböcker och riktlinjer

Som stöd vid handläggning av insatser enligt LSS och bistånd enligt SoL till personer med funktionsnedsättning rekommenderas Socialstyrelsens handböcker, ”*Handläggning och dokumentation*” samt ”*Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning*”. Även andra handböcker och riktlinjer kan användas för ytterligare vägledning.

Ta del av Socialstyrelsens handböcker och riktlinjer på Socialstyrelsens webbplats.

4.4 Riktlinjer och tillämpningsanvisningar i Stockholms stad

Det finns en rad olika stöd- och styrdokument såsom riktlinjer och tillämpningsanvisningar som gäller i Stockholms stad och som är relevanta för handläggning av bistånd och insatser till personer med funktionsnedsättning och annat som kan beröra detta.

Ta del av Stockholms stads riktlinjer och tillämpningsanvisningar på stadens intranät.

4.5 Program, strategier och handlingsplaner inom Stockholms stad

Inom Stockholms stad finns program, strategier och handlingsplaner som kan ha särskild relevans för handläggning av bistånd och insatser till personer med funktionsnedsättning.

Ta del av Stockholms stads program, strategier och handlingsplaner på stadens intranät.

4.6 Överenskommelser inom länet

Utöver stadens egna stöd- och styrdokument finns även överenskommelser mellan Region Stockholm och Stockholms stad och/eller samtliga länets kommuner, till exempel gällande barn i

behov av särskilt stöd, färdtjänst, hälso- och sjukvårdsansvar, rutiner för samverkan vid in- och utskrivning av patienter i slutenvård samt för samverkan vid egenvård.

Samtliga dokument finns på stadens intranät och/eller på StorSthlm:s webbplats.

4.7 Cirkulär från Sveriges kommuner och regioner (SKR)

SKR tar i olika frågor fram cirkulär med syfte att tydliggöra och underlätta kommunernas handläggning.

Samtliga dokument finns på SKR:s webbplats.

5. Samverkans- och samordningsansvar

Handläggaren har ett ansvar för att samverka med andra huvudmän och myndigheter under utredningens gång. Om den enskilde har behov av andra insatser än de som kommunen svarar för ska handläggaren vara behjälplig med information om vart den enskilde kan vända sig. I all samverkan ska gällande sekretessregler beaktas. Skyldigheten att samverka gäller endast för sådana uppgifter för vilka det inte föreligger sekretess eller tystnadsplikt.

5.1 Intern samverkan inom stadsdelsnämnden

Personer med funktionsnedsättning är ibland i behov av samordnade insatser från olika enheter inom stadsdelsnämnderna vilket ställer krav på en fungerande intern samverkan. Socialtjänsten behöver vara flexibel och tillgänglig samt använda sig av individuellt anpassade arbetssätt och insatser. Av vikt är att stadsdelsnämnderna har rutiner för hur samverkan inom nämnden ska ske.

5.1.1 Barn med funktionsnedsättning som omhändertas enligt LVU

För barn med funktionsnedsättning som omhändertas enligt LVU gäller generellt att samverkan måste utgå från den kompetens och delegation som finns inom respektive verksamhetsområde. Barn och ungdomar som vårdas med stöd av SoL eller LVU kan samtidigt erhålla bistånd enligt SoL och/eller insatser enligt LSS till följd av en funktionsnedsättning. Individ- och familjeomsorgen har dock det formella huvudansvaret för barn som vårdas med stöd av LVU.

5.2 Samverkan kring personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, såväl barn, ungdomar som vuxna, har ofta behov av samordning av sina

insatser, vilket ställer krav på goda rutiner för samverkan med andra verksamhetsområden och andra huvudmän. Finns både psykiatrisk och neuropsykiatrisk problematik krävs samverkan mellan berörda verksamhetsområden inom stadsdelsnämnden samt med psykiatri, habilitering med flera. Det kan i förekommande fall även finnas behov av samverkan med beroendevården. Varje stadsdelsnämnd bör, med utgångspunkt från den egna organisationen, ha rutiner för hur samverkan och handläggning som rör barn, ungdomar och vuxna med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning ska gå till.

5.3 Samordnad individuell plan (SIP)

När personer med funktionsnedsättning är i behov av insatser både från socialtjänsten och hälso- och sjukvården kan samordning behövas för att alla ska arbeta mot samma mål. Med socialtjänst avses i detta sammanhang alla sociala insatser som kommunen ansvarar för enligt såväl SoL som LSS. SIP är lagstadgad i både HSL och SoL och gäller personer i alla åldrar.

Den som i sin yrkesutövning inom socialtjänsten upptäcker behov av samordning av insatser ska initiera en SIP genom att kalla till ett möte där berörda parter bjuds in för att gemensamt upprätta en individuell plan. Medarbetaren har också en skyldighet att informera den enskilde om sin rätt till SIP. Den enskilde och/eller en anhörig eller närstående kan själv framföra önskemål om SIP.

5.4 Individuell plan enligt 10 § LSS

I samband med att en LSS-insats beviljas ska den enskilde erbjudas att en individuell plan enligt 10 § LSS med beslutade och planerade åtgärder upprättas i samråd med honom eller henne.

Kommunen har enligt 14 § LSS ett särskilt ansvar för samordningen av insatser som tas upp i planer. Staden ska därför underlätta samordning av den enskildes insatser, såväl inom som utom staden. De överenskommelser som träffats i arbetet ska dokumenteras i den enskildes individuella plan.

6. Allmänna utgångspunkter

6.1 Sammanhållen socialtjänst

Globaliseringen och samhällsutvecklingen i stort leder till att socialtjänstens verksamhetsområden tenderar att förändras och utökas. Socialtjänsten bör vara förutsägbar, likvärdig, jämlik, jämställd och rättssäker. Med målet att skapa ett mer sammanhållet stöd till den enskilde bör socialtjänsten i Stockholms stad sträva efter att jobba mer sammanhållet och gränsöverskridande mellan verksamhetsområden i syfte att skapa mer verkningsfulla insatser för den enskilde.

6.2 Förebyggande perspektiv

Med fokus på den enskildes behov och utifrån individuella bedömningar av insatser och bistånd behöver handläggaren ha ett förebyggande perspektiv. Handläggaren kan inom ramen för sin informationsskyldighet identifiera verksamhet, service och hjälp som utöver biståndsbedömda insatser fyller behovet för den enskilde. Det är inte ovanligt att den enskilde är omedveten om sitt behov av stöd och hjälp och därför kan den enskilde ibland behöva motiveras för att ta emot insatser. Utifrån ett förebyggande perspektiv behöver handläggaren även arbeta uppsökande, exempelvis om uppgifter inkommer om oro för en person.

6.3 Brukarinflytande

Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges.

Brukarinflytande handlar om att personer som får insatser genom socialtjänsten ska få mandat och möjlighet att påverka beslut som får stora konsekvenser för deras eget liv och vardag. Därför är det nödvändigt att involvera den enskilde både i utredningsskedet och vid beslutsfattandet.

6.4 Delaktighet, tillgänglighet och bemötande

Frågor om bemötande och tillgänglighet är särskilt viktiga att uppmärksamma vid utredning av insatser till personer med funktionsnedsättning. Det kan ha avgörande betydelse för en persons möjlighet att komma till tals och utöva inflytande över planerade och beslutade insatser, men också för kvaliteten i utredningen. Det är viktigt att beakta att bemötandet kan behöva anpassas med hänsyn till den enskildes funktionsnedsättning eller om denne talar ett annat språk. Handläggaren ska försäkra sig om att den enskildes uppgifter och synpunkter kommer fram och att den enskilde kan tillgodogöra sig den information som lämnas. Det kan också finnas hinder i den fysiska miljön som måste undanröjas.

6.5 Våld i nära relationer

Personer som är utsatta för våld i nära relation finns inom alla socialtjänstens områden inklusive funktionsnedsättning. Begreppet ”närstående” är enligt Socialstyrelsens definition könsneutralt och syftar på varje person som den våldsutsatta bedöms ha en nära och förtroendefull relation till. Bedömningen av vem som kan betraktas som närstående ska göras utifrån familje- och levnadsförhållanden i det enskilda fallet.

Alla handläggare måste ha grundläggande kunskaper för att våga fråga om och upptäcka våld i nära relation. Eftersom våldet finns

inom alla områden är det viktigt att det finns en fungerande intern samverkan mellan olika enheter i stadsdelsnämnden. Det är viktigt att det finns rutiner för att hantera en akut situation.

6.6 Barnrättsperspektiv

FN:s konvention om barnets rättigheter, Barnkonventionen, är lag sedan den 1 januari 2020. Det innebär att barns rättigheter har fått en starkare ställning och att barns rättigheter ska beaktas av domstolar och myndigheter i avvägningar och bedömningar som görs i mål och ärenden som rör barn. Att konventionen blivit gällande som lag innebär att den är tillämplig på alla rättsområden och ensam kan läggas till grund för myndigheters beslut. Syftet med lagstiftningen är vidare att den ska bidra till att synliggöra barns rättigheter i all offentlig verksamhet.

6.6.1 Barnrättsperspektiv i LSS och SoL

Med barn avses i riktlinjerna minderåriga barn 0-17 år. I LSS och SoL finns bestämmelser som svarar mot barnkonventionen. När en åtgärd eller insats rör ett barn ska enligt 6 a § LSS och 1 kap. 2 § SoL barnets bästa särskilt beaktas. Bestämmelserna är avsedda att stärka barns ställning och innebär att när en åtgärd eller insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (8 § LSS och 11 kap. 10 § SoL). Bestämmelserna om barnets bästa och barnets rätt att komma till tals i LSS och SoL har betydelse för handläggning och beviljande av insatser, för planering och genomförande av beviljade insatser samt för uppföljning, tillståndsgivning och tillsyn.

Dokumentation av barnets bästa och barnets rätt att komma till tals

Det ska dokumenteras på vilket sätt barnets bästa har beaktats under utredningen och när beslut om insats fattas. Det ska även dokumenteras hur barnet har kommit till tals, vilken information som har lämnats, barnets inställning, eller om barnet inte har velat eller kunnat klargöra sin inställning, föräldrarnas uppfattning och handläggarens bedömning.

Barnrättsperspektiv i samverkan med andra

Barn med funktionsnedsättning har ofta behov av insatser och specialkompetens från flera verksamheter, till exempel socialtjänst, förskola och skola, habilitering och annan hälso- och sjukvård samt råd och stöd enligt LSS. Handläggaren ska uppmärksamma om ett barn har behov av insatser från andra huvudmän eller från andra delar av socialtjänsten och samverka så att olika insatser till barnet samordnas på ett ändamålsenligt sätt.

Föräldrar med funktionsnedsättning som behöver stöd

Socialtjänsten har ett ansvar när det gäller att möjliggöra för personer med funktionsnedsättning att vara föräldrar. När en person med funktionsnedsättning som har vårdnad om eller lever med barn ansöker om bistånd enligt SoL eller insatser enligt LSS är det viktigt att beakta behovet och utformningen av insatser även ur ett barnrättsperspektiv. Om den enskilde utöver behovet av insatser som avser funktionsnedsättningen, har behov av stöd i sin föräldraroll, ansvarar individ- och familjeomsorgen för att utreda hur behovet lämpligast kan tillgodoses. I en sådan situation är en nära samverkan mellan ansvariga verksamheter inom stadsdelsnämnden nödvändig.

Barns delaktighet i individärenden inom vuxenhandläggning

När en förälder med funktionsnedsättning som har vårdnad om barn eller lever med barn, ansöker om bistånd enligt SoL eller insatser enligt LSS för egen del kan barnet påverkas påtagligt av situationen och de beslut som fattas. Även vid beslut riktade till vuxna, men som påverkar barn, har barnet rätt till relevant och anpassad information och stöd.

Barnets bästa inom vuxenhandläggning

I socialtjänstens utredningar som primärt berör en vuxen person utgår utredningen och insatsen från den vuxnes behov och önskemål. I de fall där ett barn påverkas direkt eller indirekt av beslut som fattas behöver ansvarig handläggare göra en särskild analys och bedömning. Där ska det framgå hur och i vilken utsträckning beslutet påverkar barnet. När en förälder eller annan närstående vuxen är aktuell hos socialtjänsten är barnets bästa inte styrande, men ska ändå vägas in i beslutet. Det ska också dokumenteras på vilket sätt barnets bästa och barnets synpunkter har beaktats samt om det finns behov av kompenserande åtgärder.

Barn som far illa

Ibland kan andra omständigheter än barnets funktionsnedsättning aktualisera åtgärder från socialtjänsten för att tillgodose barnets behov av sådant skydd och stöd som normalt åligger föräldrar. Handläggare kan även komma i kontakt med barn i behov av stöd och skydd vid handläggning av insatser till vuxna med funktionsnedsättning. Frågor som rör brister i föräldrars omsorg om ett barn ska utredas inom individ- och familjeomsorgen. Vid misstanke om att ett barn far illa har handläggaren ansvar för att sådan information lämnas till stadsdelsnämndens individ- och familjeomsorg.

Situationer där barn är i behov av insatser både till följd av en funktionsnedsättning och brister i föräldrarnas omsorg ska lösas i samverkan mellan ansvariga verksamheter i stadsdelsnämnden.

6.7 Stöd till anhöriga och anhörigperspektiv

Den som vårdar en närstående som är äldre, långvarigt sjuk eller som har någon form av funktionsnedsättning ska erbjudas stöd för att underlätta vardagen (5 kap. 10 § SoL). Det är av stor vikt att ge stöd till anhöriga för att minska deras fysiska och psykiska belastning. Den anhöriges situation och behov av stöd behöver uppmärksammas tidigt. Handläggaren ansvarar för att lämna information till den anhörige om rätten att få stöd för egen del.

6.7.1 Barn som anhöriga

Barn som anhöriga är en särskilt utsatt grupp. Barnkonsekvensanalys är ett sätt för socialtjänsten att uppmärksamma barn som anhöriga. För att få till stånd ett familjeorienterat arbetssätt inom socialtjänsten är en intern samverkan och samordning av insatser av stor vikt. Även extern samverkan med regionen och ideella organisationer är av vikt för att tillgodose barn som anhörigas individuella behov.

7. Handläggning av ärenden

Ett ärende påbörjas genom ansökan och avslutas genom ett beslut. Handläggaren ska se till att ärendet blir utrett på det sätt som krävs. Handläggning och dokumentation ska ske i enlighet med Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd. Till stöd för handläggning av ärenden finns Socialstyrelsens handbok, *”Handläggning och dokumentation”* samt *”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning”*.

7.1 Ansökan

En ansökan kan lämnas skriftligen eller muntligen av den enskilde eller genom företrädare.

Ansökan mot en av vårdnadshavarnas vilja

Det förekommer att vårdnadshavare har olika uppfattning om de ska ansöka om en insats för ett gemensamt barn eller inte. Enligt 6 kap. 13 a § FB får socialnämnden, om en av vårdnadshavarna ansöker om en insats för ett barn, fatta beslut mot den andra vårdnadshavarens vilja om det krävs med hänsyn till barnets bästa. Bestämmelsen avser de åtgärder som anges under samma lagparagraf, nämligen psykiatrisk eller psykologisk utredning eller behandling som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (HSL),

behandling i öppna former som ges med stöd av 4 kap. 1 § SoL, kontaktperson eller kontaktfamilj enligt 3 kap. 6 b § SoL samt insatserna kontaktperson enligt 9 § 4 LSS, avlösarservice enligt 9 § 5 LSS eller korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS.

Hur handläggningen organiseras rent praktiskt är en fråga för den enskilda stadsdelsnämnden och dess förvaltning.

7.1.1 Om insats kan ges enligt både LSS och SoL

Om en insats kan ges enligt såväl LSS som SoL ska den enskilde, om denne förväntas omfattas av personkretsen i LSS, få information om möjligheten att ansöka om insatsen enligt LSS.

LSS begränsar inte rättigheter som en enskild person kan ha enligt annan lag såsom SoL och HSL. Handläggaren ska upplysa om detta samt om de skillnader som finns mellan SoL och LSS.

7.2 Utredning

När en ansökan inkommer ska en utredning inledas utan dröjsmål. Utredningen ska inte vara mer omfattande eller ta längre tid än vad som krävs för att beslut ska kunna fattas. Det finns ingen särskild bestämmelse som reglerar handläggningstiden vid en ansökan om insats enligt SoL eller LSS.

Utredningen ska genomföras i samråd med den enskilde. Den enskildes önskemål och förslag ska prövas. Utredningen ska även omfatta mål för de insatser som föreslås. Anhöriga, närstående eller företrädare ska om den enskilde så önskar, beredas möjlighet att ge sina synpunkter. Vidare ska det ingå att utreda om det finns behov av att samordna insatser med regionen eller andra huvudmän.

I Stockholms stad används utredningsinstrumentet DUR (Dokumentation, utvärdering, resultat) vid utredningar som rör barn, ungdomar och vuxna personer med funktionsnedsättning. DUR används för att säkerställa kvalitet och rättssäkerhet för både den enskilde och handläggaren samt för att skapa enhetlighet i stadens utredningar och dokumentation inom verksamhetsområdet.

Vid utredningar av uppdragstagares lämplighet, såsom kontaktpersoner, korttidsfamiljer för korttidsvistelse och familjehem gäller stadens särskilda riktlinjer för kontaktverksamhet.

7.2.1 Underlag

För att kunna avgöra om den enskilde har behov av sökt insats behöver handläggaren normalt sett få läkarintyg och andra underlag rörande den enskildes funktionsnedsättning och de konsekvenser som den medför i dennes vardag. Handläggaren bör dock alltid överväga om ett intyg behöver begäras in för att styrka en

funktionsnedsättning eller ett behov i samband med biståndsbedömning. Ibland kan det vara uppenbart obehövt att begära in intyg. Vilka underlag som behövs för att kunna fatta beslut i ett enskilt ärende får avgöras i det enskilda fallet.

7.2.2 Kommunicering

Bestämmelser om kommunikering regleras i förvaltningslagen. Kommunikering ska ske om det inte är uppenbart obehövt. En bedömning får här göras i varje enskilt fall. Det finns inte någon skyldighet att kommunicera själva förslaget till beslut. Det får avgöras i det enskilda fallet om förslag till beslut ska kommuniceras eller inte.

Rätt att muntligen vid besök lämna uppgifter inför nämnden

Enligt 8 a § LSS och 11 kap. 9 § SoL har den enskilde rätt att muntligen vid besök lämna uppgifter inför nämnden, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om beslutanderätten har delegerats har den enskilde rätt att lämna uppgifterna till den som på nämndens vägnar ska fatta beslut i ärendet. Den enskilde ska informeras om denna rätt i samband med kommunikeringen.

7.2.3 Behovsbedömning

En förutsättning för rätt till insatser och bistånd är en noggrann och allsidig individuell bedömning, baserad på den information som framkommit i utredningen. Det förutsätter i sin tur god kännedom om olika funktionsnedsättningar, deras upphov, variationer och betydelse för möjligheterna att leva ett liv så likt andras som möjligt och i gemenskap med andra. Kunskap om vilka konsekvenser olika funktionsnedsättningar kan medföra har stor betydelse för att kunna bedöma behovet av insatser. Det är också viktigt att förstå hur funktionshinder uppstår i förhållandet mellan den enskilde och dennes omgivning.

Föräldraansvar för barn med funktionsnedsättning

Med undantag för vissa insatser i LSS finns ingen nedre åldersgräns för att beviljas insatser och bistånd. Det är behovet som styr, oavsett barnets ålder. I vissa fall kan behovet av stöd dock anses kunna tillgodoses alternativt vara tillgodosett genom normalt föräldraansvar. Det stöd och den omvårdnad en förälder ger till ett barn utan funktionsnedsättning utgör riktmärke för vad som är att betrakta som normalt föräldraansvar. Det är hjälpbehovet *utöver* det som är normalt för ett barn i en viss ålder som utgör det merarbete som kan ligga till grund för rätten till insatser och bistånd. Här får en individuell bedömning göras i det enskilda fallet beroende på vad ansökan avser. När det gäller insatsen personlig assistans tillämpas särskilda regler i form av ett schabloniserat föräldraavdrag.

7.2.4 Behov av stöd under utredningstiden

Om den enskilde behöver någon insats under utredningstiden ska behovet utredas och avgöras genom ett särskilt beslut. Det kan till exempel bli aktuellt när en person begär insatser enligt LSS eftersom personkretsfrågan kan ta lång tid att avgöra. Under tiden kan beslut om insatser fattas med stöd av SoL. Det kan också bli aktuellt med andra insatser i avvaktan på att en ansökan om mer omfattande insatser enligt SoL eller LSS utreds, till exempel bostad med särskild service. En stadsdelsnämnds delegationsordning bör vara utformad så att den som har delegation att fatta beslut om insatser enligt LSS även kan fatta beslut om motsvarande bistånd enligt SoL.

7.3 Beslut

Alla beslut om insatser ska föregås av en utredning och beslutet ska bygga på en helhetssyn där hänsyn tas till sociala, medicinska, psykologiska och pedagogiska behov. Beslut om insatser fattas enligt tillämpligt lagrum i SoL och LSS. Beslut och utredning ska skickas hem till den enskilde oavsett om den enskilde får bifall eller avslag på sin ansökan. Om beslutet avser helt eller delvis avslag ska den enskilde få information om hur man går tillväga för att överklaga beslutet.

7.3.1 Tidsbegränsning och ändringsförbehåll i beslut

Vid beslut om insatser enligt SoL eller LSS bör nämnden alltid överväga om det finns skäl att förse beslutet med ändringsförbehåll. Om det inte framgår av beslutet att det kan komma att ändras om det sker väsentliga förändringar i de förhållanden som legat till grund för beslutet kan nämnden inte minska eller dra in insatsen under beslutstiden. En individuell bedömning av behovet av ändringsförbehåll ska dock alltid göras.

Eventuell tidsbegränsning av beslutet är också en bedömning som ska göras med utgångspunkt från omständigheterna i det enskilda fallet. Tidsbegränsning får aldrig vara schablonmässig. En eventuell tidsbegränsning ska inte förväxlas med handläggarens ansvar att minst en gång per år följa upp beslutet i syfte att försäkra sig om att den enskilde får sina behov tillgodosedda.

Nämnden ska redovisa vilka överväganden som gjorts avseende beslutets giltighetstid. Om nämnden beslutar att förse ett tidsbegränsat beslut med ett förbehåll bör anledningen till detta motiveras.

Om en tidsbegränsad insats ska fortsätta ska ett nytt beslut fattas i god tid innan den tidigare beslutsperioden har löpt ut. En insats kan endast ges den enskilde om denne begär det. Det krävs därför en ny ansökan från den enskilde innan ett nytt beslut kan fattas.

Handläggaren bör ta kontakt med den enskilde i god tid innan beslutet löper ut och ge denne möjlighet att ansöka om insatsen på nytt.

7.3.2 Den enskildes rätt att påverka utformningen av insats

Av SoL och LSS framgår att alla insatser bygger på frivillighet och med beaktande av den enskildes integritet. Insatserna ska utformas i samråd med den enskilde. Den enskilde ska ha största möjliga inflytande över hur insatserna planeras och utförs. Den enskilde har dock ingen ovillkorlig rätt att kräva att insatsen utförs av en viss utförare, person eller på en särskild adress.

Det framgår av förarbetena till 4 kap. 1 § SoL att den enskilde kan uttrycka önskemål om vilken insats han eller hon föredrar och att detta ska beaktas så långt det är möjligt. Detta utesluter emellertid inte att kommunen, när likvärdiga insatser finns att tillgå, ges möjlighet att exempelvis välja det billigaste alternativet. Vid bedömningen av vilken insats som kan komma ifråga måste en sammanvägning göras av olika omständigheter såsom den önskade insatsens lämplighet som sådan, kostnaderna för den önskade insatsen i jämförelse med andra insatser samt den enskildes önskemål. Det finns inte en obegränsad frihet för den enskilde att välja sociala tjänster oberoende av kostnad (prop. 2000/01:80 s. 91). Någon ovillkorlig rätt att exempelvis kräva ett visst utpekad boende följer inte heller av LSS, även här måste en sammanvägd bedömning göras av omständigheterna i ärendet.

Det är först när beslutet verkställs som det bestäms var den enskilde ges plats, till exempel i en viss bostad med särskild service. Hur biståndet eller insatsen ska utformas är en verkställighetsfråga.

När det finns ett valfrihetssystem får den enskilde ett beslut om en beviljad insats enligt SoL eller LSS. Den enskilde får sedan välja vilken utförare som ska genomföra insatsen och ges därmed en direkt möjlighet att vara med och påverka insatsens utformning. När det inte finns ett valfrihetssystem finns ingen möjlighet för den enskilde att välja att få insatsen eller biståndet tillgodosett hos en viss utförare eller på en särskild adress.

Valet av en särskild utförare eller särskild adress ingår som ett led i verkställigheten av grundbeslutet och normalt fattas därför inte särskilda fristående beslut angående verkställigheten av ett beslut om insats enligt LSS eller ett beslut enligt SoL. Utformningen av en insats kan dock ha mycket stor betydelse för den enskilde. Om den enskilde begär att få sin insats utförd av en särskild person, av en särskild utförare eller på en särskild adress och nämnden inte tillmötesgår den enskildes önskemål ska den enskilde erhålla ett överklagbart beslut avseende den begärda verkställigheten.

Boendeformer enligt LSS som verkställs i annan kommun

Om det finns särskilda skäl får ett beslut enligt 9 § 8 eller 9 LSS verkställas i en annan kommun (16 c § LSS). Särskilda skäl kan exempelvis föreligga om den enskilde har en ovanlig diagnos eller en komplicerad funktionsnedsättning och behöver en anpassad boendelösning och särskild kompetens som inte går att tillhandahålla i hemkommunen. Skälen för att tillhandahålla insatsen i en annan kommun bör dokumenteras.

Målet bör vara att den enskilde efter en kortare eller längre tid ska flytta hem igen och där få ett boende av god kvalitet. Det är därför viktigt att handläggaren gör tydligt för den enskilde att boendet i den andra kommunen är tillfälligt. Om stadsdelsnämnden verkställer ett beslut i en annan kommun ska den enskilde få information om att verkställigheten kan komma att ändras om och när stadsdelsnämnden kan erbjuda ett boende som kan tillgodose goda levnadsvillkor i den egna kommunen. Informationen bör vara skriftlig.

Beslut om ändrad verkställighet bör så långt det är möjligt ske i samråd med den enskilde och en individuell bedömning ska alltid göras i varje enskilt fall.

Om den enskilde erbjuds ett boende som kan tillgodose goda levnadsvillkor i Stockholms stad och den enskilde i samband med ett sådant erbjudande uttrycker en tydlig vilja att bo kvar i bosättningskommunen ska den enskilde som huvudregel vända sig till bosättningskommunen med en ansökan om förhandsbesked enligt 16 § LSS.

Anställning av anhörig vid insats enligt LSS och bistånd enligt SoL

Någon uttalad ovillkorlig rätt till anställning av anhörig finns inte i SoL eller i LSS.

Utgångspunkten är att anställning av anhörig medges endast om det krävs för att tillförsäkra den enskilde goda levnadsvillkor respektive skälig levnadsnivå.

Exempel på när det kan finnas skäl att medge anställning av anhörig är att det finns behov av särskild kunskap om den enskilde för att säkerställa att stödet kan ges på ett tryggt och säkert sätt eller att det genom medicinsk utredning är styrkt att den enskilde inte kan ta emot stöd från ny personal. Andra exempel kan vara psykisk ohälsa eller språksvårigheter. En individuell bedömning får göras i det enskilda fallet.

Om den enskilde har önskemål om anställning av anhörig ska detta godkännas av aktuell beställarenhet och utföraren ska därmed inhämta beställarens godkännande innan rekrytering påbörjas.

Anställning av anhörig vid insatser enligt LSS

Vid en ansökan om insats enligt LSS ska en prövning av rätten till den sökta insatsen ske. Om insatsen beviljas ska den utformas på ett sådant sätt att den uppnår tillräckligt hög kvalitet för att tillförsäkra den enskilde goda levnadsvillkor. För att tillförsäkras goda levnadsvillkor i det enskilda fallet kan det innebära att en anhörig anlitas.

Vid bedömning av rätt till anställning av anhörig vid insatser enligt LSS ska hänsyn tas till bestämmelserna i 6 § samt 6 a § LSS samt om anställning av anhörig krävs för att tillförsäkra den enskilde goda levnadsvillkor. Beställaren ska även göra en bedömning av lämpligheten i sig att anlita en anhörig. En individuell bedömning ska göras i det enskilda fallet.

Valet av utförare ingår som ett led i verkställigheten av grundbeslutet och normalt fattas inte särskilda fristående beslut angående verkställigheten av ett beslut om insats enligt LSS. Om den enskilde begär att få sin insats utförd av en anhörig och nämnden inte tillmötesgår den enskildes önskemål ska den enskilde erhålla ett överklagbart beslut avseende den begärda verkställigheten.

Om beställaren har godkänt anställning av anhörig krävs också att den som anställs uppfyller samma krav som för andra anställningar. En bedömning av den anhöriges lämplighet för uppdraget ska göras. Anställning av anhörig medges inte om det finns risk för att god kvalitet inte kan säkerställas.

Anställning av anhörig vid bistånd enligt SoL

Vid en ansökan om bistånd enligt SoL ska en prövning av rätten till sökt bistånd ske. Om biståndet beviljas ska det utformas på ett sådant sätt att det uppnår tillräckligt hög kvalitet för att tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå. För att tillförsäkras en skälig levnadsnivå i det enskilda fallet kan det innebära att en anhörig anlitas.

Vid bedömning av rätt till anställning av anhörig vid bistånd enligt SoL ska hänsyn tas till bestämmelserna i 3 kap. 3 och 5 §§ SoL samt 1 kap 2 § SoL. En sammantagen bedömning ska göras gällande om anställning av anhörig krävs för att tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå. Beställaren ska även göra en bedömning av lämpligheten i sig att anlita en anhörig. En individuell bedömning ska göras i det enskilda fallet.

Valet av utförare ingår som ett led i verkställigheten av grundbeslutet och normalt fattas inte särskilda fristående beslut angående verkställigheten av ett beslut om insats enligt SoL. Om den enskilde begär att få sin insats utförd av en anhörig och nämnden inte tillmötesgår den enskildes önskemål ska den enskilde erhålla ett överklagbart beslut avseende den begärda verkställigheten.

Om beställaren har godkänt anställning av anhörig krävs också att den som anställs uppfyller samma krav som för andra anställningar. En bedömning av den anhöriges lämplighet för uppdraget ska göras. Anställning av anhörig medges inte om det finns risk för att god kvalitet inte kan säkerställas.

Observera att för insatsen hemtjänst finns särskilda regler om anställning av anhörig.

För mer information anställning av anhörig inom hemtjänst se avsnitt 12.1.3 Anställning av anhörig.

7.4 Överklagande

7.4.1 Förvaltningsbesvär

Den enskilde ska få information om hur ett beslut kan överklagas. Vid eventuellt överklagande ska handläggaren vara den enskilde behjälplig i den utsträckning som följer av 6 § Förvaltningslagen (FL).

Tidsbegränsning och ändringsförbehåll vid överklagande

Det kan i många fall vara motiverat att förse ett bifallsbeslut med ändringsförbehåll och/eller tidsbegränsning. När nämnden beslutar om att helt avslå en ansökan om bistånd eller insats tar den inte ställning till om beslutet ska föras med ändringsförbehåll och/eller tidsbegränsning. Vid överklagande av ett avslagsbeslut behöver nämnden därför göra en bedömning av om det är motiverat med ändringsförbehåll eller tidsbegränsning, för det fall att rätten skulle bifalla den enskildes överklagande. Om det finns ett sådant behov bör nämnden, i samband med att överklagandet skickas vidare till förvaltningsrätten, yrka att domen vid eventuellt bifall ska gälla med en viss tidsbegränsning och/eller yrka att målet vid eventuellt bifall ska återförvisas till nämnden för att ta ställning till lämplig tidsbegränsning och/eller förbehåll för beslutet.

7.4.2 Laglighetsprövning

I Stockholms stad har kommunfullmäktige beslutat om möjlighet att bevilja vissa insatser som normalt sett inte omfattas av rätten till bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Beslut som fattas med stöd av 4 kap.

2 § SoL kan inte överklagas genom förvaltningsbesvär, utan bara genom laglighetsprövning.

Av uttalande från JO (se t.ex. JO Dnr 2339-2002) framgår att ett beslut att bevilja bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL alltid ska föregås av ett beslut att avslå en ansökan om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Beslutet enligt 4 kap. 1 § SoL kan överklagas genom förvaltningsbesvär.

Den enskilde bör få information om hur ett beslut som fattats med stöd av 4 kap. 2 § SoL kan överklagas.

7.5 Verkställighet

Beslut om bistånd enligt SoL eller insats enligt LSS som beslutats av nämnd eller av domstol ska verkställas omedelbart. I praktiken är det emellertid rimligt att vissa insatser inte kan verkställas omedelbart efter att ett gynnande beslut har fattats. Det är därför inte möjligt att generellt säga vad som kan betraktas som skälig tid för verkställighet. Insatser som till exempel avlösning/avlösarservice eller ledsagning/ledsagarservice bör kunna verkställas i stort sett utan dröjsmål, medan den skäliga tiden för andra insatser som ställer krav på planering och framförhållning, som till exempel bostad med särskild service kan vara längre.

7.5.1 Stadens valfrihetssystem

För vissa insatser enligt SoL och LSS tillämpar Stockholms stad valfrihet enligt lagen om valfrihetssystem (LOV). Genom stadens valfrihetssystem erbjuds personer med funktionsnedsättning i Stockholms stad möjlighet att själva välja utförare. Handläggaren ska vara behjälplig med information om vilka utförare den enskilde kan välja mellan. Handläggaren måste dock förhålla sig konkurrensneutral i förhållande till de leverantörer som finns i valfrihetssystemet, inklusive egenregiverksamheten. Samtidigt ska handläggaren uppmuntra och stödja den enskilde att göra ett aktivt val som kan tillgodose de behov som den enskilde har. Handläggaren behöver därför utgå från den enskildes livssituation, önskemål och behov av stöd samt ta reda på vad den enskilde värdesätter och utifrån detta ge information om tänkbara utförare som kan intressera den enskilde. Informationen ska vara så utförlig att det är möjligt för den enskilde att göra sitt val. Informationen ska vara saklig, relevant, jämförbar, lättförståelig och lättillgänglig. Om möjligt ska flera alternativ kunna presenteras för den enskilde. Det är inte möjligt att välja fler än en utförare per insattstyp.

Målet är att alla ska ges möjlighet att göra ett aktivt val av utförare. I de fall den enskilde inte kan eller vill välja utförare ska insatserna beställas av ett ickevalsalternativ. Den enskilde har alltid rätt att välja och byta utförare.

Intresseanmälan av insatser enligt LSS

För insatserna korttidshem, bostad med särskild service och daglig verksamhet kan den enskilde lämna en intresseanmälan till handläggaren, antingen en tid före eller i samband med att den enskilde ansöker om en insats. Intresseanmälan handläggs av gruppen för bedömning och förmedling på socialförvaltningen.

7.6 Beställning av insats

När den enskilde fått ett beslut och utförare är utsedd ska handläggaren, efter samtycke från den enskilde, lämna nödvändiga uppgifter till vald utförare. Handläggaren skickar en formell beställning. Utgångspunkten är att beställningen ska göras i så god tid att utföraren har en rimlig chans att planera och verkställa beslutet.

7.7 Plan för genomförande

I 3 kap. 5 § SoL anges att insatserna för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne. I 6 § LSS anges att den enskilde i största möjliga utsträckning ska ges inflytande och medbestämmande över de insatser som ges. Stadens insatser för personer med funktionsnedsättning ska utgå från den enskildes behov och önskemål.

7.7.1 Genomförandeplan

En genomförandeplan är en plan som beskriver hur en beslutad insats rent praktiskt ska genomföras. I Stockholms stad anges i avtal att utföraren tillsammans med den enskilde ska upprätta en genomförandeplan inom 15 dagar från det att insatsen har påbörjats. Genomförandeplanen ska dokumenteras och det ska framgå om den enskilde har deltagit i planeringen. Det finns dock inget krav på att genomförandeplanen ska ”godkännas” eller vara undertecknad av den enskilde.

7.8 Uppföljning

Beslutande nämnd ansvarar för att genom individuppföljning följa upp att beviljade insatser utförs (innehåll, omfattning och kvalitet) och att dessa tillgodoser den enskildes behov.

Varje beslut om insatser ska följas upp och utvärderas kontinuerligt eller vid förändringar. I de fall beslutet är tidsbegränsat ska handläggaren ta kontakt med den enskilde i god tid innan beslutet löper ut. Vill den enskilde ansöka om insatser på nytt ska handläggaren vara den enskilde behjälplig att upprätta en sådan ansökan. Varje nytt beslut ska gå att koppla till en aktuell utredning kring insatsen.

Uppföljning ska ske minst en gång per år och därutöver vid förändringar som föranleder uppföljning, till exempel förändrade behov eller när det annars finns skäl för det. När en ny insats påbörjas kan behovet av uppföljning vara större och behöva genomföras tätare.

Ibland kan det vara svårt för den enskilde och/eller dennes företrädare att ge uttryck för att han eller hon inte är helt nöjd med en insats. Uppföljningen ska därför ge den enskilde och dennes företrädare möjlighet att uttrycka sina åsikter till handläggaren utan att den som utför insatsen är närvarande. Handläggaren och den enskilde bör i förväg komma överens kring om utföraren ska vara med eller inte vid uppföljningen.

Det är viktigt att handläggaren har kännedom om vilka åtgärder som ska vidtas om brister i utförandet uppmärksammas vid en uppföljning.

7.8.1 Dokument för uppföljning och utvärdering

Vid uppföljning och ansökan eller begäran om fortsatt insats ska följande dokument användas, utvärderas och uppdateras:

- Uppföljningsdelen i DUR FH.
- Beställning av insats.
- Genomförandeplan.
- Eventuell individuell plan eller annan plan som påverkas av ändringar vid uppföljningen.

Vid uppföljning är det viktigt att handläggaren och den enskilde går igenom hur målen med den beviljade insatsen uppnåtts och uppdaterar målen så att de stämmer överens med nuläget.

8. LSS

LSS är en utpräglad rättighetslag som har tillkommit som ett komplement till annan lagstiftning. LSS innebär alltså inte någon inskränkning i rätten till bistånd enligt SoL eller till hälso- och sjukvård för de som omfattas av lagen. Genom insatser enligt LSS ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor, vilket ska motsvara vad som är goda levnadsvillkor för människor i samma ålder som den enskilde och som inte har någon funktionsnedsättning.

8.1 LSS och SoL kompletterar varandra

LSS ska komplettera SoL utan att ersätta eller inskränka den. Insatser enligt de bägge lagarna är frivilliga och kan ges efter ansökan från den enskilde. Alla som omfattas av LSS personkrets

och är i behov av stöd från socialtjänsten ska i första hand erbjudas hjälp att ansöka om insatser enligt LSS. Den enskilde kan dock själv välja att endast ansöka om insats enligt SoL.

Personer som ingår i lagens personkrets kan behöva andra insatser än de som LSS omfattar. Behovet måste då tillgodoses med stöd av SoL eller annan lagstiftning. Ibland kan behovet omfatta insatser enligt både LSS och SoL eller annan lagstiftning. Den enskilde ska informeras om möjligheten att ansöka om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL för att tillgodose behov av insatser som inte ryms i LSS.

8.2 Om den enskilde inte tillhör personkretsen

En ansökan om insats enligt LSS ska alltid utredas och den enskilde ska erhålla ett skriftligt avslag med en motivering om denne inte bedöms tillhöra personkretsen i LSS. En person som inte bedömts tillhöra personkretsen i LSS ska alltid erbjudas prövning enligt SoL. Handläggaren ska därför informera den enskilde om möjligheten att ansöka om insatser enligt denna lag.

8.3 Personer över 66 år

Personer med funktionsnedsättning över 66 år kan omfattas av LSS och ha rätt till insatser enligt lagen med vissa begränsningar. För personkrets 3 gäller att personer över 66 år kan omfattas av personkretsen om funktionsnedsättningen inte uppenbart beror på normalt åldrande. För personkrets 1 och 2 finns ingen övre åldersgräns.

9. Personkretsbedömning i LSS

Den som inte tillhör personkretsen i LSS kan heller inte få insatser enligt den lagen. I utredningsfasen är frågan om personkrets därför av avgörande betydelse. Enligt 1 § LSS omfattar lagens bestämmelser personer med:

- utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd (1 § 1 LSS)
- betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom (1 § 2 LSS), eller
- andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service (1 § 3 LSS).

I dessa riktlinjer benämns dessa grupper med personkrets 1, personkrets 2 respektive personkrets 3. Huruvida en person

omfattas av personkrets 1 eller 2 bestäms utifrån den enskildes diagnos utan hänsyn till hans eller hennes stödbehov. Huruvida en person omfattas av personkrets 3 utgår i stället från den enskildes behov oavsett vilken skada, sjukdom eller funktionsnedsättning som orsakar behovet. För personkrets 3 gäller att personer över den allmänna pensionsåldern kan omfattas av personkretsen om funktionsnedsättningen inte uppenbart beror på normalt åldrande. För personkrets 1 och 2 finns ingen övre åldersgräns.

Ett beslut om personkretstillhörighet ska vara en del av beslutet om insatser. Bedömningen av om en person omfattas av LSS personkrets ska framgå av beslutet om insats och kan överklagas. Personkretsfrågan måste därför tillmätas stor betydelse i utredningsfasen.

En personkretsbedömning kan inte aktualiseras av andra omständigheter än ansökan om insatser enligt LSS. Det är därmed inte möjligt för en enskild person att få ett särskilt beslut om att denne tillhör någon av personkretsarna i LSS.

9.1 Underlag för personkretsutredning

För att kunna avgöra om en person tillhör personkretsen i LSS behöver handläggaren få tillgång till läkarintyg och andra underlag som bekräftar personens funktionsnedsättning och beskriver vilka konsekvenser den medför i vardagen för den enskilde och för livsföringen i övrigt. Om handläggaren bedömer att tillgängliga underlag är alltför oklara för att kunna avgöra om den enskilde omfattas av personkretsen är det nödvändigt att begära in kompletterande underlag.

Personkrets 1 och 2 bygger på medicinska diagnoser. Personkretstillhörigheten ska därför bedömas utifrån medicinska underlag. Det ska framgå av underlaget vilka utredningar som har gjorts för att fastställa den medicinska diagnosen. En person som tillhör LSS personkrets 1 eller 2 har en diagnos som innebär att funktionsnedsättningen är bestående. Som huvudregel krävs därför inte någon ny utredning för att fatta beslut i personkretsfrågan vid en förnyad ansökan. Undantag kan gälla vissa barn vars diagnos med stigande ålder kan komma att ändras och vissa vuxna som har en oklar diagnos och ålderstigen utredning, till exempel personer med förvärvad hjärnskada vars begåvningsmässiga funktionsnedsättning ibland kan behöva utredas på nytt.

Personkrets 1 och 2 har företräde framför personkrets 3. Det innebär att om det finns ett medicinskt underlag som visar tillhörighet enligt grupp 1 eller 2 så ska någon av dessa grupper fastslås även om kriterierna för grupp 3 också uppfylls.

Om utredningen syftar till att klarlägga om en person tillhör personkrets 1 eller 2, och det redan är klarlagt att personen tillhör

personkrets 3, ska beslut om insats fattas utifrån att personen tillhör personkrets 3. Detta sker då i avvaktan på att personkretsutredningen vad gäller den första eller andra personkretsen blir klar.

9.1.1 Personkrets 1 (1 § 1 LSS)

För att en person ska kunna omfattas av personkrets 1 i LSS krävs att denne har någon av diagnoserna utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd. Diagnosen ska vara medicinskt styrkt genom intyg. Regionen ansvarar för att utreda och fastställa diagnoser som rör utvecklingsstörning, autism och autismliknande tillstånd.

Utvecklingsstörning

Med utvecklingsstörning avses en intellektuell funktionsnedsättning som uppkommit under personens utvecklingsperiod, och som är så betydande att han eller hon behöver särskilt stöd och särskild hjälp i sin livsföring. Med utvecklingsperiod avses vanligen åren före 16 års ålder (prop. 1992/93:159 s. 53–54).

I LSS och lagens förarbeten används begreppet utvecklingsstörning. Begreppet intellektuell funktionsnedsättning används dock allt oftare och i diagnosmanualen DSM-5 har begreppet utvecklingsstörning ersatts av begreppet intellektuell funktionsnedsättning. I dessa riktlinjer används dock begreppet utvecklingsstörning eftersom det ofta hänvisas till de begrepp som finns i förarbetena och lagstiftningen.

Autism eller autismliknande tillstånd

Med autism eller autismliknande tillstånd avses en djupgående personlighetsstörning som debuterar under barndomen, i regel före sju års ålder. De djupgående störningarna påverkar bland annat social förmåga, kommunikation och beteende. Dessa tillstånd ger nästan alltid allvarliga psykiska funktionshinder under hela livet (prop. 1992/93:159 s. 54 och 167).

9.1.2 Personkrets 2 (1 § 2 LSS)

Personkrets 2 i LSS omfattar personer som i vuxen ålder fått en hjärnskada med ett betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder som följd. Utredningen ska styrka hjärnskada *och* betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder.

Regionen ansvarar för att utreda och fastställa diagnoser som rör hjärnskador som förvärvats i vuxen ålder och om en hjärnskada medför ett betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder.

Hjärnskada i vuxen ålder med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder

Med vuxen ålder avses tid efter utvecklingsåren, från cirka 16 år. Den begåvningsmässiga funktionsnedsättningen bedöms enligt samma principer som för utvecklingsstörning i personkrets 1. Utlösande faktorer ska enligt lagens förarbeten vara sjukdomar eller skador av kroppslig art som beror på exempelvis:

- Trauma på grund av yttre våld - till exempel trafikolycka, misshandel, fallolycka.
- Stroke - hjärninfarkt på grund av hjärnblödning eller blodpropp.
- Syrebristskada - till exempel efter hjärtstillestånd, drunkningstillbud, förgiftning.
- Tumörer - i hjärnan eller i hjärnhinnorna.
- Infektioner.
- Lösningssmedelsskada.

Även personer med demenssjukdomar såsom Alzheimers sjukdom kan tillhöra LSS personkrets 2 förutsatt att övriga villkor är uppfyllda, såsom att en organisk hjärnskada är konstaterad och att nedsättningen av den begåvningsmässiga förmågan är betydande. Bakgrunden till denna utvidgning av personkretsen är en dom i Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) (RÅ 2008 ref. 78).

För att avgöra om en person tillhör personkrets 2 måste både diagnosen och en betydande begåvningsmässig funktionsnedsättning vara styrkt.

Olika psykiska sjukdomstillstånd kan också ge en begåvningsmässig funktionsnedsättning, men räknas inte till personkrets 2. Dessa personer kan endast omfattas av LSS om de uppfyller kriterierna för personkrets 3.

För personkrets 2 är det ett krav att hjärnskadan medfört en betydande intellektuell eller begåvningsmässig funktionsnedsättning. En individ kan, på grund av hjärnskada, ha stora svårigheter i vissa avseenden men klara sig normalt i andra. Bristande förmåga i flera avseenden kan sammantaget göra att den enskildes funktionsnedsättning ska betraktas som stor trots att den enskilde inte har någon intellektuell funktionsnedsättning. I sådana fall är det viktigt att pröva om den enskilde eventuellt tillhör personkrets 3.

9.1.3 Personkrets 3 (1 § 3 LSS)

Personkrets 3 omfattar personer med andra varaktiga och omfattande fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande. Funktionshindren ska vara stora och

förorsaka betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service. För att omfattas av lagen krävs att *samtliga* villkor är uppfyllda. Funktionshindren kan vara medfödda eller förvärvade. I personkretsen återfinns barn, ungdomar och vuxna med långvariga habiliterings- och rehabiliteringsbehov.

Personkrets 3 är, till skillnad från personkrets 1 och 2, inte diagnosstyrd i den meningen att en viss diagnos alltid medför att personen omfattas av LSS. Bedömningen av om en person tillhör personkrets 3 inriktas på svårigheter i den dagliga livsföringen. Vad som orsakar dessa svårigheter är av underordnad betydelse.

Samtliga nedanstående villkor ska vara uppfyllda för att tillhöra personkrets 3, men i personkretsbedömningen behöver de beaktas var för sig:

- andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder,
- som uppenbart inte beror på normalt åldrande,
- om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed föranleder ett omfattande behov av stöd eller service.

Det kan samtidigt vara svårt att bedöma villkoren var för sig eftersom de påverkar varandra. En person kan ha stora svårigheter i ett avseende men klara sig normalt i ett annat.

Det kan ibland vara svårt att bedöma hur en funktionsnedsättning kommer att utvecklas. Det är därför viktigt att det framgår av utredningen på vilket sätt den enskildes funktionsnedsättning är varaktig, eftersom det kan vara särskilt svårt att avgöra.

Om en funktionsnedsättning ska betraktas som varaktig får bedömas i det enskilda fallet. I svårbedömda fall när det gäller varaktigheten får man utgå från den situation som föreligger vid utredningstillfället. I sådana situationer ska det beslut som fattas vara tidsbegränsat. Vid en förnyad ansökan, när beslutet om insats löper ut, kan personkretstillhörigheten och varaktigheten bedömas annorlunda. Om ansökan avser ett barn och det inte går att bedöma om barnet kommer att omfattas av LSS på grund av att varaktigheten inte kan styrkas ska handläggaren informera barnets vårdnadshavare om vikten av en ny LSS-ansökan längre fram.

9.1.4 Personer med missbruks- och beroendeproblematik

Om funktionsnedsättningen är stor och varaktig och uppenbart inte beror på normalt åldrande samt förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service kan personer med missbruks- och beroendeproblematik omfattas av personkrets 3. Detta gäller oavsett om behovet är

förorsakat av missbruket eller inte. Samtidigt kvarstår socialtjänstens ansvar att aktivt sörja för att den enskilde får den hjälp och vård som personen behöver för att komma ifrån missbruket. Att en person omfattas av LSS personkrets utgör ingen inskränkning i rätten till hjälp enligt SoL för missbruket. Det kan handla om insatser som syftar till nykterhet och drogfrihet men även skademinimerande åtgärder. Handläggaren ska i dessa fall efter samtycke hjälpa den enskilde att komma i kontakt med stadsdelsnämndens vuxen-/missbruksenhet för bedömning av den enskildes behov av vård och stöd. Samtycke krävs dock inte om anmälan görs med stöd av lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). Av vikt är att ha en helhetssyn kring den enskildes situation och en välfungerande intern samverkan och samordning av insatser. Behovet av insatser enligt LSS eller SoL till följd av den enskildes funktionsnedsättning måste vägas samman med det vårdbehov för missbruk och beroende som föreligger.

9.1.5 Personer med psykisk funktionsnedsättning

Personer med psykisk funktionsnedsättning kan omfattas av personkrets 3 om funktionsnedsättningen påverkar psykiska och sociala funktioner i sådan omfattning att kriterierna är uppfyllda. Hjälpbehov som rör vård och behandling hör till regionens ansvarsområde och ska inte tillgodoses inom ramen för LSS. Behov av insatser både från socialtjänsten och regionen ska beaktas utifrån bestämmelser om samverkan och samordning av insatser.

10. Insatser i LSS

I 9 § LSS återfinns de insatser för särskilt stöd och särskild service som kan lämnas med stöd av lagen. Insatserna anges i tio punkter.

10.1 Rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och

livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionshinder

Rådgivning och annat personligt stöd enligt 9 § 1 LSS är ett komplement till habilitering, som syftar till att underlätta vardagen medan habilitering syftar till att främja utvecklingen av bästa möjliga funktionsförmåga.

Det är regionen som ansvarar för insatsen råd och stöd enligt 9 § 1 LSS. Vid behov ska handläggaren ge den enskilde stöd att ansöka om insatsen råd och stöd. Det ska framgå av ansökan att det är insatsen råd och stöd, såsom insatsen är beskriven i förarbetena till LSS, som efterfrågas. När ansökan om råd och stöd upprättas är det viktigt att definiera behovet av stöd samt hur den enskilde i sin vardagssituation kan bli hjälpt genom råd och stöd.

10.2 Biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans

Med personlig assistans enligt 9 § 2 LSS avses ett personligt utformat stöd som ges i olika situationer av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med ett eller flera grundläggande behov, se 9 a § LSS. Stödet ska enligt lagens förarbeten kunna finnas tillgängligt för den enskilde i olika situationer och under olika tider på dygnet. Det personliga stödet ska ge ökade möjligheter till ett självständigt liv och möjliggöra för den enskilde att som andra i samhället kunna studera, delta i fritidsaktiviteter, få möjlighet till eget boende mm. Den personliga assistenten ska i möjligaste mån garantera en kontinuitet i stödet, och därmed trygghet för den enskilde och hans eller hennes närstående (prop. 1992/93:159 s. 174).

10.2.1 Delat ansvar för personlig assistans

Med personlig assistans enligt LSS och assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken (SFB) avses i grunden en och samma insats. Det innebär att behovet av personlig assistans utreds och bedöms enligt samma principer. Kommunen ansvarar för personlig assistans enligt LSS i de fall den enskildes behov av hjälp för grundläggande behov inte överstiger i genomsnitt 20 timmar per vecka. Kommunen ansvarar för hela kostnaden för personlig assistans enligt LSS även om det totala antalet beslutade timmar överstiger 20 timmar per vecka, vilket inträffar om den enskilde har andra personliga hjälpbehov, utöver de grundläggande. Försäkringskassan ansvarar för assistansersättning för personlig assistans enligt 51 kap. SFB i de fall den enskildes grundläggande behov överstiger i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka. Kommunen har alltid kostnadsansvaret för de 20 första timmarna per vecka i alla beslut om assistansersättning enligt SFB.

10.2.2 Rätt till personlig assistans

För rätt till personlig assistans enligt LSS krävs att den enskilde har behov av insatsen för sina grundläggande behov och att dessa inte tillgodoses på annat sätt. Med grundläggande behov betonas i lagens förarbeten att det är fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur. Här åsyftas hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den enskilde måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges (prop. 1992/93:159 s. 64 och 174).

Vid bedömningen av om den enskilde behöver personlig assistans i sin dagliga livsföring ska en jämförelse göras med den livsföring som kan anses normal för personer i samma ålder. Med daglig livsföring menas förutsebara, kontinuerliga, dagliga eller ofta återkommande aktiviteter eller situationer av vardagligt slag (prop.1992/93:159 s. 195).

10.2.3 Dubbel assistans – behov av fler än en personlig assistent samtidigt

En enskild person kan ibland behöva hjälp av flera assistenter samtidigt, så kallad dubbel assistans. En timmes dubbel assistans med två assistenter motsvarar två assistanstimmar.

Kan behovet avhjälpas eller minskas med bostadsanpassning eller hjälpmedel?

Av 9 a § femte stycket LSS framgår att den enskilde har rätt till två eller flera assistenter endast om möjligheterna att få bidrag enligt lagen om bostadsanpassningsbidrag eller hjälpmedel enligt HSL har utretts.

Handläggaren ska informera den enskilde om vilken utredning som krävs samt vilka möjligheter den enskilde har att få sina hjälpbehov tillgodosedda genom hjälpmedel, bostadsanpassning eller rätt till två eller fler assistenter.

I staden ansvarar Stockholms stadsbyggnadskontor för att utreda om den enskilde kan få bostadsanpassningsbidrag medan regionen ansvarar för hjälpmedel. Behov av dubbel assistans under stadsbyggnadskontorets utredningstid ska tillgodoses. Om en utredning hos stadsbyggnadskontoret eller en hjälpmedelsutredning är uppenbart obehövlig kan utredningen begränsas till att denna bedömning motiveras och dokumenteras.

Det är den enskilde som i slutändan avgör om denne vill låta utföra en bostadsanpassning. Rätten till dubbel assistans påverkas inte av att den enskilde avböjer bostadsanpassning.

Vid behov ska handläggaren vara den enskilde behjälplig med att ansöka om bostadsanpassningsbidrag.

Beräkning av tiden för grundläggande behov

Den enskildes behov av insatsen personlig assistans för grundläggande behov kan, beroende på den enskildes individuella livssituation, variera i omfattning mellan olika veckor, dagar, helger och vardagar. De grundläggande behoven kan till exempel helt eller delvis tillgodoses i skola, barnomsorg, på korttidsvistelse eller i daglig verksamhet. Tid för grundläggande behov som tillgodoses i andra verksamheter ska som huvudregel *inte* medräknas.

Observera att om den enskilde har behov av dubbel assistans för grundläggande behov ska tiden för den andra eller fler assistenter räknas med i tiden för de grundläggande behoven.

Handläggaren behöver göra en bedömning av hur ofta den enskilde behöver få hjälp med ett grundläggande behov och hur lång tid den hjälpen tar. Bedömningen ska göras utifrån vad som är rimligt i förhållande till den enskildes funktionsnedsättning. Det spelar ingen roll när på dygnet den enskilde har behov av hjälp med ett grundläggande behov. Handläggaren behöver dock göra en bedömning av hur ofta den enskilde behöver hjälp med det grundläggande behovet samt hur lång tid det tar. Beslutet ska grundas på det genomsnittliga hjälpbehovet per vecka under perioden.

Om den enskilde inte har behov av stöd med grundläggande behov i sådan art och omfattning att denne bedöms ha rätt till personlig assistans ska ansökan avslås. Den enskilde kan däremot ha rätt till andra insatser enligt LSS eller bistånd enligt SoL.

Om den enskilde har behov av stöd med grundläggande behov i sådan omfattning att denne bedöms ha rätt till personlig assistans bedöms i nästa steg behovet av personlig assistans för andra personliga hjälpbehov.

10.2.4 Andra personliga hjälpbehov

Av 9 a § LSS framgår att den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov även har rätt till insats enligt 9 § 2 för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt. Om behovet avser hjälp med ett grundläggande behov som avses i första stycket 1 eller 7 (andning eller löpande stöd vid ett medicinskt tillstånd), omfattar rätten till insats alla åtgärder som är direkt nödvändiga för att hjälpen ska kunna ges. Om behovet avser hjälp med måltider i form av sondmatning, omfattar rätten till insats alla åtgärder som är direkt nödvändiga för förberedelse och efterarbete i samband med sådana måltider.

Personlig assistans för andra personliga behov avser även

1. tid under den enskildes dygnsvila när en assistent behöver vara tillgänglig i väntan på att den enskilde behöver hjälp utan att det är fråga om tillsyn (väntetid),
2. tid under den enskildes dygnsvila när en assistent i stället behöver finnas till förfogande på annan plats i väntan på att den enskilde behöver hjälp (beredskap), och
3. tid när en assistent behöver vara närvarande i samband med en aktivitet utanför den enskildes hem på grund av att ett hjälpbehov kan förväntas uppstå.

Föräldrar med funktionsnedsättning

Ett barns behov av omvårdnad är principiellt inte en uppgift för föräldrarnas personliga assistent. Assistans kan dock ges för att hjälpa en förälder med funktionsnedsättning med den praktiska omvårdnad som finns under barnets första tid när barnet är känslomässigt och praktiskt totalt beroende av någon vuxen, oftast en förälder. Det kan gälla till exempel vid amning och blöjbyten (prop. 1992/93:159 s. 66 och 176).

Vid bedömningen av föräldrarnas behov av personlig assistans ska barnrättsperspektivet beaktas och om även barnet har behov av stöd. Om den enskilde utöver behovet av insatser som avser funktionsnedsättningen, har behov av stöd i sin föräldraroll, ansvarar individ- och familjeomsorgen för att utreda hur behovet lämpligast kan tillgodoses. I en sådan situation är en nära samverkan mellan ansvariga verksamheter i stadsdelsnämnden nödvändig.

Beräkning av den totala tidsåtgången för andra personliga hjälpbehov

Den tid det tar att tillgodose den enskildes andra personliga hjälpbehov ska utredas och beräknas. Det är viktigt att uppmärksamma om behovet varierar över dygnet, från dag till dag, mellan vardagar och helger eller uppstår i samband med någon annan ledighet. I utredningen ska även annat samhällsstöd för att tillgodose andra personliga behov beaktas.

Tid för väntetid och beredskap

I Stockholms stad beräknas och ersätts väntetid och beredskap enligt samma princip som Försäkringskassan tillämpar.

10.2.5 Bedömning av det totala behovet av personlig assistans

När bedömningen av grundläggande behov och andra personliga hjälpbehov är klar ska slutligen det totala behovet av personlig assistans beräknas i antal timmar för en viss period.

En utgångspunkt för den slutliga bedömningen är att den enskilde genom insatserna ska få hela sitt behov av personligt stöd och hjälp i den dagliga livsföringen tillgodosett och att insatserna ska möjliggöra ett liv så likt andras som möjligt med goda levnadsvillkor. All personlig assistans som är nödvändig för att tillgodose grundläggande och andra personliga hjälpbehov som inte tillgodoses på annat sätt och som krävs för att tillförsäkra den enskilde goda levnadsvillkor ska beaktas i den totala tiden.

Bedömningen av det totala antalet timmar ska utgå från den enskildes behov av stöd. Behov som uppstår på grund av andra skäl och som kan hänföras till de personliga assistenterna, schemaläggning eller liknande beaktas inte. Eventuella problem vid schemaläggning för assistenter, eller om antalet beviljade timmar i sig gör det svårt för en anordnare att ordna assistansen ska inte beaktas.

Observera att tidsberäkningen för den enskildes olika aktiviteter inte ska uppfattas som en schemaläggning för att utföra den personliga assistansen utan endast som en metod för handläggaren att kunna utreda behovets omfattning, hur ofta behovet av aktivt stöd uppstår och hur behovet av kontinuitet ska beräknas. Det är den enskilde och dennes assistansanordnare som kommer överens om själva utformningen av den personliga assistansen.

Behov av särskild kompetens

I vissa fall kan det krävas särskild kompetens för att tillgodose den enskildes behov av personlig assistans. I sådana fall kan stadsdelsnämnden göra en bedömning av om den enskilde till följd av sin funktionsnedsättning behöver särskilda assistansinsatser som innebär högre kostnader än stadens schablonbelopp. Särskilda skäl kan vara att assistansinsatserna medför förhöjda kostnader för den enskilde, exempelvis om det behövs assistenter med speciell kompetens, om assistansbehovet till mer än hälften är förlagt på obekväm arbetstid eller om en assistent behöver fungera som arbetsledare för att samordna assistansen och ge assistenterna särskilt stöd i arbetet. Det kan finnas ytterligare särskilda skäl att bevilja förhöjt timbelopp. Ersättningsnivån ska fastställas i samband med beslut om ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans enligt 9 § 2 LSS. Med anledning av att staden tillämpar det timbelopp som regeringen årligen fastställer för assistansersättning enligt 51 kap. SFB tillämpas även att ett högre belopp inte får överstiga schablonbeloppet med mer än *12 procent*.

Merkostnadsersättning och personlig assistans

Stadsdelsnämnden ska i sin bedömning av rätt till personlig assistans bortse från om den enskilde har merkostnadsersättning. Däremot kan merkostnadsersättningen påverkas när insatsen personlig assistans beviljas. Handläggaren ska informera om att merkostnadsersättningen kan reduceras som en följd av ett beslut om personlig assistans.

10.2.6 Personlig assistans till barn

En bedömning av barns rätt till personlig assistans sker dels enligt samma kriterier som för vuxna, d.v.s. barnet ska ha behov av hjälp för sina grundläggande behov och för andra personliga behov, dels

utifrån en bedömning av barnets bästa. Vidare görs även ett avdrag för föräldraansvar.

Föräldraansvar vid bedömning av personlig assistans

När behovet av personlig assistans bedöms för ett barn ska det enligt 9 f § LSS bortses från det hjälpbehov som en vårdnadshavare normalt ska tillgodose enligt föräldrabalken med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter. Detta ska göras genom schablonavdrag (föräldraavdrag) från barnets behov av hjälp med grundläggande behov och andra personliga behov enligt 9 a § LSS.

Tid för dubbel assistans, väntetid och beredskap ska beaktas och räknas om till assistanstimmar innan föräldraavdrag görs.

Föräldraavdrag görs per dygn som assistans beviljas. Om assistans inte beviljas för ett visst dygn ska inget avdrag göras för det dygnet. Även om ett avdrag ett dygn är större än antalet assistanstimmar som avdrag ska göras från det dygnet kan antalet assistanstimmar aldrig bli lägre än noll. Föräldraavdrag kan inte föras vidare från ett dygn till ett annat, utan gäller varje enskilt dygn.

Föräldraavdragens storlek regleras i 6 a § förordningen om stöd och service till vissa funktionshindrade och i bilaga till förordningen.

Personlig assistans och omvårdnadsbidrag

Om omvårdnadsbidrag lämnas får det inte påverka bedömningen av behovet av personlig assistans. Omvårdnadsbidraget kan däremot påverkas när insatsen personlig assistans beviljas. Handläggaren ska informera om att omvårdnadsbidraget kan reduceras som en följd av ett beslut om personlig assistans.

Utformning av personlig assistans till barn

Det är viktigt att redan i utredningsfasen uppmärksamma om assistansen kommer att utföras av barnets föräldrar. I de fall föräldrar avser att vara personliga assistenter åt sitt eget barn och har behov av återhämtning som inte tillgodoses är det möjligt för föräldrarna att överlåta åt någon annan att utföra delar av barnets personliga assistans. Den enskilde kan även ansöka om andra insatser så som korttidsvistelse eller avlösarservice. Här får en individuell bedömning göras utifrån familjens situation.

Personlig assistans i barnomsorg och skola

Personlig assistans ska inte ersätta personal som behövs för att driva en verksamhet så som barnomsorg eller skola. I undantagsfall kan barn ha rätt till personlig assistans under vistelse i barnomsorg eller skola om behovet inte faktiskt tillgodoses av personalen i verksamheten. Det kan till exempel handla om situationer där

barnets funktionsnedsättning skapar särskilda svårigheter att kommunicera med andra än den personliga assistenten eller att det med hänsyn till barnets hälsotillstånd är viktigt att den personliga assistenten finns till hands. Det kan också handla om att barnet till följd av funktionsnedsättning behöver tillgång till någon som har ingående kunskap om barnet och barnets funktionsnedsättning. Andra skäl kan vara att barnet behöver hjälp med andning eller måltider i form av sondmatning.

10.2.7 Personlig assistans i daglig verksamhet enligt LSS

I insatsen daglig verksamhet ingår omvårdnad. Personlig assistans ska inte ersätta den personal som behövs för att tillhandahålla insatsen daglig verksamhet. Det åligger utföraren att ge all den omvårdnad som är nödvändig för att den enskilde ska klara av att vistas i den dagliga verksamheten. Personlig assistans kan dock beviljas undantagsvis även för en person i daglig verksamhet. Det kan exempelvis handla om situationer där den enskildes funktionsnedsättning skapar särskilda svårigheter att kommunicera med andra än den personliga assistenten eller om det med hänsyn till den enskildes funktionsnedsättning och hälsotillstånd är viktigt att den personliga assistenten finns till hands. En bedömning får göras utifrån om behovet faktiskt är tillgodosett genom personal på den dagliga verksamheten.

10.2.8 Personlig assistans i särskilda boendeformer

I bostad med särskild service enligt 9 § 8 - 9 LSS eller 4 kap. 1 § SoL ska det finnas en fast personalbemanning som i huvudsak täcker den enskildes hela behov. Utföraren ansvarar för att det finns den personal som behövs för att den enskildes behov ska kunna tillgodoses. Personlig assistans enligt 9 § 2 beviljas som huvudregel inte för personer som bor i särskilda boendeformer enligt LSS eller SoL. Undantag kan exempelvis vara barn som har behov av personlig assistans under helger och skollov när de inte vistas i sitt barn- och ungdomsboende.

10.2.9 Personlig assistans under vistelse på sjukhus

Det finns inte någon begränsning för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS under sjukhusvistelse liknande den som finns i 106 kap. 25 § SFB. Bedömningen får istället göras utifrån om den enskildes behov av stöd är faktiskt tillgodosett på annat sätt. Den som har personlig assistans enligt LSS kan, efter behovsbedömning, ges möjlighet att under hela eller delar av den beviljade tiden ha med sig sin assistent under sjukhusvistelse. Vid bedömningen behöver handläggaren ta ställning till om den enskilde, till följd av funktionsnedsättning, har behov av personlig assistans för att få sina behov tillgodosedda eller om hjälpbehovet är sådant att det tillgodoses av sjukvårdshuvudmannen. Den omvårdnad som

sjukvårdshuvudmannen är skyldig att ge vid sjukhusvistelse kan ses som att behovet är faktiskt tillgodosett. Bristande resurser hos sjukvårdshuvudmannen ska inte påverka bedömningen.

10.2.10 Personer som fyller 66 år

Rätten till personlig assistans enligt 9 § 2 LSS för enskilda personer som fyller 66 år regleras i 9 b § LSS.

10.2.11 Beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS

Vid beslut om personlig assistans bör nämnden alltid överväga om det finns skäl att förse beslutet med ändringsförbehåll. Detta gäller även tidsbegränsade beslut. Om det inte framgår av beslutet att det kan komma att ändras om det sker väsentliga förändringar i de förhållanden som legat till grund för beslutet kan nämnden inte minska eller dra in insatsen under beslutstiden. En individuell bedömning ska dock alltid göras och ställningstagandet ska motiveras.

10.2.12 Retroaktiv ansökan om personlig assistans

Rätt till insatsen gäller normalt sett från och med beslutsdatumet, vilket bör klargöras för den enskilde redan när ansökan lämnas in.

LSS innehåller dock inga bestämmelser om när och hur en ansökan om assistans ska göras eller från vilken tidpunkt insatsen kan beviljas.

Retroaktiv ersättning för tid före beslutsdatumet kan beviljas i undantagsfall, om den enskilde gör anspråk på sådan ersättning och kan påvisa att assistansen redan har påbörjats innan beslutet är fattat. Den enskilde måste i dessa fall kunna visa att arbetet utförts fortlöpande månad för månad av assistenter som är anställda för uppdraget. Detsamma gäller om den enskilde i domstol får rätt till ekonomiskt stöd för personlig assistans. Ofta har dock behovet tillgodosetts genom andra insatser från kommunen.

10.2.13 Utformning av personlig assistans

Kommunens basansvar

Kommunen har alltid ett basansvar för insatsen personlig assistans. Med basansvar avses enligt förarbetena bland annat att kommunen alltid ska stå beredd att antingen anordna personlig assistans eller att ge ekonomiskt bidrag till skäligen kostnader för att enskilda ska kunna ordna insatsen på annat sätt än genom kommunen (prop.1992/93:159 72-73).

Kommunen är även skyldig att på den enskildes begäran anordna personlig assistans i de fall den enskilde erhållit assistansersättning av Försäkringskassan.

I kommunens ansvar ingår vidare att utföra assistans eller lämna ekonomiskt stöd för tillfälliga behov av utökad assistans som inte täcks av beviljade assistanstimmar från Försäkringskassan. En person kan exempelvis tillfälligt behöva särskild eller utökad hjälp under en semesterresa.

I kommunens basansvar ingår också att på den enskildes begäran anordna personlig assistans när assistenten inte kan utföra arbetet på grund av sjukdom eller av annan orsak. Detta ansvar beskrivs i förarbetena enligt följande (prop. 1992/93:159 s. 73):

”Om en fristående organisation åtagit sig arbetsgivaransvaret, bör denna också fullgöra de åtaganden som i olika avseenden följer med arbetsgivaransvaret. Det kan vidare inträffa att assistenten tillfälligtvis inte kan utföra arbetet på grund av sjukdom eller av annan orsak. I en sådan situation är kommunen genom den nya lagen skyldig att på den enskildes begäran gripa in.”

Respektive stadsdelsnämnd har således det yttersta ansvaret för att den enskilde inte ska stå utan personlig assistans. Om akut behov av stöd uppstår under tider på dygnet som inte täcks av beslut om personlig assistans kan det akuta behovet tillgodoses genom insatser enligt SoL till exempel hemtjänst.

Utifrån den enskildes önskemål kan stadsdelsnämnderna uppfylla sitt ansvar på tre sätt:

1. Stadsdelsnämnden utför assistansen, antingen genom egen regi eller genom att köpa av annan assistansanordnare (entreprenad).
2. Stadsdelsnämnden betalar ekonomiskt stöd till skälig kostnad för personlig assistans till den enskilde som själv ordnar sin assistans eller köper assistans av en anordnare.
3. Den enskilde kan begära att stadsdelsnämnden betalar ersättning till skälig kostnad direkt till assistansanordnaren.

Att ersättning betalas direkt till anordnaren kan underlätta för den enskilde och huvudprincipen är att sådan begäran godtas. Det finns dock ingen skyldighet för stadsdelsnämnden att godta den enskildes begäran.

Personlig assistans enligt LSS ska utformas på ett sådant sätt att den enskilde har stort inflytande över hur stödet ska ges. Den enskilde kan välja att kommunen utför den personliga assistansen eller att få ekonomiskt bidrag till skälig kostnad och själv vara arbetsgivare eller anlita någon annan med tillstånd. Respektive stadsdelsnämnd behöver därför säkerställa att det är möjligt för den enskilde att välja att kommunen utför den personliga assistansen. Det kan ske genom stadsdelsnämndens egen regi eller genom överenskommelse med annan stadsdelsnämnd. Kommunen har även, enligt 17 § LSS,

möjlighet att sluta avtal med en privat utförare om att tillhandahålla personlig assistans.

En begäran om att stadsdelsnämnden ska betala ersättning till skälig kostnad direkt till assistansanordnaren ska vara skriftlig och det ska finnas ett avtal om personlig assistans mellan den enskilde och den valda assistansanordnaren.

Om någon av stadens kommunala utförare, på den enskildes begäran, anordnar assistans som beviljats av Försäkringskassan ska ett avtal upprättas mellan utföraren och den enskilde.

Tillstånds- och anmälningsplikt för att bedriva verksamhet

En enskild person får enligt 23 § LSS inte utan tillstånd av IVO yrkesmässigt bedriva verksamhet som avser personlig assistans enligt 9 § 2 LSS eller assistansersättning enligt 51 kap. SFB. Handläggaren ska informera den enskilde om tillståndsskyldigheten och kontrollera att tillstånd finns hos den anordnare som den enskilde valt innan ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS betalas ut.

Om den enskilde själv anordnar sin assistans

Den som har beviljats ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS och som har anställt någon för sådan personlig assistans ska enligt 23 § femte stycket LSS göra en anmälan till IVO innan assistenten påbörjar sitt arbete. Handläggaren ska informera den enskilde om anmälningskyldigheten och vid behov hjälpa den enskilde att göra en anmälan samt kontrollera att en anmälan har gjorts.

Med arbetsgivarrollen följer en hel del skyldigheter. När den enskilde väljer att själv vara arbetsgivare ska kommunen kunna bistå med rådgivande stöd vad gäller arbetsgivaransvaret (prop. 1992/93:159 s. 73). Det innebär att stadsdelsnämnden ska erbjuda sådant stöd om den enskilde väljer att själv anordna sin assistans.

Registerkontroll vid personlig assistans

Obligatorisk kontroll av belastningsregistret enligt lagen om registerkontroll av personal som utför vissa insatser åt barn med funktionshinder gäller för personer som erbjuds anställning som personliga assistenter för barn. Det gäller däremot inte om föräldrar anställs som personliga assistenter. En person som erbjuds anställning som personlig assistent av den som själv är assistansberättigad är skyldig att lämna registerutdrag om den enskilde, dvs. den assistansberättigade, begär det. Registerkontrollen är i dessa fall frivillig, det är den enskilde som avgör om registerkontroll ska göras.

Handläggaren ska informera den enskilde om möjligheten att göra registerkontroll i samband med beslut om ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

Timbeloppet

Ekonomisk ersättning enligt 9 § 2 LSS beviljas endast under förutsättning att den används för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter.

I Stockholms stad betalas ersättningen ut månadsvis med det timbelopp som regeringen årligen fastställer för assistansersättning enligt 51 kap. SFB. Inom ramen för schablonbeloppet får den enskilde, eller den som den enskilde köper personlig assistans av, avgöra hur stor del av beloppet som ska användas till lön och andra omkostnader (prop. 2007/08:61 s. 19). Kostnader som är en förutsättning för att den personliga assistenten ska kunna utföra uppdraget att ge ett personligt utformat stöd, ingår i den personliga assistansen. Det är inte möjligt för den enskilde eller dennes assistansanordnare att använda medlen till annat än löner och andra kostnader för personliga assistenter. Med andra kostnader avses assistans- och utbildningskostnader, arbetsmiljöinsatser, personalkostnader och administration.

Förhöjt timbelopp vid särskilda skäl

Om det finns särskilda skäl kan ekonomiskt bidrag till personlig assistans lämnas med ett högre belopp än schablonbeloppet. Med anledning av att staden tillämpar det timbelopp som regeringen årligen fastställer för assistansersättning enligt 51 kap. SFB tillämpas även att ett högre belopp inte får överstiga schablonbeloppet med mer än *12 procent*.

Beslut om att neka utbetalning av ersättning

Om den enskilde begär ersättning för assistans som utförts av någon som är under 18, som är bosatt utanför EES-området eller som till följd av sjukdom, ålderdom eller liknande orsak saknar förmåga att utföra arbete som personlig assistent kan stadsdelsnämnden genom beslut neka att utge ersättning eftersom det arbete som utförts inte ska räknas som kostnad för personlig assistans. Detsamma gäller om begäran avser arbetstid som överstiger den tid som anges i 2-4 §§ lagen (1970:943) om arbetstid m.m. i husligt arbete, 5-10 b §§ arbetstidslagen (1982:673) eller kollektivavtal som uppfyller kraven i 3 § arbetstidslagen.

10.2.14 Socialtjänstens möjligheter att begära underlag för utförd assistans

Av 51 kap. 4 § SFB framgår att assistansersättning endast lämnas under förutsättning att den används för köp av personlig assistans eller för kostnader för personliga assistenter. Någon motsvarande bestämmelse finns inte i LSS. Av HFD 2016 ref 87 framgår dock att en kommun har rätt att kräva att en enskild som begär ersättning för kostnader för personlig assistans, ger in underlag som möjliggör en bedömning av kostnadernas skälighet även om ersättningsanspråket inte överstiger schablonbeloppet för den statliga assistansersättningen.

Kommunens skyldighet att utge ersättning för personlig assistans avser de verkliga kostnaderna för assistansen i den mån de kan bedömas som skäliga. För att kunna ta ställning till detta finns därmed möjlighet för kommunen att kräva att den enskilde ger in underlag som möjliggör en bedömning av kostnadernas storlek och skälighet. Eftersom Stockholms stad tillämpar samma schablonbelopp som för den statliga assistansersättningen blir det dock sällan aktuellt att kontrollera själva delposterna för ersättningen när den enskilde anlitar en assistansanordnare. Stadsdelsnämnden avgör i det enskilda fallet om det finns skäl att kontrollera delposterna, det kan till exempel handla om situationer där det finns misstankar om oegentligheter.

Om den enskilde själv anställer sina assistenter finns däremot skäl för stadsdelsnämnden att säkerställa att ersättningen bara används för kostnader för personlig assistans. För att säkerställa att ersättningen bara används för kostnader för personlig assistans ska den enskilde månadsvis redovisa samtliga kostnader till stadsdelsnämnden. De kostnader som ska redovisas avser lön, assistansomkostnader, utbildningskostnader, arbetsmiljöinsatser, personalomkostnader samt administrationskostnader.

Om vårdnadshavarna själva anställer assistenter för barnets räkning ska assistansen redovisas på samma sätt som om barnet själv hade anställt sina personliga assistenter.

Uppgifter som ska lämnas till kommunen

Enligt 11 a § LSS ska den som är arbetsgivare för eller uppdragsgivare åt en personlig assistent lämna uppgifter till kommunen som visar om

- assistenten är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den insatsberättigade,
- om assistenten har fyllt 18 år och
- om assistenten är bosatt inom eller utanför EES-området.

Uppgifterna ska lämnas innan assistansen börjar utföras och vid ändrade förhållanden.

Den som är arbetsgivare för eller uppdragsgivare åt en personlig assistent ska även lämna uppgifter till kommunen som visar den arbetstid som assistenten har arbetat hos en insatsberättigad (tidredovisning). Sådana uppgifter ska lämnas månadsvis i efterhand.

Stadsdelsnämnden måste få möjlighet att bedöma om den enskilde haft faktiska kostnader för personlig assistans. Om assistansanordnaren inte inkommer med uppgifter om de assistenter som arbetar samt tidredovisning som visar faktiskt utförd assistans är det inte möjligt för stadsdelsnämnden att avgöra vilka faktiska kostnader som ska ersättas. Det är därför av stor vikt att stadsdelsnämnden är uppmärksam på att tidsredovisning inkommer och i förekommande fall begär in tidrapporter. Tidrapporter ska begäras in i samtliga ärenden med beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS.

En kommun är inte skyldig att utge ersättning förrän underlag och nödvändiga uppgifter lämnats in. När underlag väl har kommit in kan kommunen däremot inte neka att betala ut ersättning enbart på den grunden att underlaget kommer in sent. Det kan dock finnas skäl att genom beslut neka att utge ersättning om stadsdelsnämnden bedömer att underlaget inte visar att assistans har utförts eller att det arbete som utförts inte ska räknas som kostnad för personlig assistans enligt 9 d§ LSS.

Om uppgifter inte lämnas, eller om det finns brister i det underlag som lämnas in, kan handläggaren informera den enskilde och/eller assistansanordnaren om att förutsättningar saknas för att betala ut ekonomiskt stöd för personlig assistans enligt LSS. Om anordnaren inte rättar till påpekade brister kan stadsdelsnämnden besluta om att neka utbetalning.

10.2.15 Utbetalning av ekonomiskt stöd för personlig assistans

Ekonomiskt stöd för personlig assistans kan betalas ut direkt till den enskilde eller dennes legale ställföreträdare, alternativt till en assistansanordnare. Om den enskilde är under 18 år betalas det ekonomiska stödet direkt till dennes vårdnadshavare eller förmyndare. Huvudregeln är att utbetalning sker i efterskott, men undantag kan göras om den enskilde själv anordnar sin assistans.

Ersättningsbeloppet till den enskilde baseras på antal timmar angivna i beslutet. Utbetalningen av det ekonomiska stödet för personlig assistans för en viss månad får grundas på ett beräknat antal timmar för den månaden.

Ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS ska inte utbetalas för tid som överstiger den tid som anges i beslutet. Om den enskilde använt mer assistans än vad som anges i beslutet ger det inte rätt till ersättning om det inte finns en ansökan om retroaktiv assistans. En sådan ansökan ska ha prövats och bifallits innan ersättning betalas ut.

Utbetalning till den enskilde

Den enskilde kan i sin ansökan om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS ange till vilket konto utbetalningen av ekonomiskt stöd för personlig assistans ska göras. Om den enskilde senare vill ändra mottagande konto bör detta göras skriftligt. För att ekonomisk ersättning för personlig assistans ska kunna betalas ut till den enskilde ska den enskilde ha tecknat ett avtal om att köpa personlig assistans av en anordnare eller själv ha anställt personliga assistenter.

Möjlighet att betala ut ersättning i förskott när den enskilde själv anställer sina assistenter

I förarbetena framgår att möjligheten att betala ut assistansersättning i förskott infördes för att den som själv anställer sina assistenter ska kunna avlöna dem och klara övriga omkostnader utan att ligga ute med pengar (prop. 1992/93:159 s. 71). Även kommunen kan medge utbetalning i förskott till den som anställer alla sina assistenter själv.

För att få förskottsbetalning i Stockholms stad gäller följande krav:

- Den enskilde ska anställa alla sina assistenter.
- Den enskilde ska ha anmält till IVO att han eller hon anställer assistenter själv.
- Den enskilde ska vara registrerad som arbetsgivare hos Skatteverket.
- Den enskilde ska inte bedriva den egna assistansverksamheten som näringsverksamhet.

Om den enskilde har fått ersättning utbetald i förskott ska den ersättning som betalats ut jämföras med den som har redovisats. Om den enskilde inte har använt all ersättning till att anlita personliga assistenter ska denne betala tillbaka överskottet. Om den enskilde inte återbetalar ekonomiskt stöd som inte använts kan stadsdelsnämnden med stöd av 12 § LSS besluta om återbetalning av ekonomiskt stöd som lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp.

Utbetalning till en assistansanordnare med tillstånd

Det ska finnas en skriftlig begäran från den enskilde för att utbetalning ska kunna ske till en anordnare. Om begäran rör personlig assistans till ett barn ska den undertecknas av båda föräldrarna, förutsatt att de har gemensam vårdnad. Handläggaren ska kontrollera att den valda assistansanordnaren har tillstånd att bedriva assistansverksamhet. Det ska också finnas ett avtal om personlig assistans mellan den enskilde och den valda assistansanordnaren. Ett avtal mellan den enskilde och assistansanordnaren ska minst innehålla uppgifter om:

- Den enskildes namn och personnummer.
- Anordnarens namn och organisationsnummer.
- Daterad underskrift av den enskilde och anordnaren.
- Specifikation över vad avtalet gäller.
- Från och med vilken tidpunkt avtalet börjar gälla.

Avtal med en anordnare om personlig assistans till ett barn bör undertecknas av båda föräldrarna, förutsatt att de har gemensam vårdnad.

Om anordnaren inte har tillstånd

Kostnad för personlig assistans som har utförts i en yrkesmässig enskild verksamhet utan tillstånd enligt 23 § LSS ger inte rätt till ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 LSS.

Kommunen kan därför enligt 9 d § LSS neka utbetalning av ersättning till assistansbolag utan giltigt tillstånd, även i fall där utbetalningen går genom den som är assistansberättigad. För assistans som har utförts utan tillstånd lämnas dock ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 LSS om verksamheten har haft tillstånd under avtalstiden och assistansen har utförts senast två veckor efter den dag då den assistansberättigade underrättades om att tillståndet har upphört att gälla, eller det finns särskilda skäl.

Av prop. 2020/21:205 s.32 framgår att den assistansberättigade exempelvis kan ha speciella behov som bara kan tillgodoses av assistenter med viss kompetens eller erfarenhet. Utbetalning med stöd av bestämmelsen om särskilda skäl bör dock inte bli aktuell annat än under en kortare övergångsperiod som inte bör uppgå till mer än ett fåtal veckor. Den exakta längden på den frist som medges på grund av särskilda skäl får bedömas i det enskilda fallet och ska utgå från den enskildes behov.

Beslut om att inte betala ut ekonomisk ersättning för personlig assistans med stöd av 9 d § LSS andra stycket bör föregås av en utredning med syfte att utreda om det ändå finns skäl att enligt tredje stycket betala ut ersättning. Bedöms det inte föreligga skäl

enligt tredje stycket får stadsdelsnämnden besluta om att ersättning inte ska betalas ut.

Möjlighet att neka eller stoppa utbetalning direkt till anordnaren

Om stadsdelsnämnden bedömer att en anordnare inte är lämplig att ta emot utbetalningar av ekonomisk ersättning direkt från kommunen kan sådan begäran nekas eller stoppas. En anledning till att inte betala ersättning direkt till anordnaren kan vara att stadsdelsnämnden har gjort en anmälan till polis eller IVO. Det kan även finnas skäl att stoppa utbetalningen till en anordnare som har fått sitt tillstånd indraget av IVO men där inhibition beviljats i avvaktan på att domstolen avgör målet. En individuell bedömning får göras i det enskilda fallet.

Möjlighet att besluta att ersättning ska betalas ut till någon annan person

Av 11 § LSS framgår att kommunen får besluta att ersättningen ska betalas ut till någon annan än den enskilde. Om någon till följd av ålderdomssvaghet, sjuklighet, långvarigt missbruk av beroendeframkallande medel eller någon annan liknande orsak är ur stånd att själv ta hand om ekonomiskt stöd får kommunen besluta att ersättningen ska betalas ut till någon annan person för att användas till kostnader för personlig assistans till den stödberättigade. Den person som stadsdelsnämnden har beslutat att ersättningen ska betalas ut till blir endast betalningsmottagare. Den som är arbetsgivare för assistenterna ska fortsätta att fullgöra sin roll som arbetsgivare. Om den enskilde själv har varit arbetsgivare till sina assistenter så ska denne fortsätta att fullgöra de skyldigheter som finns i rollen som arbetsgivare.

10.2.16 Dokumentation samt uppföljning av beslut om personlig assistans

Av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5) framgår att kommunal eller enskild verksamhet som utför personlig assistans utöver bestämmelserna i 2-4 kap. ska tillämpa föreskrifterna i 6 kap. 1 § första stycket 1,3,4 och 6 samt 2-5§§. En assistansberättigad som har beviljats assistansersättning eller ekonomiskt stöd för skäliga kostnader för personlig assistans ska vid tillämpning av 6 kap. SOSFS 2014:5 betraktas som uppdragsgivare och jämföras med den beslutande nämnden.¹

¹ Socialstyrelsens handbok Handläggning och dokumentation s.170

Insatsen personlig assistans möjliggör i stor utsträckning för den enskilde att bestämma när, hur och var assistansen ska utföras. Det är dock viktigt att handläggaren följer upp hur beviljad assistans används för att säkerställa att den enskilde har ett fortsatt behov av det stöd som insatsen är beviljad för. Vid en sådan uppföljning kan handläggaren exempelvis stämma av om det skett väsentliga förändringar i de förhållanden som legat till grund för beslutet. Det kan både handla om ökat eller minskat behov. Vid en uppföljning kan även en avstämning gällande hur redovisning av tid sköts göras med den som anordnar assistansen. Antal uppföljningar under en beslutsperiod kan variera beroende på beslutets längd. En bedömning får göras i varje enskilt fall.

Besök i hemmet när närstående är personlig assistent

Uppföljning i hemmet kan vid behov även ske med stöd av 9 c § LSS om assistans utförs av någon som är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den enskilde.

När ekonomiskt stöd enligt 9 § 2 LSS har beviljats och assistans utförs av någon som är närstående till eller lever i hushållsgemenskap med den enskilde och som inte är anställd av kommunen, ska kommunen enligt 9 c § 1. LSS få besöka den enskilde när det behövs för bedömningen av rätten till eller behovet av insatsen eller i övrigt för tillämpningen av LSS. Med närstående avses make, sambo, barn, förälder och syskon samt deras makar, sambor och barn.

Av förarbetena till bestämmelsen (prop. 2012/13:1) framgår att detta inte innebär någon rätt för kommunen att få fritt tillträde till bostaden eller att utföra tillsyn, utan syftet är endast att utreda den enskildes behov och att undersöka om den assistans som kommunen beviljat faktiskt utförs.

Av 9 c § LSS framgår vidare att det ekonomiska stödet för personlig assistans enligt 9 § 2 LSS får dras in eller sättas ned om kommunen utan giltig anledning vid upprepade tillfällen vägras besök. För att stödet ska få dras in eller sättas ned krävs att den insatsberättigade har informerats om denna påföljd. Vidare krävs att hembesök är nödvändigt för bedömning av rätten till eller behovet av insatsen eller i övrigt för tillämpning av lagen.

Av prop. 2012/13:1, Utgiftsområde 9, s. 229 framgår också att en giltig anledning till att vägra ta emot besök kan vara att den enskilde är allvarligt sjuk eller måste delta i en inbokad aktivitet eller behandling. Även andra boendes önskemål kan ha betydelse för frågan om det finns godtagbara skäl för att vägra besök i hemmet. Ledning bör enligt förarbetena hämtas från Försäkringskassans tillämpning av nuvarande reglering om giltig anledning för att vägra medverka vid utredningsåtgärder (110 kap. 52-53 §§ SFB). Det

ekonomiska stödet får dras in tillfälligt tills att den enskilde medverkar till att ett hembesök blir av.

Ett alternativ till att acceptera hembesök bör enligt förarbetena vara att den närstående assistenten anställs av kommunen. Syftet med denna möjlighet är att begränsa det integritetsintrång som hembesök enligt 9 c § 1 LSS kan innebära för den enskilde, samtidigt som kommunen ges en viss insyn i verksamheten.

Information till den enskilde om indragning eller nedsättning av ekonomiskt stöd samt möjligheten att istället för hembesök välja att den närstående assistenten anställs av kommunen bör vara skriftlig. Det är viktigt att handläggaren säkerställer att den enskilde och/eller den enskildes företrädare har tagit del av informationen. Beslut om indragning eller nedsättning av ekonomiskt stöd fattas med stöd av 9 c § andra stycket LSS. Innan beslut fattas ska den utredning som ligger till grund för beslutet kommuniceras i enlighet med 25§ FL.

10.2.17 Väsentliga förändringar

Av 37 § första punkten FL framgår att ett gynnande beslut får ändras om det framgår av beslutet att det under vissa förutsättningar får ändras (ändringsförbehåll). Ett gynnande beslut får också ändras om den enskilde har lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter.

Ett beslut om personlig assistans kan ändras om det finns ett ändringsförbehåll som anger att det kan komma att ändras om det sker väsentliga förändringar i de förhållanden som legat till grund för beslutet. Om handläggaren får information om väsentliga förändringar av de omständigheter som har legat till grund för beslutet kan det därför finnas skäl att ta ställning till om det pågående beslutet om personlig assistans ska ändras. Information om väsentliga förändringar kan inkomma från den enskilde, dennes företrädare eller på annat sätt.

Om handläggaren, efter att ha fått information om väsentliga förändringar, gör bedömningen att det kan finnas anledning att ändra beslutet ska en ny utredning inledas. Observera att den enskilde ska informeras om att nämnden beslutat att inleda en ny utredning. Om det tidigare beslutet ändras ska det ske genom ett nytt beslut där det framgår att det utgör en ändring av det tidigare beslutet.

Observera att det i LSS inte finns någon bestämmelse om skyldighet för den enskilde att anmäla väsentliga förändringar. Handläggaren kan dock i samband med uppföljning fråga den enskilde om eventuella förändrade behov.

10.2.18 Återbetalning av ekonomiskt stöd för personlig assistans

Kommunen får enligt 12 § LSS besluta om återbetalning av ekonomiskt stöd om den som erhållit stödet eller dennes ställföreträdare genom att lämna oriktiga uppgifter eller på annat sätt har förorsakat att det ekonomiska stödet har lämnats felaktigt eller med för högt belopp. Detsamma gäller om det ekonomiska stödet annars har lämnats felaktigt eller med ett för högt belopp och den som erhållit stödet eller dennes ställföreträdare skäligen borde ha insett detta. Med skäligen menas att den enskilde har haft goda skäl att inse felaktigheten. Den enskilde kan därmed bli återbetalningsskyldig om denne borde ha insett att utbetalningen var felaktig.

Det är nämnden som har bevisbördan vid beslut om återbetalning. Nämnden ska visa att det har skett en felaktig utbetalning. Nämnden ska också visa att den enskilde eller dennes ställföreträdare har förorsakat den felaktiga utbetalningen alternativt borde ha insett att ekonomiskt stöd lämnats felaktigt. Vid en bedömning behöver nämnden väga in skäl för och emot att den enskilde eller dennes företrädare skäligen borde ha insett att en utbetalning av ekonomiskt stöd har varit felaktig. Att den enskilde är medveten om att de förhållanden som ligger till grund för ersättningen från nämnden har ändrats innebär inte automatiskt att denne skäligen borde ha insett att det påverkar rätten till den ekonomiska ersättningen. Bedömningen av om den enskilde skäligen borde ha insett att utbetalningen var felaktig ska göras utifrån både de uppgifter som den enskilde lämnat till nämnden och de uppgifter som nämnden lämnat till den enskilde.

Uppföljning av återkrav

Utgångspunkten är att den enskilde eller dennes företrädare frivilligt betalar tillbaka felaktigt utbetald ekonomisk ersättning. Vid utebliven återbetalning bör kontakt tas med den enskilde och/eller företrädare för att diskutera varför återbetalningen har uteblivit. Om den enskilde inte frivilligt betalar sitt återkrav kan nämnden vända sig direkt till kronofogdemyndigheten för verkställighet. Av 3 kap. § 1 utsökningsbalken framgår att verkställighet får ske på grund av domstols dom, utslag eller beslut. Verkställighet får även ske på grund av en förvaltningsmyndighets beslut som innefattar betalningsskyldighet.

Beslut om återbetalning enligt 12 § LSS får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Om den enskilde överklagar nämndens beslut om återbetalning behöver nämnden invänta att domen vunnit laga kraft innan kontakt tas med kronofogdemyndigheten.

10.2.19 Assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken

Rätt till statlig assistansersättning för personlig assistans regleras i 51 kap. SFB. Av 51 kap. 2 § SFB framgår att de bestämmelser som avser utförandet av insatsen personlig assistans enligt LSS också ska tillämpas på personlig assistans som beslutats enligt SFB. Det framgår också att personlig assistans som ges med stöd av SFB är samma insats som ges enligt 9 § 2 LSS.

Om den enskildes behov av personlig assistans för de grundläggande behoven överstiger 20 timmar i veckan har denne rätt till assistansersättning från Försäkringskassan för att finansiera sin personliga assistans.

Handläggning i avvaktan på Försäkringskassans beslut

Även om det kan antas att den enskilde har rätt till assistansersättning enligt SFB och anmälan till Försäkringskassan därmed har gjorts ska handläggaren skyndsamt utreda den enskildes ansökan om personlig assistans enligt LSS. Det innebär att den första behovsutredningen ofta görs parallellt med Försäkringskassans utredning. Samma krav på skyndsam handläggning gäller i ärenden där det är ställt utom all tvekan att assistansersättning enligt SFB kommer att bli aktuell. Under tiden är det viktigt att handläggaren samverkar med Försäkringskassans handläggare för att samordna och underlätta utredningsarbetet. **Observera** att sådan samordning kräver samtycke från den enskilde.

Retroaktiv ersättning

Som huvudregel gäller att Försäkringskassan kan bevilja assistansersättning retroaktivt en månad före den månad då ansökan eller anmälan från kommunen har gjorts och att kommunen därmed kan få retroaktiv ersättning för motsvarande period. Detta gäller under förutsättning att den enskilde har haft personlig assistans enligt 9 § 2 LSS under tiden och att assistansen utförs i enlighet med kraven och förutsättningarna i SFB.

Direktutbetalning till kommunerna av retroaktivt beviljad assistansersättning görs bara i de fall personlig assistans verkställts av kommunen i egen regi. I andra fall sker utbetalningen av den retroaktivt beviljade assistansersättningen till den enskilde eller assistansanordnaren, trots att kommunen redan ersatt kostnaderna för assistansen. I dessa fall ska kommunen i stället kräva att den enskilde eller assistansanordnaren återbetalar ersättningen.

Om den enskilde får retroaktiv ersättning från Försäkringskassan för tid som en stadsdelsnämnd redan betalat ut ersättning för är det av stor vikt att nämnden begär att denna ersättning återbetalas.

Tillfälligt utökat behov av assistans

Förutsägbara, kontinuerliga situationer i den dagliga livsföringen ligger till grund för behovsbedömningen av assistansersättning enligt SFB. Kommunen har ansvar för tillfälliga utökningar av assistansen utöver vad som beviljats inom ramen för den statliga assistansersättningen. När ett behov av utökning uppkommit ska den enskilde lämna in en ansökan till stadsdelsnämnden, som utreder behovet i sedvanlig ordning. Om en person ofta ansöker om tillfälligt utökat behov kan det tyda på att Försäkringskassan i sin bedömning av assistansersättning inte tagit hänsyn till alla förutsägbara och kontinuerliga behov. I dessa fall bör en anmälan enligt 15 § 8 LSS göras till Försäkringskassan.

10.2.20 Stadens basansvar vid vakanser orsakade av sjukdom

Kommunen ansvarar för att såväl tillhandahålla som finansiera personlig assistans vid tillfälligt behov av assistans på grund av att den ordinarie assistenten är sjuk. Detta ansvar beskrivs i förarbetena enligt följande (prop. 1992/93:159 s. 73):

”Om en fristående organisation åtagit sig arbetsgivaransvaret, bör denna också fullgöra de åtaganden som i olika avseenden följer med arbetsgivaransvaret. Det kan vidare inträffa att assistenten tillfälligtvis inte kan utföra arbetet på grund av sjukdom eller av annan orsak. I en sådan situation är kommunen genom den nya lagen skyldig att på den enskildes begäran gripa in.”

Utifrån den enskildes ansökan kan staden uppfylla sitt ansvar på tre sätt:

1. Stadsdelsnämnden utför assistansen.
2. Stadsdelsnämnden betalar ekonomiskt stöd till skälig kostnad motsvarande ordinarie assistents sjuklön till den enskilde som själv ordnar sin assistans.
3. Den enskilde kan begära hos stadsdelsnämnden att kommunen betalar ersättning till skälig kostnad motsvarande ordinarie personlig assistents sjuklön direkt till vald assistansanordnare med tillstånd.

Tillfällig utökning enligt 9 § 2 LSS vid ordinarie assistents sjukdom

Vid ordinarie personlig assistents sjukdom är det den enskilde som avgör om denne vill att kommunen går in med en vikarie eller om kommunen ska betala ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för personlig assistans till den enskilde eller dennes assistansanordnare för att de själva ordnat med vikarie. Den enskilde måste ansöka om insatsen hos sin stadsdelsnämnd. En begäran om ersättning för merkostnader vid ordinarie assistents sjukdom ska göras för varje

tillfälle den ordinarie personliga assistenten är sjuk och handläggs som ett sedvanligt LSS-ärende. Stadsdelsnämnden ska därmed alltid utreda begäran i sak och fatta beslut om insats enligt 9 § 2 LSS.

Underlag för utbetalning när kommunen ska ersätta merkostnader för sjuklön vid ordinarie assistents sjukdom

SKR har tagit fram ett förslag på hur kommuner och privata utförare kan hantera sjuklönefrågan inom personlig assistans. Förslaget syftar till att underlätta handläggningen för både privata utförare och kommuner. Stadsdelsnämnderna rekommenderas att följa SKR:s förslag på hantering. Beslutande stadsdelsnämnd ansvarar dock för att ärendet blir tillräckligt utrett och avgör därmed vilket underlag som krävs för att ett korrekt beslut ska kunna fattas. Vid behov kan stadsdelsnämnden därför begära in ytterligare underlag än de som finns uppräknade i SKR:s förslag på hantering om det finns skäl för det. En individuell bedömning får göras i det enskilda fallet.

Ta del av SKR:s förslag på hantering av sjuklöner på SKR:s webbplats.

10.2.21 Personlig assistans vid semesterresor

Återkommande semesterresor tillhör sådana kontinuerliga behov som ska beaktas vid behovsbedömningen av personlig assistans. Den enskilde kan också ansöka om tillfällig utökning av personlig assistans för att kunna genomföra en semesterresa. En tillfällig utökning kan bli aktuell om semesterresan inte utgör ett kontinuerligt behov som medräknats i det befintliga beslutet.

När det gäller personlig assistans vid semesterresor finns i lagens förarbeten inga begränsningar om var, hur ofta och hur länge den enskilde får resa. Detta innebär att rätten till utökad personlig assistans för semesterresa får bedömas individuellt och vägas mot kvalitetsnivån goda levnadsvillkor.

Omkostnader för personlig assistans under semesterresan

Ekonomiskt stöd för personlig assistans eller assistansersättning ska täcka samtliga omkostnader för den personliga assistenten under semesterresan. Om omkostnaderna för personliga assistenter under semesterresan inte täcks av beviljad assistans, inklusive tillfälligt utökad personlig assistans, kan kompletterande beslut fattas enligt stadens *riktlinjer för medföljare vid semesterresa*.

Kommunens ansvar att verkställa personlig assistans när den enskilde vistas utomlands

I Stockholms stad är utgångspunkten att personer som får sin assistans utförd av kommunen ska kunna vistas utomlands. Det ska

här särskilt beaktas att staden har särskilda riktlinjer för medföljare vid semesterresa där det framgår att för den som har beslut om personlig assistans enligt 9 § 2 LSS eller assistansersättning enligt 51 kap. SFB från Försäkringskassan ska behovet av medföljare i första hand tillgodoses genom redan beviljad personlig assistans.

Det finns dock inte någon skyldighet för kommunen att verkställa beslut utomlands. Det innebär att det blir upp till den kommunala assistansutföraren att i det enskilda fallet avgöra om det finns förutsättningar att verkställa insatsen utomlands.

10.3 Ledsagarservice

Personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i meningsfulla fritidsaktiviteter samt i kultur- och idrottsliv med möjlighet att kunna leva som andra. Insatsen ledsagarservice innebär att en person med funktionsnedsättning får stöd av en annan person, ledsagare, och syftar till att möjliggöra delaktighet i samhällslivet och kontakter med andra.

Syftet med ledsagarservice enligt LSS är att underlätta för den enskilde att ha kontakter med andra och vara delaktig i samhällslivet. Ledsagarservice syftar till att bryta eller motverka isolering som en funktionsnedsättning kan leda till. Ledsagarservice ska alltid vara individuellt utformad och ha karaktären av personlig service (prop1992/93:159 s.178).

Om den enskilde har personlig assistans enligt LSS eller assistansersättning enligt SFB ingår ledsagarservice i den personliga assistansen.

Av lagens förarbeten framgår att ledsagarservice är en insats knuten till aktiviteter utanför hemmet. Avsikten med insatsen är att göra det möjligt för den enskilde att besöka vänner, delta i fritidsaktiviteter, kulturlivet eller bara promenera. Vad som avses med fritidsaktiviteter anges inte närmare men det kan exempelvis vara att besöka simhall, vistas i naturen, ridning eller andra tränings- och intresseaktiviteter. Insatsen kan också ges för att förebygga isolering och kan ha stor betydelse för enskildas möjligheter att utöva och delta i hälsofrämjande aktiviteter på fritiden.

Enligt rättspraxis tar insatsen ledsagarservice sikte på en tämligen begränsad insats avsedd att ge personer med funktionsnedsättning som inte har personlig assistans ökade möjligheter att genomföra enklare aktiviteter och bryta social isolering. Att åka på utrikes semesterresor kan enligt HFD normalt inte anses vara en sådan enklare aktivitet som omfattas av insatsen ledsagarservice, HFD 2011 ref 60. Ledsagning vid en utlandsresa har dock vid mycket speciella omständigheter ansetts omfattas av insatsen ledsagarservice, RÅ 2003 ref. 79 I.

När det gäller aktiviteter som att göra inköp, delta på föreläsning, gå på träning eller andra enklare vardagsaktiviteter så kan detta enligt rättspraxis ingå i ledsagarservice som ett led i att komma ut i samhället bland andra människor.

Det ska vara möjligt att kombinera olika aktiviteter så som att till exempel ta en promenad och i samband med detta göra ett inköp av dagligvaror om den enskilde har behov av detta. Det kan därför bli aktuellt med andra aktiviteter än de som nämns i biståndsbeslutet eller beställningen vilket är möjligt så länge målet med insatsen, dvs. delaktighet i samhället, uppfylls.

Omvårdnad ingår inte i ledsagarservice, men vid behov inkluderar ledsagarservice hjälp med förflyttning, på- och avklädning, stöd vid toalettbesök samt måltidssituationer. I förarbetena anges att insatsen ska ha karaktären av personlig service och anpassas efter den enskildes behov.

Insatsen ska utformas på sådant sätt att den är lättillgänglig och stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv.

10.3.1 Behovsbedömning av ledsagarservice enligt LSS

Om den enskilde omfattas av LSS personkrets, har behov av insatsen och behovet inte är faktiskt tillgodosett har denne rätt till ledsagarservice. Genom insatsen ska den enskilde tillförsäkras goda levnadsvillkor. Det finns inte någon bestämmelse om ett högsta tak avseende antalet timmar, det är det individuella behovet som ska vara avgörande för rätten till insats och omfattning.

Den enskildes intressen samt normala aktiviteter ska beaktas. Behovet av ledsagarservice kan vara större för en person som är helt beroende av ledsagning för att komma ut från hemmet. Det ska även beaktas att olika personer kan ha olika behov beroende på ålder. Till exempel kan ledsagarservice för personer i yrkesverksam ålder vara ett sätt att bli mer delaktig i samhällslivet som på sikt kan leda till ett mer aktivt liv med arbete och studier.

För äldre personer kan insatsen vara en möjlighet att bibehålla ett aktivt liv. När det gäller äldre personer behöver handläggaren beakta att behovet av insatsen kan öka i samband med att personen avslutar sitt yrkesliv eller att behovet inte längre är tillgodosett på grund av andra förändringar i den äldres liv. I syfte att motverka att den individuella behovsbedömningen påverkas av att den enskildes ärende överförs till äldreomsorgen ska samverkan kring äldre med behov av ledsagarservice genomföras mellan socialtjänst och äldreomsorg.

Om ledsagarservicen avser barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska det behov som går utöver vad som är normalt föräldraansvar för ett barn utan funktionsnedsättning i

samma ålder utgöra grund för bedömningen. I bedömningen ska hänsyn tas till att äldre barn/ungdomar ofta har behov av att göra aktiviteter tillsammans med någon annan vuxen än sina föräldrar.

Ledsagarservice syftar till att bryta eller motverka isolering som en funktionsnedsättning kan leda till. Om ansökan om ledsagarservice avser en vuxen som delar hushåll med en make/maka, partner eller med någon annan bör detta beaktas i bedömningen. Det ska dock beaktas att den enskilde har rätt att få stöd för att kunna utöva sina fritidsintressen och kulturella aktiviteter med mera på egen hand utan att för detta vara beroende av annan person i hushållet.

10.3.2 Bedömning av omfattning av insatsen och omkostnader för ledsagaren

För att kunna bedöma omfattningen av den enskildes behov av ledsagarservice och vilka eventuella omkostnader för ledsagaren som kan uppkomma bör följande utredas:

- Hur ser den enskildes aktuella livssituation ut?
- Har den enskilde till följd av sin funktionsnedsättning behov av ledsagarservice för att bryta eller motverka isolering?
- I vilka situationer behöver den enskilde ledsagarservice?
Hur ofta? Hur lång tid?
- Behöver den enskilde ledsagarservice huvudsakligen för att kunna ta sig till och från aktiviteter, eller även under själva aktiviteten?
- Förväntas omkostnader för ledsagaren uppkomma?

Därefter gör handläggaren en samlad behovsbedömning av omfattningen i tid, räknat i timmar per månad och utifrån vad som krävs för att uppnå goda levnadsvillkor. Rätt till insats föreligger inte om behovet faktiskt tillgodoses på annat sätt.

10.3.3 Beslut om ledsagarservice

På beslutet ska omfattningen av den beviljade insatsen anges i timmar per månad. I Stockholms stad har den enskilde rätt att föra över outnyttjade timmar från en månad till nästkommande månader. Ramen för användande av timmar är tre månader, därefter påbörjas en ny tremånadersperiod. Timmar kan inte föras över mellan tremånadersperioderna. Den första tremånadersperioden påbörjas i och med att beslutets giltighetstid inleds. Timmarna får användas inom ramen för de behov som beslut om insatsen avser. Det kan således bli aktuellt med andra aktiviteter än de som nämns i beslut eller beställning vilket är möjligt så länge målet med insatsen uppfylls – delaktighet i samhället. Den enskildes möjlighet att föra över timmar innebär inte att han eller hon ska vara skyldig att spara timmar för att använda till särskilt ändamål. Det får aldrig

förekomma att den enskilde uppmanas att spara timmar för att använda till särskilt ändamål, om detta innebär att de kontinuerliga aktiviteterna uteblir.

Observera att ersättning för omkostnader för ledsagaren inte kan ingå som en del i själva insatsen. I staden har enskilda med beslut om ledsagarservice rätt till ersättning för omkostnader för ledsagaren med upp till 300 kronor per månad.

För mer information om handläggning av omkostnadsersättning se avsnitt 12.8 Omkostnadsersättning för ledsagare vid ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS

10.3.4 Ledsagarservice och bostad med särskild service

I insatserna bostad med särskild service för barn-, ungdomar och vuxna (9 § 8 och 9 § 9 LSS) ingår fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter, se 9 e § LSS. Som huvudregel ska båda boendeinsatserna tillgodose den enskildes hela behov av fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Det ska som regel finnas utrymme för individuellt anpassad ledsagarservice till olika aktiviteter och fritidssysselsättningar, till exempel genom att arbetsscheman anpassas, så att den enskilde kan genomföra egna aktiviteter, även på kvällstid och helger. HFD har i ett mål om gruppboendestatalat att det undantagsvis ska finnas möjlighet att få ledsagarservice som utförs av andra än gruppboendets personal i särskilda fall om behovet av individuell ledsagning inte rent faktiskt tillgodoses i boendet (RÅ 1995 ref. 47). Personer som bor i bostad med särskild service kan därmed ha rätt till ledsagarservice om de är i behov av utökad individuellt anpassad aktivitet och behovet inte rent faktiskt tillgodoses i boendet. En ansökan om ledsagarservice som gör gällande att behovet av ledsagarservice rent faktiskt inte är tillgodosett i bostad med särskild service, ska alltid behandlas individuellt. Om behov av individuell ledsagarservice finns som rent faktiskt inte tillgodoses i bostad med särskild service så har den enskilde rätt till insatsen.

10.3.5 Andra huvudmäns ansvar samt riksfärdtjänst

Arbetslivet

Personer med funktionsnedsättning ska ges förutsättningar att kunna delta i arbetslivet. Enligt huvudregeln ansvarar i första hand arbetsgivaren och Arbetsförmedlingen för de stödinsatser som ska möjliggöra detta. I det fall behovet faktiskt inte blir tillgodosett och behovet ligger i linje med intentionerna för ledsagarservice, kan socialtjänsten efter en individuell bedömning bevilja sådant stöd.

Sjukresor

Om den enskilde inte kan resa med kollektivtrafik till vården kan han eller hon ha rätt till sjukresa. Det är vårdgivaren som beslutar om sjukresor.

Om sjukresa inte beviljas och den enskildes behov av att ta sig till en vårdgivare ligger i linje med intentionerna för ledsagarservice kan socialtjänsten, efter en individuell bedömning, bevilja sådant stöd om behovet inte faktiskt tillgodoses på annat sätt. Om behovet inte ligger i linje med intentionerna för ledsagarservice enligt LSS kan socialtjänstens yttersta ansvar enligt 2 kap. 1 § SoL innebära att ledsagning kan beviljas enligt SoL.

Behov av stöd på sjukhus och vid läkarbesök

Det är regionen som ansvarar för den enskildes behov av stöd inom en sjukvårdsinrättning. Uppmärksammar socialtjänsten att detta ansvar inte uppfylls är det något som kan tas upp i samverkan med regionen. Socialtjänstens yttersta ansvar enligt 2 kap. 1 § SoL kan dock innebära att ledsagning kan beviljas enligt SoL. Ledsagning enligt SoL kan även bli aktuellt vid besök hos vårdgivare som inte drivs och betalas av regionen eller som inte har avtal med regionen.

Riksfärdtjänst

Om den som söker tillstånd till riksfärdtjänst behöver ledsagare under resan, ska tillståndet gälla även ledsagaren. Det är däremot inte kommunens skyldighet att inom ramen för riksfärdtjänst anordna ledsagare till resan. I de fall den enskilde inte kan ordna en ledsagare för resan finns möjlighet att ansöka om detta enligt LSS eller SoL.

10.4 Biträde av kontaktperson

Handläggning av insatsen kontaktperson enligt LSS regleras i *Riktlinjer för stadens kontaktverksamhet enligt SoL, LSS och LVU*.

10.5 Avlösarservice i hemmet

Avlösarservice enligt 9 § 5 LSS innebär att en person tillfälligt övertar omvårdnaden om den enskilde från anhöriga eller andra närstående. Avlösarservice ska kunna ges både som en regelbunden insats och vid oförutsedda situationer. Det är ofta av stor vikt att kunna få avlösarservice med kort varsel. Genom insatsen ska anhöriga och närstående få avkoppling och kunna utträta sysslor utanför hemmet. Avlösarservice kan beviljas till både barn och vuxna (prop. 1992/93: 159 s.77).

Omvårdnadsarbetet för barn med funktionsnedsättning kan vara mer omfattande än vad som är att betrakta som ”normalt”

föräldraansvar. Det är som huvudregel detta merarbete som bedöms i biståndshandläggningen. Det lagliga föräldraansvaret kvarstår.

Det är viktigt att uppmärksamma behovet av stöd och avkoppling också i ett längre perspektiv. Behovet av avlösning och avkoppling till följd av ett barns funktionsnedsättning kan variera över tid och se olika ut hos olika föräldrar. Behovet måste därför bedömas individuellt. Om föräldrarna har fler barn ska även dessa barns behov vägas in i bedömningen. Avlösarservice kan även vara en förutsättning för att föräldrarna ska kunna ägna sig åt barnets syskon. Familjehemsföräldrar har också rätt till avlösarservice om behov finns och behovet inte tillgodoses på annat sätt.

Det är viktigt att beakta föräldrars eller anhörigas behov av stöd och avlösning, bland annat för att få möjlighet till avkoppling och kunna uträtta sysslor utanför hemmet. Föräldrar och syskon till barn med funktionsnedsättning behöver ofta avlösning för att kunna genomföra egna aktiviteter, till exempel studier, fritid och kultur.

10.5.1 Beslut om avlösarservice och insatsens utformning

I Stockholms stad beviljas avlösarservice i antal timmar per månad. Beviljad tid kan fördelas över månaden utifrån den anhöriges och den enskildes önskemål. Det är inte möjligt att spara och föra över timmar till nästkommande månad.

Utgångspunkt för insatsen är den enskildes hem men behöver inte alltid utföras i den enskildes bostad. Om den enskilde är i behov av stöd för att klara egna utflykter och aktiviteter är insatsen ledsagarservice aktuell.

Insatsen ska utformas utifrån den enskildes behov och önskemål och med stor flexibilitet. Önskemål vad gäller val av avlösare ska i möjligaste mån tillgodoses.

Observera att om det blir aktuellt med omkostnader för avlösaren prövas en sådan ansökan med stöd av 4 kap. 1 § SoL. **För mer information se avsnitt 12.10 Omkostnadsersättning för avlösaren vid avlösning enligt SoL och avlösarservice enligt LSS.**

10.5.2 Kompletterande beslut om avlösning för barnets syskon

Ibland är det angeläget att föräldrar får vila helt från omvårdnaden av barn, även från omvårdnaden av det funktionshindrade barnets syskon. En bedömning ska göras av hela familjens behov. Kompletterande beslut om avlösning för barnets syskon fattas med stöd av 4 kap. 1 § SoL.

10.6 Korttidsvistelse utanför det egna hemmet

Korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS innebär att en person med funktionsnedsättning tillfälligt, under kortare eller längre tid, vistas i ett korttidshem, hos en korttidsfamilj, deltar i en ”kortkurs” eller lägerverksamhet. Korttidsvistelse utgör ofta en betydelsefull del i den enskildes strävan att så småningom, med stöd, skapa sig ett eget självständigt liv.

Genom korttidsvistelse ska anhöriga kunna ges avlösning och utrymme för avkoppling (prop. 1992/93:159). För den enskilde kan korttidsvistelsen både tillgodose behov av miljöombyte och rekreation och ge möjlighet till personlig utveckling. Insatsen ska också kunna ges som ett led i att bryta ett beroendeförhållande mellan barn och föräldrar. Korttidsvistelsen bör ordnas på ett sådant sätt att den enskilde kan fortsätta sina vanliga dagliga aktiviteter, till exempel i förskola, skola eller daglig verksamhet.

I begreppet anhörig ingår de som den enskilde delar hushåll med, även familjehem. Insatsen kan fungera både som en regelbunden insats och en insats vid akuta behov.

Korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS kan beviljas till både barn och vuxna.

10.6.1 Behovsbedömning vid ansökan om korttidsvistelse

Vid behovsbedömningen ska den enskildes behov och anhörigas behov av stöd och avkoppling vägas samman.

Enligt praxis är *ett* så kallat rekvisit tillräckligt för att kunna bevilja korttidsvistelse. Det betyder att behov av avlösning för anhörig och behov av miljöombyte eller rekreation för den enskilde var för sig kan ge rätt till korttidsvistelse, RÅ 2006 ref. 66 I och II. Även unga personers behov av personlig utveckling kan vägas in vid bedömning av rätt till korttidsvistelse (se HFD 2013 ref. 70).

Det finns inget krav, varken i lagtext eller förarbeten, på att den enskilde ska sova över på korttidshemmet eller hos korttidsfamiljen för att insatsen ska kunna beviljas. En individuell bedömning ska göras utifrån den enskildes behov av miljöombyte och rekreation samt anhörigas behov av avlösning.

Om föräldrarna har fler barn ska även dessa barns behov vägas in i bedömningen. Korttidsvistelse kan ibland vara en förutsättning för att föräldrarna ska kunna ägna sig åt barnets syskon.

10.6.2 Beslut om korttidsvistelse och insatsens utformning

Beslut

I beslutsmeddelandet till den enskilde ska beviljad omfattning anges per år samt vad detta motsvarar i genomsnitt per månad. Syftet är att staden ska kunna tillgodose såväl kontinuerliga som akuta behov av korttidsvistelse och att insatsen ska kunna tillhandahållas med kontinuitet utan hänsyn till månadsskiften.

Det ska vara möjligt för den enskilde att omfördela beviljade tillfällen, eller att få ytterligare tillfällen beviljat, för tillfälliga eller akuta behov. Beviljade tillfällen kan dock endast omfördelas inom ramen för max ett år åt gången. Ej utnyttjade tillfällen kan inte flyttas från en ettårsperiod till en annan. För beslut som gäller kortare än ett år kan beviljade tillfällen vid behov omfördelas inom ramen för beslutsperioden. Ej utnyttjade tillfällen kan inte flyttas med från en beslutsperiod till en annan.

Beviljad korttidsvistelse på stadens LSS-kollo ska inte medräknas i ordinarie beslut om korttidsvistelse utan för sådana vistelser fattas särskilda beslut. Om den enskilde har behov av korttidsvistelse på korttidshemmet, till exempel under en sammanhängande period sommartid som ett alternativ till LSS-kollo, ska även denna period medräknas i ordinarie beslut. I dessa fall ska det tydligt framgå av beslutet.

Personer som inte omfattas av LSS

Barn, unga och vuxna som inte omfattas av LSS och som har behov av korttidsvistelse kan ha rätt till insatsen som bistånd enligt SoL om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Beslut fattas i sådana fall enligt 4 kap. 1 § SoL.

Utformning av insatsen

Vid utformningen av insatsen ska stor vikt läggas vid den enskildes och anhörigas önskemål. Önskemål om att insatsen ska verkställas hos en korttidsfamilj eller på ett korttidshem ska beaktas. Den enskilde har dock ingen ovillkorlig rätt att välja hur insatsen ska verkställas. Det innebär att den enskilde inte kan välja om insatsen ska verkställas på ett korttidshem eller hos en korttidsfamilj. Det är upp till stadsdelsnämnden att utforma insatsen på ett lämpligt sätt. Bedömningen av boendeform behöver vara individuell och utgå ifrån den enskildes behov. Om den enskilde inte är nöjd med beslutet har han eller hon möjlighet att överklaga detta. Domstolen prövar då om den boendeform som nämnden beslutat om tillgodoser den enskildes behov.

Om insatsen verkställs hos en korttidsfamilj så gäller stadens riktlinjer för kontaktverksamhet enligt SoL, LSS och LVU i sådant som avser rekrytering, ersättning och uppföljning.

10.6.3 Behov av hälso- och sjukvårdsinsatser

Om den enskilde har behov av hälso- och sjukvårdsinsatser under korttidsvistelsen behöver samordning ske med regionen för att säkerställa tillgången till medicinska omvårdnadsinsatser och nödvändigt expertstöd.

10.6.4 LSS-kollo i Stockholms stad

Barn, ungdomar och unga vuxna som tillhör personkrets 1 enligt LSS och som bor hemma eller i familjehem kan beviljas korttidsvistelse på särskilda så kallade LSS-kollo inom Stockholms stads kolloverksamhet.

Utredning och beslut om korttidsvistelse på stadens LSS-kollo

Ett beslut om korttidsvistelse i form av lägervistelse på stadens LSS-kollo ska alltid föregås av en sedvanlig utredning om korttidsvistelse enligt 9 § 6 LSS. Hur omfattande utredningen ska vara får avgöras i varje enskilt fall.

För korttidsvistelse i form av lägervistelse på stadens upphandlade LSS-kolloverksamhet ska handläggaren fatta ett särskilt beslut.

Om en enskild person har ansökt om korttidsvistelse på stadens LSS-kollo men inte tillhör den målgrupp (personkrets, ålder och bostadsform) som kan delta i stadens särskilda LSS-kolloverksamhet ska en bedömning alltid göras om den enskilde har behov av sammanhållen korttidsvistelse. Om behov finns ska insatsen beviljas men avslag ges vad gäller verkställighet. I dessa fall kan beviljad insats exempelvis verkställas på ett korttidshem som ingår i stadens valfrihetssystem alternativt genom individuellt avtal.

Verkställighet

Om den enskilde inte skulle få en plats på en av LSS-enhetens kollogårdar ska kontakt tas med den enskilde och/eller vårdnadshavare för att höra om den enskilde önskar få beviljad korttidsvistelse verkställt på annat sätt.

10.7 Korttidstillsyn för skolungdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov

Av 14 kap. 7 § skollagen (2010:800) framgår att fritidshem ska

erbjudas till och med vårterminen det år då eleven fyller 13 år. Från och med höstterminen det år då eleven fyller 10 år får öppen fritidsverksamhet erbjudas i stället för fritidshem, om eleven inte på grund av fysiska, psykiska eller andra skäl är i behov av sådant särskilt stöd i sin utveckling som endast kan erbjudas i fritidshem.

Ungdomar med funktionsnedsättning kan behöva en trygg situation och en meningsfull sysselsättning i anslutning till skoldagen samt under skollov även efter att fritidsverksamheten upphört. Korttidstillsyn kan sägas vara en förlängning på den fritidsverksamhet som kommunerna enligt skollagen är skyldiga att erbjuda alla skolbarn till och med vårterminen det år eleven fyller 13 år.

Korttidstillsyn kan beviljas även om vårdnadshavaren inte förvärvsarbetar. Om den enskilde har behov av en meningsfull fritidssysselsättning och detta behov inte tillgodoses på annat sätt kan den enskilde beviljas korttidstillsyn enbart på dessa grunder.

10.7.1 Ungdomar som inte omfattas av LSS

Ungdomar över 12 år med funktionsnedsättning som inte omfattas av LSS och som har behov av korttidstillsyn som inte kan tillgodoses inom stadens fritidsverksamhet eller på annat sätt kan ha rätt till insatsen som bistånd enligt SoL. Beslut fattas i sådana fall enligt 4 kap. 1 § SoL.

10.7.2 Ungdomar i bostad med särskild service

För barn och ungdomar i bostad med särskild service ingår fritidsverksamhet i boendet. Tillsyn före och efter skolan samt under lov ska i första hand tillgodoses inom ramen för boendeinsatsen. Om det av pedagogiska och/eller sociala skäl krävs något annat än vad boendet kan erbjuda kan insatsen korttidstillsyn för skolungdom över 12 år enligt LSS vara en relevant insats.

11.7.3 Ungdomar som har personlig assistans

Insatsen kan beviljas även om den enskilde har personlig assistans om behovet inte faktiskt tillgodoses genom beviljad assistans.

10.7.4 Krav på utformning och kvalitet

All korttidstillsyn ska utformas med utrymme för flexibla lösningar och utgå från den enskildes behov. I Stockholms stad erbjuds

korttidstillsyn i regel mellan 06.30-18.30 vilket är samma förhållande som för ordinarie skolbarnsomsorg. Det kan dock finnas behov av individuella lösningar om behov föreligger på annan tid än de angivna öppettiderna.

10.8 Boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet

Ett av socialtjänstens främsta mål är att skapa förutsättningar för att barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska kunna växa upp i sina föräldrahem. Barn och ungdomar med funktionsnedsättning bör därför erbjudas stödinsatser som möjliggör detta. Barn och unga som trots olika stödinsatser inte kan bo kvar i föräldrahemmet kan få bo i familjehem eller bostad med särskild service enligt LSS.

Boende i familjehem och bostad med särskild service för barn och ungdomar regleras i samma paragraf (9 § 8 LSS) och är en insats som kan komma i fråga för barn och unga med svåra funktionsnedsättningar som, trots olika stödinsatser helt eller delvis, inte kan bo kvar i föräldrahemmet. Anledningen till att barnet eller ungdomen beviljas insatsen kan också vara att denne behöver gå i skola på annan ort och därför inte kan bo hos sina föräldrar. Syftet med boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt 9 § 8 LSS är att ge möjlighet till en kompletterande varaktig uppväxtmiljö för de barn som behöver bo utanför föräldrahemmet (prop. 1992/93:159 s. 79-80).

Observera att det inte finns något krav på att andra insatser i hemmet ska ha prövats innan en ansökan om familjehem eller bostad med särskild service beviljas. Ansökan ska beviljas om barnet/ungdomen har behov av insatsen och behovet inte faktiskt tillgodoses på annat sätt.

10.8.1 Utformning av insatsen

När den enskilde ansöker om bostad med stöd av 9 § 8 LSS, så omfattar ansökan både familjehem och bostad med särskild service. Det är upp till kommunen att utforma insatsen på ett lämpligt sätt (RÅ 2010 ref. 91 samt HFD 2018 ref. 80). Det innebär att den enskilde inte kan välja att begränsa en ansökan till att gälla bara den ena av boendeformerna. Det är dock av stor vikt att nämnden inom ramen för beviljad insats i möjligaste mån tillgodoser den enskildes och anhörigas önskemål om utformning. Det är av stor vikt att handläggaren informerar den enskilde och/eller vårdnadshavare om att nämnden kommer att pröva vilken boendeform som den enskilde har behov av. Om den enskilde inte är nöjd med beslutet har han eller hon möjlighet att överklaga detta. Domstolen prövar då om den boendeform som nämnden beviljat tillgodoser den enskildes behov.

Bedömningen av boendeform behöver vara individuell och utgå ifrån barnets bästa. Oavsett om man väljer familjehem eller bostad med särskild service är det nödvändigt att insatsen ger goda förutsättningar för barnets eller ungdomens känslomässiga och sociala utveckling. Det alternativ som väljs behöver vara hållbart och erbjuda barnet/ungdomen och föräldrarna en kontinuitet.

Insatsen ska vara utformad så att den ger barnet eller ungdomen goda möjligheter att behålla en bra kontakt med föräldrar, vårdnadshavare och syskon. Barnets föräldrar och vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i planeringen av insatsen.

10.8.2 När barn placeras utanför hemmet

I ärenden där barn med funktionsnedsättning placeras utanför hemmet ska en god samverkan med föräldrarna och barnet eftersträvas. Handläggaren ska efter samtycke kontakta barnets skola för att säkerställa planeringen av barnets skolgång.

Beslut om familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 LSS ska följas upp minst en gång per år för att säkerställa kvaliteten i insatsen och att behovet av insatsen inte förändras. Vid behov kan uppföljning ske oftare. Utöver detta bör handläggare besöka barnet/ungdomen eller på annat sätt ha regelbunden kontakt med barnet/ungdomen för att försäkra sig om att behovet av stöd tillgodoses under trygga förhållanden.

10.8.3 Boende på grund av skolgång på annan ort

Vid behov av boende på grund av skolgång på annan ort kan boende i familjehem eller bostad med särskild service enligt 9 § 8 LSS beviljas under förutsättning att kriterierna för att få insatsen är uppfyllda. Insatsen kan ges alla barn och ungdomar som omfattas av LSS och har behov av insatsen, oavsett om de går i grundskola, gymnasium, anpassad grundskola eller anpassad gymnasieskola.

För barn och ungdomar som får sin undervisning i specialskola samt RgRh-gymnasier (riksgymnasium för rörelsehindrade) finns särskilda elevhem som tillhandahålls med stöd av skollagen.

10.8.4 Barn och ungdomar som inte omfattas av LSS

Barn med funktionsnedsättning som inte omfattas av någon av personkretsarna i LSS och som, trots stödinsatser i hemmet, inte kan bo kvar kan beviljas bostad med särskild service eller familjehem efter en prövning enligt 4 kap. 1 § SoL. Bostad med särskild service eller familjehem kan även beviljas till följd av skolgång på annan ort.

Beslut om familjehem eller bostad med särskild service enligt 4 kap 1 § SoL ska följas upp enligt samma principer som beslut om

familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar enligt 9 § 8 LSS.

10.9 Bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna

Bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna regleras i samma punkt (9 § 9 LSS).

Med insatsen bostad med särskild service avses ett boende med fast personalstöd. I insatsen ingår att den enskilde får stöd att genomföra dagliga aktiviteter såväl i som kring bostaden. Genom insatsen ska den enskilde få en fullvärdig lägenhet där hyreslagens regler är tillämpliga. Huvudformerna för bostad med särskild service är gruppboende och serviceboende. I såväl gruppboende som serviceboende ingår omvårdnad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter som en del av insatsen (9 e § LSS).

En bostad enligt 9 § 9 LSS kan också utformas som en annan särskilt anpassad bostad för vuxna. Med en annan särskilt anpassad bostad för vuxna avses en av kommunen anvisad bostad med viss grundanpassning men utan fast bemanning (Se prop. 1992/93:159 s. 87 och 179). I denna boendeform ingår inte omvårdnad, fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter. Om den enskilde behöver stöd och service i anslutning till boendet kan det ges inom ramen för andra insatser (Prop. 1992/93:159 s. 87). Annan särskilt anpassad bostad för vuxna är inte att betrakta som en bostad med särskild service och kommunen kan därför inte anses ha ansvar för hälso- och sjukvården för de personer som bor i denna boendeform.

10.9.1 Bedömning

Av RÅ 2010 ref. 91 framgår att när den enskilde ansöker om bostad med stöd av 9 § 9 LSS, så omfattar ansökan både bostad med särskild service och annan särskilt anpassad bostad. Den enskilde hade ansökt om annan särskilt anpassad bostad, men motsatte sig en bostad med särskild service. Regeringsrätten bedömde att den enskilde hade rätt till insats enligt 9 § 9 LSS men ansåg att det var upp till kommunen att utforma insatsen på ett lämpligt sätt.

Det innebär att den enskilde inte kan välja att begränsa en ansökan till att gälla bara den ena av boendeformerna. Det är därför av stor vikt att handläggaren informerar den enskilde och/eller företrädare om att nämnden kommer pröva vilken boendeform som den enskilde har behov av. Om den enskilde inte är nöjd med beslutet har denne möjlighet att överklaga detta. Domstolen prövar då om den boendeform som nämnden beviljat tillgodoser den enskildes behov.

Den enskildes önskemål om bostadsform och behovet av stöd och service bör vägas samman i bedömningen av vilken bostadsform som ska tillhandahållas (prop. 1992/93:159 s.85).

10.9.2 Beslut om bostad med särskild service eller annan särskilt anpassad bostad

När det gäller bostad med särskild service eller annan särskilt anpassad bostad ska alltid övervägas om det är relevant med tidsbegränsning. Beslut som avser bostad med särskild service eller annan särskilt anpassad bostad bör som huvudregel inte tidsbegränsas, bland annat för att den enskildes behov av kontinuitet ska tillgodoses. Ett beslut om boende kan dock i vissa fall tidsbegränsas men aldrig schablonmässigt. Om beslutet inte tidsbegränsas kan det finnas skäl att förse beslutet med ett ändringsförbehåll.

Gruppbostad

I förarbetena till LSS framgår att en gruppboende är till för personer som har ett så *omfattande* tillsyns- och omvårdnadsbehov att mer eller mindre kontinuerlig närvaro av personal är nödvändig (prop. 1992/93:159 s.180). I insatsen ingår att det ska finnas fast personal i själva gruppboenden. Att beviljas insatsen gruppboende innebär bland annat att den enskilde garanteras en egen fullvärdig lägenhet. I gruppboenden ska det även finnas gemensamma utrymmen för umgänge.

Serviceboende

En serviceboende utgörs av fullvärdiga lägenheter som är geografiskt samlade. Personligt stöd ska ges i den omfattning den enskilde behöver. Detta stöd ska utgå från en fast personalgrupp. De som bor i en serviceboende bör ha tillgång till samvaro i en gemensamhetslokal eller träffpunkt. I anslutning till denna lokal kan även personalens bas inrymmas.

I förarbetena till LSS framgår att med serviceboende avses en bostadsform med visst fast basstöd genom anställd personal för boendet där omfattande service och vård kan ges dygnet runt. Bostad med särskild service i form av serviceboende kan vara lämplig för personer som inte klarar av att bo i ordinarie boende men som inte har ett så omfattande hjälpbehov att ett boende i gruppboende är nödvändigt (prop. 1992/93:159 s. 180).

Möjligheten att dela lägenhet med en annan person

Det förekommer ibland att enskilda personer efterfrågar att få dela lägenhet i gruppboende eller serviceboende med en annan person. Staden bör som huvudprincip pröva möjligheterna att tillmötesgå

sådana önskemål, genom en omsorgsfull bedömning av förutsättningarna för sammanboende i varje enskilt fall. Det kan inte ställas något krav på att den andra personen också har behov av insatsen men det ska stå klart att den enskildes behov av insatsen kvarstår vid de ändrade förhållanden som ett sammanboende innebär. Det ska också säkerställas att insatsen till den enskilde och övriga boende kan ges med fortsatt god kvalitet. Här ska även beaktas om bostadens fysiska utformning tillåter fler boende, LSS-tillståndets omfattning och andra omständigheter som kan ha betydelse i frågan.

Annan särskilt anpassad bostad för vuxna

En annan särskilt anpassad bostad ska ha en viss grundanpassning men någon service ingår inte i boendeformen. Boendeformen syftar till att enskilda med svåra funktionsnedsättningar ska ges rätt till en lämplig bostad där servicen i övrigt ges inom ramen för andra insatser i LSS till exempel personlig assistans och ledsagarservice (prop. 1992/93:159 s. 85 f och 179 f). Stöd kan även ges i form av insatser enligt SoL, till exempel hemtjänst.

Verkställighet av annan särskilt anpassad bostad

I Stockholms stad verkställs en annan särskilt anpassad bostad normalt sett genom Bostadsförmedlingen i Stockholm AB. Bostaden ska ha en viss grundanpassning och det finns därmed inga krav på individuellt utformade anpassningsåtgärder av bostaden. Stockholms kommun utgör geografisk gräns för var insatsen kan tillhandahållas. Om det inte är möjligt att verkställa beslutet genom bostadsförmedlingen kan det innebära att beslutande stadsdelsnämnd behöver verkställa beslutet på annat sätt.

När verkställighet sker genom bostadsförmedlingen innebär det att den enskilde får ett förstahandskontrakt. Trots detta ska ett beslut om verkställighet i form av annan särskilt anpassad bostad gälla så länge behovet av insats enligt 9 § 9 LSS kvarstår. Insatsen bör vidare följas upp med samma regelbundenhet som vid verkställighet i servicebostad eller gruppboende.

Om stadsdelsnämnden bedömer att det skett sådana väsentliga förändringar som gör att den enskilde inte längre har behov av sådant stöd eller service som ges inom ramen för andra insatser kan insatsen enligt 9 § 9 LSS avslutas. Detta sker genom ett ändringsbeslut och förutsätter att det finns ett ändringsförbehåll i det ursprungliga beslutet. Om insatsen avslutas följer den enskildes rätt till bostaden inte längre av LSS utan övergår till att endast vara ett vanligt hyresförhållande med hyresvärden.

10.10 Daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig

Den som tillhör LSS personkrets 1 eller 2 och är i yrkesverksam ålder, saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig har rätt till daglig verksamhet enligt 9 § 10 LSS. Personer som omfattas av LSS personkrets 3 ska informeras om möjligheten att ansöka om sysselsättning eller dagverksamhet enligt SoL, eftersom rätten till daglig verksamhet i LSS endast omfattar personkrets 1 och 2.

Vad som är yrkesverksam ålder följer det lagstadgade arbetsrättsliga skyddet. Högsta förvaltningsdomstolen har i en dom (HFD 2014 ref 41) fastställt att yrkesverksam ålder i bestämmelsen om daglig verksamhet motsvarar förvärvsarbete fram till normal pensionsålder. Beträffande vad som är normal pensionsålder utgick HFD från att pensionssystemet då byggde på en rätt att kvarstå i anställning till 67 års ålder. Yrkesverksam ålder motsvarar enligt HFD därmed tiden för rätt att kvarstå i anställning.

Från 1 januari 2023 höjdes pensionsåldern och därmed rätten att kvarstå i anställning till 69 år. HFD:s slutsatser om rätten till insatsen får därmed anses gälla till 69 år. I Stockholms stad är utgångspunkten att daglig verksamhet inte beviljas efter att den enskilde uppnått den normala pensionsåldern. Enskilda personer som uppnått pensionsålder kan dock, efter en individuell bedömning, fortsatt beviljas daglig verksamhet om det krävs för att motverka passivisering och isolering. Med stigande ålder och därtill ork och förmåga kan det dock vara aktuellt att successivt minska antalet dagar på den dagliga verksamheten.

När det gäller frågan om undre åldersgräns för rätt till daglig verksamhet saknas vägledande avgöranden. Utgångspunkten bör vara att daglig verksamhet beviljas när den enskilde avslutat gymnasiestudierna. En individuell bedömning får dock göras i det enskilda fallet.

Rätten till daglig verksamhet gäller oavsett den enskildes försörjningssituation och påverkas inte av om den enskilde har till exempel aktivitetsersättning, sjukersättning eller försörjningsstöd. Den enskilde kan även vara arbetssökande om det är ett krav för rätt till ersättning från socialtjänsten eller annan myndighet, om villkoren för övrigt är uppfyllda och behovet inte tillgodoses på annat sätt. Om behovet däremot tillgodoses genom åtgärder hos en annan huvudman eller myndighet har det betydelse för rätten till insatsen.

Alla personer med funktionsnedsättning ska få möjlighet att pröva sina möjligheter att få ett arbete. Vid en ansökan om daglig verksamhet ska det därför klargöras om den enskilde har fått

nödvändig hjälp från andra aktörer innan insatsen beviljas. Arbetsförmedlingen kan efter den enskildes samtycke behöva kontaktas för en bedömning av om den enskilde bör aktualiseras där, exempelvis för kartläggning av de egna förutsättningarna för arbete eller för arbetsförberedande och arbetslivsinriktade insatser. Det finns dock inget krav på att det måste vara fastställt att den enskilde inte står till arbetsmarknadens förfogande för att daglig verksamhet ska kunna beviljas.

Daglig verksamhet kan ibland ingå som en del i en längre planering med målet att klara ett arbete. I dessa fall är samverkan med Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och andra berörda aktörer såsom exempelvis regionen nödvändig. Om den enskilde har ekonomiskt bistånd kan samverkan med Jobbtorg Stockholm bli aktuell. Om det av medicinska och andra underlag redan är uppenbart att den enskilde saknar förutsättningar för arbete och har behov av daglig verksamhet är en utredning hos Arbetsförmedlingen eller Jobbtorg Stockholm överflödig.

Om den enskildes beslut om daglig verksamhet är en del i en längre planering med målet att denne på sikt ska klara arbete ska det vara möjligt för den enskilde att behålla insatsen och vara kvar i verksamheten under en övergångsperiod. Hur lång övergångsperioden ska vara får avgöras i det enskilda fallet.

Det ska vara möjligt att kombinera daglig verksamhet med studier om det handlar om någon enstaka kurs, några timmar per vecka. Vid övergång till reguljära studier ska det, om behov finns, vara möjligt för den enskilde att fortsätta i daglig verksamhet under en övergångsperiod.

10.10.1 Låg närvaro

Det kan finnas olika skäl till att enskilda personer i kortare eller längre perioder har låg närvaro på den dagliga verksamheten. Det är viktigt att beakta att lågt deltagande inte behöver betyda att den enskilde inte har behov av insatsen. Det finns ingen nedre gräns för hur många timmar den enskilde måste delta i daglig verksamhet för att ha rätt till insatsen, en individuell bedömning får göras i varje enskilt fall. Om den enskilde inte deltar alls eller i låg omfattning behöver orsaken till detta följas upp. En individuell bedömning får sedan göras gällande om den enskilde har fortsatt behov av insatsen eller inte. Vid en sådan bedömning ska hänsyn tas till den enskildes vilja att fortsätta i daglig verksamhet samt om den enskilde har behov av kompletterande stöd för att möjliggöra deltagande i verksamheten.

10.10.2 Beslut om daglig verksamhet

Beslut om daglig verksamhet bör tidsbegränsas på så sätt att beslutet gäller längst till och med att den enskilde uppnår normal

pensionsålder (se HFD 2014 ref 41). Utöver detta ska det alltid övervägas om det är relevant att sätta ett kortare beslut än så. Vid längre beslut kan det finnas skäl att förse beslutet med ett ändringsförbehåll. En individuell bedömning får göras i det enskilda fallet.

10.10.3 Habiliteringsersättning

I Stockholms stad har den som deltar i daglig verksamhet rätt till habiliteringsersättning. Habiliteringsersättningsnivån beslutas av kommunfullmäktige och baseras på antal rapporterade närvarotimmar per månad. Ersättningen betalas ut direkt till den enskilde från beslutande stadsdelsnämnd. Om den enskilde deltar i en daglig verksamhet som inte ingår i valfrihetssystemet ska det framgå i det individuella avtalet hur habiliteringsersättningen ska betalas ut till den enskilde.

Habiliteringsersättning ges även för tid som den enskilde deltar i anpassad undervisning vid komvux om sådan undervisning ingår som en del i den dagliga verksamheten.

10.11 Förhandsbesked enligt 16 § LSS

Om en person som tillhör LSS personkrets vill bosätta sig i en annan kommun, ska kommunen enligt 16 § LSS efter den enskildes ansökan lämna förhandsbesked om rätten till insatser enligt 9 § LSS. Detta gäller oavsett var den enskilde har sin bosättning (folkbokföring).

En ansökan om förhandsbesked från en enskild ska behandlas på samma villkor som om han eller hon redan var bosatt i kommunen. Skälen till varför den enskilde vill flytta saknar betydelse. Avsikten att flytta till kommunen måste dock vara klar och bestämd och den enskilde kan inte begära förhandsbesked av flera kommuner samtidigt (prop. 1992/93:159 s. 185).

I staden tillämpas att den enskilde inte kan vända sig till flera stadsdelsnämnder samtidigt. Vilken stadsdelsnämnd som ska handlägga en ansökan om förhandsbesked regleras i stadens riktlinjer för ärendansvar. Om beslutet avser bostad med särskild service sker erbjudande om bostad på samma sätt som om den enskilde var bosatt i Stockholm. Det innebär att bostad kan erbjudas i hela staden.

Stadsdelsnämnden är skyldig att utan dröjsmål förbereda och planera de insatser som ett förhandsbesked ger den enskilde rätt till om denne bosätter sig i kommunen.

Ett förhandsbesked gäller i sex månader räknat från den dag då de insatser som förhandsbeskedet omfattar blir tillgängliga för den enskilde. Eftersom de flesta insatser enligt LSS är tillgängliga direkt

i samband med att ett beslut om förhandsbesked fattas bör förhandsbeskedet normalt sett gälla sex månader från och med beslutsdatum. När det gäller till exempel rätt till bostad med särskild service enligt LSS bör förhandsbeskedets giltighetstid däremot räknas från och med det datum den enskilde får ett erbjudande om plats i ett boende.

11. Bistånd enligt SoL

11.1 Rätten till bistånd enligt SoL

Enligt 4 kap. 1 § SoL har den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå.

Observera att innan ett avslag görs på en ansökan om bistånd enligt SoL till följd av funktionsnedsättning med motiveringen att behovet kan tillgodoses på annat sätt, ska särskilt prövas om det verkligen är realistiskt att behovet kan tillgodoses på annat sätt.

Bedömningen av skälig levnadsnivå när det gäller livsföringen i övrigt för gruppen människor med funktionshinder enligt 5 kap. 7 § SoL ska ta sin utgångspunkt i vad som är skäligt för att människor med funktionsnedsättning ska kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra. Den individuella bedömningen ska därför klargöra vad som krävs för att den enskilde ska uppnå skälig levnadsnivå i bemärkelsen att trots sin funktionsnedsättning kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra. I bedömningen ska även vägas in vad som krävs för att den enskilde ska kunna frigöra och utveckla sina egna resurser enligt 1 kap. 1 § SoL. Den enskildes individuella situation ska jämföras med situationen för andra människor utan funktionsnedsättning i samma ålder. Om den sökta insatsen rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas.

Många människor med funktionsnedsättning har ett långvarigt och ibland livslångt behov av bistånd enligt SoL i form av insatser såsom hemtjänst, bostad med särskild service, ledsagning m.fl. Detta ska vägas in i den individuella skälighetsbedömningen. Stödets kvalitet och omfattning ska leda till att den enskildes behov uppfylls.

11.2 En kommuns möjlighet att ge bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL

En kommun kan ge bistånd utöver vad som följer av 4 kap. 1 § SoL, om det finns skäl för det. Beslut fattas i dessa fall med stöd av 4 kap. 2 § SoL. Beslut som fattas med stöd av 4 kap. 2 § SoL är inte

något bistånd som kommunen är skyldig att utge enligt lag eller föreskrift. För att en nämnd ska kunna ge bistånd med stöd av 4 kap. 2 § SoL krävs att kommunfullmäktige har beslutat om riktlinjer som reglerar en mer långtgående rätt till insatsen eller biståndet än vad som följer av lagar och praxis.

I Stockholms stad har kommunfullmäktige beslutat om möjlighet att bevilja vissa insatser som normalt sett inte omfattas av rätten till bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL enligt 4 kap. 2 § SoL. En prövning enligt 4 kap. 2 § SoL görs därmed i förhållande till stadens riktlinjer. Beslut som fattas med stöd av 4 kap. 2 § SoL kan inte överklagas genom förvaltningsbesvär, utan bara genom laglighetsprövning. Ett beslut att bevilja eller avslå en ansökan om bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL ska föregås av ett beslut att avslå en ansökan om bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Beslutet enligt 4 kap. 1 § SoL kan överklagas genom förvaltningsbesvär.

11.3 Utländska medborgare

När det gäller bedömning av en utländsk medborgares rätt till insatser kan biståndsbedömningen påverkas bland annat av om personen har rätt att vistas i Sverige, vilket land personen kommer ifrån samt om personen omfattas av lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA).

När det gäller personer som ska likabehandlas med svenska medborgare vad gäller insatser enligt SoL måste nämnden, precis som för svenska medborgare, göra en bedömning av om Stockholm är bosättningskommun. I annat fall, till exempel om det är en person som är på tillfälligt besök i Stockholm, är nämndens ansvar begränsat till hjälp för att undvika akut nöd.

11.3.1 Utländska medborgare utan uppehållsrätt eller uppehållstillstånd

En person som inte har uppehållstillstånd eller uppehållsrätt har som utgångspunkt bara rätt till bistånd för att undvika en akut nödsituation. Detta gäller oavsett om det rör sig om EU/EES-medborgare eller personer från andra länder. Bistånd för att undvika nöd beviljas med stöd av 4 kap. 1 § SoL om personen inte omfattas av LMA.

Utländska medborgare som omfattas av LMA

Personer som omfattas av LMA ska som huvudregel få sina behov tillgodosedda genom Migrationsverket. Som utgångspunkt är kommunen därför förhindrad att bevilja bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL till personer som omfattas av LMA. Detta gäller även nödbistånd (se HFD 2017 ref. 33). Kommunen har dock enligt 2 kap. 1 § SoL det yttersta ansvaret för alla som vistas i kommunen.

Det yttersta ansvaret innebär till exempel att ge stöd och hjälp i akuta situationer. Bistånd för att undvika nöd kan i dessa fall beviljas med stöd av 4 kap. 2 § SoL. Samma utredningsförfarande gäller som för andra sökande. En utredning av den enskildes situation ska vara utgångspunkten i prövningen av rätten till bistånd och en individuell bedömning ska alltid göras.

Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för barn, i synnerhet barn som tillhör utsatta grupper. Om ansökan avser bistånd till ett barn eller om den enskilde har eller lever med barn ska detta särskilt beaktas.

När en ansökan enligt 4 kap. 1 § SoL avslås med hänvisning till Migrationsverkets ansvar enligt LMA måste en prövning även göras utifrån kommunens yttersta ansvar. Detta innebär att nämnden, även när Migrationsverket bedöms vara ansvarig huvudman, är skyldig att bevilja insatser för att undvika nöd eller sådan tillfällig hjälp som är behövliga i avvaktan på att Migrationsverket tar över ansvaret. Biståndet beviljas i dessa fall med stöd av 4 kap. 2 § SoL.

11.4 Hjälp i hemmet

Syftet med hjälp i hemmet är att möjliggöra för den enskilde att trots sin funktionsnedsättning kunna fortsätta bo kvar hemma och där få det stöd, den service och den omvårdnad som denne behöver. Den enskilde ska så långt som möjligt få utnyttja sina egna resurser samt ges möjlighet att bevara eller utvidga sitt sociala och kulturella kontaktnät. Hjälp i hemmet kan till exempel vara insatser så som hemtjänst, boendestöd och ledsagning.

Den enskildes resurser och möjlighet att själv delta i göromålen ska beaktas i utredningen och vägas in i beslutet. Den enskildes möjlighet att upprätthålla och utveckla sin funktionsförmåga ska ingå som en naturlig del i bedömningen. Även möjligheter till bostadsanpassning och insatser genom regionens försorg ska utredas.

Den enskilde har rätt att få omvårdnad i hemmet även när behovet av hjälp och vård är omfattande. Den enskilde ska inte vara beroende av anhöriga eller andra närstående för att kunna bo kvar hemma. De egna önskemålen om hur hjälpen ska vara utformad ska vara vägledande. Den enskilde ska så långt det är möjligt beredas möjlighet att bo kvar och vårdas i hemmet till livets slut. Den enskilde har dock ingen ovillkorlig rätt att erhålla en viss bestämd insats.

11.5 Boendeformer enligt SoL

Enligt 5 kap. 7 § SoL ska socialnämnden medverka till att den enskilde får bo på ett sätt som är anpassat efter dennes behov av särskilt stöd. Om behovet inte kan tillgodoses med stöd i det egna

boendet ska kommunen erbjuda bostäder med särskild service till dem som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring och behöver ett sådant boende. Den enskildes behov avgör form av bostad.

12. Insatser som kan beviljas med stöd av SoL

Socialtjänstlagen är formulerad som en målinriktad ramlag och är inte på samma sätt som LSS begränsad till vissa bestämda insatser. Det är inte möjligt att exakt räkna upp alla insatser eller behov som ska anses ingå. En individuell bedömning måste göras i varje enskilt fall.

I dessa riktlinjer återges de vanligast förekommande insatserna som beviljas till personer med funktionsnedsättning med stöd av SoL i Stockholms stad. I staden finns även särskilda riktlinjer för vissa insatser så som kontaktperson, medföljare vid semesterresa, kommunalt bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning (KBF), tränings- och försökslägenhet samt särskilt individanpassad stödinsats för att underlätta arbete eller studier. Även riktlinjer för utredning, dokumentation m.m. inom stadens socialpsykiatri kan i förekommande fall vara tillämpliga vid bedömning av rätt till insatser enligt SoL.

12.1 Hemtjänst

Hemtjänst är ett individuellt behovsprövat bistånd som omfattar insatser av servicekaraktär och personlig omvårdnad. Hemtjänsten ska vara flexibel och omvårdnadsinsatser ska präglas av kontinuitet för att kunna hantera omfattande och specifika behov som ger goda förutsättningar för ett värdigt och tryggt liv i den egna bostaden. Hemtjänst kan inte utföras om den enskilde inte är hemma. Service som avser hemmets skötsel ska därför kunna erbjudas med så stor flexibilitet att en person med funktionsnedsättning inte ska behöva ta ledigt från arbete eller studier för tjänstens utförande.

12.1.1 Bedömning

Hemtjänstinsatser kan beviljas personer som till följd av funktionsnedsättning är i behov av hjälp i hemmet. Utgångspunkten är att den enskilde ska få möjlighet att leva som andra och kunna bo på ett sätt som är anpassat efter dennes behov av stöd och hjälp. Det ska alltid göras en individuell bedömning vilket kan innebära att det finns rätt till fler eller färre insatser, alternativt mer eller mindre omfattande insatser.

Observera att om den enskilde har vårdnadsansvar för barn eller lever med barn är det viktigt att beakta behovet och utformningen av insatserna även ur ett barnrättsperspektiv.

Merkostnadsersättning och hemtjänst

Handläggaren ska i sin bedömning av rätt till hemtjänst som huvudregel bortse från om den enskilde har merkostnadsersättning. Hjälpbehov som tillgodoses genom annat samhällsstöd, exempelvis hemtjänst, beaktas inte av Försäkringskassan i bedömningen av merkostnadsersättning (50 kap. 6 § SFB). Den enskilde ska därför informeras om att ett beslut om hemtjänstinsatser kan påverka merkostnadsersättning för hjälpbehov. Den enskilde ska också informeras om att hemtjänstavgiften kan ge rätt till ersättning för merkostnader.

12.1.2 Beslut

I beslutet ska anges vilka hemtjänstinsatser den enskilde beviljats. Nedanför beslutstexten anges den beräknade tidsåtgången för att utföra de beviljade insatserna.

12.1.3 Anställning av anhörig

Stockholms stad medger inte anställning av anhörig för utförandet av beviljade hemtjänstinsatser annat än vid synnerliga skäl. Rätten till anställning av anhörig för utförande av hemtjänst regleras i stadens *riktlinjer för handläggning inom stadens äldreomsorg*.

12.1.4 Hemtjänstinsatser

Hemtjänst omfattar insatser av servicekaraktär och personlig omvårdnad. I följande avsnitt redovisas vad som enligt Stockholms stad kan vara utgångspunkter för vad som är nödvändigt för att uppnå skälig levnadsnivå. En individuell bedömning ska dock alltid göras.

Serviceinsatser

Serviceinsatser omfattar stöd eller praktisk hjälp med

- Hemmets skötsel.
- Städning.
- Tvätt.
- Disk.
- Inköp och ärenden.
- Hushållssopor och källsortering.

Hushållsgemensamma insatser

När båda sammanlevande makar eller sambor har behov av stöd kan insatser ges gemensamt för hushållet. Hushållsgemensamma insatser omfattar serviceinsatser, inklusive bäddning av gemensam säng, distribution av matlådor som inte innebär hjälp med uppvärmning och servering samt trygghetslarm med två larmklockor.

Städning

Hjälp med städning beviljas normalt för bostad om två rum och kök samt hygienutrymmen för ensamboende. För makar och sammanboende kan ytterligare ett rum ingå, även om paret har gemensamt sovrum. Ytterligare rum kan även ingå om den enskilde bor tillsammans med barn.

Beroende på vad den enskilde själv kan göra omfattar hjälp med städning normalt dammsugning och våttorkning av golv, dammtorkning, rengöring av kök och badrum.

I Stockholms stad ska den som beviljats hjälp med städning få sin bostad städad minst varannan vecka. Vid en individuell bedömning kan det vara skäligt att få städat oftare. Särskilda skäl kan till exempel vara astma, allergi, småbarn som vistas mycket på golvet, förflyttningshjälpmedel för utomhusbruk som förvaras inomhus, att den enskilde vistas mycket i hemmet eller antal personer som vistas i hemmet.

Kompletterande städning/tillsynsstädning

För den som bedöms vara i behov av ytterligare städinsatser kan kompletterande städning beviljas. Det kan exempelvis röra sig om daglig rengöring av hygienutrymmen.

Fönsterputs

För fönsterputs gäller samma förutsättningar som för städning angående antal rum i förhållande till om den enskilde är ensamstående eller sammanboende. I Stockholms stad ska den som beviljats hjälp med fönsterputs få sina fönster putsade minst en gång per år. Vid en individuell prövning kan behov finnas av att få fönstren putsade oftare. Observera att dessa tillfällen är utöver ordinarie städtillfällen. Vilken eller vilka månader under året som fönsterputs ska utföras, ska framgå av genomförandeplanen som utföraren upprättar tillsammans med den enskilde.

Disk

Hjälp med disk kan vara att plocka i/ur en diskmaskin men det kan också handla om att diska för hand. Hur ofta den enskilde har behov av hjälp med disk kan variera utifrån personliga förhållanden.

Tvätt

Behovet av hjälp med tvätt kan variera beroende på den enskildes personliga förhållanden. Inkontinens och andra medicinska skäl kan till exempel göra att den enskilde behöver få tvättat oftare.

Textilvård

Behov av textilvård i form av strykning, mangling eller mindre lagning ska i förekommande fall beviljas som särskild insats i beslutet.

Sophantering och källsortering

Hur ofta den enskilde har behov av hjälp med sophantering och källsortering varierar utifrån personliga förhållanden. Hur den lokala lösningen av källsortering ser ut varierar också inom staden vilket handläggaren behöver ta hänsyn till vid bedömning och tidsberäkning av insatsen.

Samlat ansvar för hemmets skötsel

För den som har ett mer omfattande behov av serviceinsatser kan det vara svårt att ange alla sysslor i hemmet som den enskilde behöver hjälp med. Beslut om hjälp med städning kan då kompletteras så att det även innefattar ett samlat ansvar för allt som kan anses ingå i hemmets skötsel.

Inköp av dagligvaror

Inköp av dagligvaror innebär att få hem dagligvaror från närmsta livsmedelsbutik med fullgott sortiment. I Stockholms stad ska den som beviljats hjälp med inköp få denna hjälp utförd vid minst ett tillfälle per vecka. Den enskildes individuella behov avgör om det finns skäl att bevilja inköp oftare. Hjälp med andra inköp beviljas efter behov. Om den enskilde vill följa med och välja sina varor behöver handläggaren beakta detta i tidsberäkningen. Alternativt kan detta i vissa fall även kombineras med beviljade promenader och/eller ledsagning.

Bank- och andra typer av ekonomiska ärenden

Den som inte klarar av att sköta sin ekonomi och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt, bör i första hand använda betalservice och autogiro. I de fall den enskilde har behov av hjälp

med uttag av kontanter ska denne i första hand få hjälp till butik, bank eller bankomat för att själv göra uttagen.

Om det inte är möjligt för den enskilde att själv eller tillsammans med personal klara av sina ekonomiska göromål bör en legal företrädare, ombud med fullmakt, framtidsfullmaktshavare eller behörig anhörig vara den enskilde behjälplig. Om behörig företrädare saknas och/eller ännu inte utsetts får utföraren i nödfall tillfälligt hjälpa den enskilde med ekonomiska göromål som en del av stödet för att denne inte ska hamna i trångmål. Ansvaret för sådana insatser ligger på ansvarig chef för aktuell hemtjänstutförare som ska ha rutiner för sparande av kvitton och ordnad dokumentation för insatser av denna typ.

Apoteksärenden

Hjälp med apoteksärenden avser hjälp med inköp av apoteksvaror för egenvård samt uttag av recept.

Andra ärenden

Hjälp med andra typer av inköp såsom inköp av kläder och skor kan beviljas som särskild insats utifrån den enskildes individuella behov.

Mat och måltider

Den som inte själv kan tillreda sin måltid och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt ska i första hand få hjälp med matlagning. Hänsyn ska tas utifrån medicinska, etiska, kulturella och religiösa skäl. Den enskilde ska få vara delaktig i sin måltidsförberedelse utifrån sin förmåga. Istället för att få hjälp med att tillreda sina måltider kan den enskilde välja att få matlådor levererade till bostaden. Behovet av övrig hjälp i samband med måltiden ska också beaktas i biståndsbedömningen.

Tillreda måltider

Måltidshjälp kan innebära att få:

- Hjälp med enklare matlagning eller med att värma mat.
- Hjälp med att tillreda frukost, lunch, mellanmål, middag och kvällsmål.
- Hjälp med dukning, servera mat, dela mat samt konsistensanpassning.
- Sällskap under måltider.

Matdistribution

Den enskilde kan själv beställa matlådorna men även få hjälp med detta. Matlådor medför en merkostnad för den enskilde, vilket i

vissa fall kan påverka den enskildes val. I de fall den enskilde önskar få behovet av hjälp med mat tillgodosett genom en kombination av matlagning och matlådor behöver handläggaren beakta detta vid tidsberäkningen.

Följeslagare

Följeslagare kan behövas för att den enskilde ska kunna ta sig till och från exempelvis läkare och tandläkare. Det kan krävas att följeslagaren finns tillgänglig för att snabbt vara på plats för att hjälpa den enskilde hem, vilket ska beaktas vid tidsberäkningen. Vid följeslagning till läkare och tandläkare har följeslagaren inte i uppdrag att vara ombud för den enskilde. Det är vårdgivarens ansvar att informera den enskilde på ett sådant sätt att denne kan ta till sig informationen. Följeslagning för att uträtta ärenden kan också beviljas. Följeslagning är en hemtjänstinsats och utförs av hemtjänstutförare och ska därmed inte förväxlas med ledsagning för kulturella och sociala aktiviteter. Om den enskilde har behov av ledsagning eller ledsagarservice för att kunna delta i samhällets gemenskap och för att kunna leva som andra ska ett särskilt beslut om ledsagning enligt SoL eller ledsagarservice enligt LSS fattas. Ett särskilt beslut om ledsagning eller ledsagarservice kan fattas även om den enskilde har beviljats hemtjänst. Hänsyn ska tas till att ledsagning och ledsagarservice som särskild insats är avgiftsfri för den enskilde till skillnad från hemtjänst i form av följeslagare. Det kan också vara viktigt för den enskilde att inom stadens valfrihetssystem kunna välja en utförare av ledsagning eller ledsagarservice i stället för en hemtjänstutförare.

Personlig omvårdnad

Omvårdnadsinsatser innefattar personlig omvårdnad och psykosocialt stöd, det vill säga de insatser som behövs för att tillgodose den enskildes fysiska, psykiska, sociala och kulturella behov. Det kan också omfatta insatser för att kunna ha kvar sociala nätverk och för att bryta social isolering samt insatser för att känna trygghet och säkerhet i hemmet. Omvårdnadsinsatser kan också avse vissa hälso- och sjukvårdsinsatser som har bedömts utgöra egenvård. Den som inte själv, helt eller delvis, klarar av att sköta sin personliga omvårdnad utan stöttning eller hjälp av annan person kan beviljas bistånd för detta. Personlig omvårdnad ska utformas i samråd med den enskilde utifrån dennes behov och förmåga. Det är viktigt att hänsyn tas till den enskildes egna förutsättningar och önskemål.

Insatserna kan omfatta hjälp med att:

- Tvätta sig/sköta hygien/munvård.
- Klä på och av sig.

- Sköta toalettbehov.
- Äta och dricka - praktiskt och socialt stöd för att den enskilde ska få i sig mat och dryck.
- Förflytta sig.

Egenvård

Insatser som bedömts som egenvård kan ingå i beslut om biståndsinsatser.

12.1.5 Beställning av hemtjänst

Samtliga beställningar av hemtjänst ska skrivas i enlighet med vad som framgår av de särskilda anvisningar som finns för beställning och genomförande för hemtjänst.²

12.2 Hemtjänst i assistansliknande form för vuxna

Insatsen kan beviljas vuxna personer under 65 år som *inte* har rätt till personlig assistans enligt LSS eller till assistansersättning enligt SFB men som ändå har ett stort behov av kontinuitet och personlig omvårdnad som inte kan tillgodoses på annat sätt. För att insatsen ska komma ifråga bör den enskilde ha ett behov av hjälp med omvårdnadsinsatser som överstiger fem timmar i veckan. Vidare ska det finnas ett stort behov av att ett begränsat antal personer ger stöd. Insatsen kan till exempel aktualiseras när den enskilde har fått avslag på ansökan om personlig assistans på grund av att denne inte bedöms ha grundläggande behov i sådan omfattning som krävs för rätt till personlig assistans eller att funktionsnedsättningens varaktighet inte har kunnat styrkas. Det kan dock inte ställas något krav på att rätten till personlig assistans först ska ha prövats för att hemtjänst i assistansliknande form ska kunna bli aktuell.

Det ställs inte samma krav på varaktighet för hemtjänst i assistansliknande form som för personlig assistans. Insatsen innebär en ökad möjlighet till kontinuitet och ska säkerställa att ett begränsat antal personer ger stödet.

Beslut om hemtjänst i assistansliknande form fattas enligt 4 kap. 1 § SoL. Beslutet registreras på samma sätt som hemtjänst i paraplysystemet. Den enskilde har samma möjlighet att välja utförare som vid vanlig hemtjänst, det vill säga att det står den enskilde fritt att välja utförare bland de som staden upphandlat enligt LOV. Det ska framgå i beställningen att hemtjänsten ska

² Anvisningar för beställning och genomförandeplan för hemtjänst Dnr: 3.1 - 470/2017

utföras i assistansliknande form. Utförare av hemtjänst i assistansliknande form erhåller ersättning enligt de av kommunfullmäktige beslutade ersättningsnivåerna för hemtjänst.

12.3 Hemtjänst i assistansliknande form för barn

Biståndet ”*Hemtjänst i assistansliknande form för barn*” kan ges till barn upp till och med 17 år med funktionsnedsättning som inte har rätt till personlig assistans enligt LSS eller till assistansersättning enligt SFB men som ändå har ett stort behov av kontinuitet och personlig omvårdnad som inte kan tillgodoses på annat sätt. Insatsen kan till exempel aktualiseras när den enskilde har fått avslag på ansökan om personlig assistans på grund av att denne inte bedöms ha grundläggande behov i sådan omfattning som krävs för rätt till personlig assistans eller att funktionsnedsättningens varaktighet inte har kunnat styrkas. Det kan dock inte ställas något krav på att rätten till personlig assistans först ska ha prövats för att hemtjänst i assistansliknande form för barn ska kunna bli aktuell.

En förutsättning för att insatsen ska beviljas är att barnet är i behov av stöd för omvårdnadsinsatser som inte omfattas av normalt föräldraansvar. Föreligger dessa omständigheter ska stadsdelsnämnden, om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt bevilja hemtjänst i assistansliknande form. Det stöd och den omvårdnad en förälder ger till ett barn utan funktionsnedsättning utgör riktmärke för vad som är att betrakta som normalt föräldraansvar. Det är hjälpbehovet *utöver* det som är normalt för ett barn i en viss ålder som utgör det merarbete som kan ligga till grund för rätten till insats.

Beslut om hemtjänst i assistansliknande form för barn fattas enligt 4 kap. 1 § SoL. Beslutet registreras på samma sätt som hemtjänst i paraplysystemet. Den enskilde har samma möjlighet att välja utförare som vid vanlig hemtjänst, dvs. det står den enskilde fritt att välja utförare bland de som staden upphandlat enligt LOV. Utförare av hemtjänst i assistansliknande form erhåller ersättning enligt de av kommunfullmäktige beslutade ersättningsnivåerna för hemtjänst.

Observera att insatsen är kostnadsfri.

12.4 Trygghetslarm

Personburna trygghetslarm är ett viktigt tekniskt hjälpmedel för att öka tryggheten för den enskilde i sin bostad. Trygghetslarm har som syfte att ge en ökad trygghetskänsla genom att göra det möjligt för den enskilde att lätt få kontakt för hjälp i en akut situation.

Trygghetslarm ökar möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att bo kvar i sin invanda miljö.

Den som inte längre klarar av att hantera eller förstå innebörden av ett trygghetslarm bör få sina behov av trygghet tillgodosedda på annat sätt, till exempel genom utökade hemtjänstinsatser eller bostad med särskild service.

12.5 Hemvårdsbidrag

I Stockholms stad finns möjlighet till ekonomisk ersättning, i form av hemvårdsbidrag, till de personer vilkas anhöriga utför väsentligt merarbete som annars skulle utföras inom ramen för hemtjänst.

Merarbetet ska främst bestå av personlig omvårdnad och tillsyn samt vara av sådan art som man normalt inte hjälper varandra med inom familjen. Främst ska hjälpbehovet ha karaktär av individnära insatser som exempelvis hjälp med att sköta hygien, men också bestå av stor arbetsbörda förorsakad av sjukdom eller funktionsnedsättning. Behovet ska vara dagligen återkommande.

12.5.1 Hemvårdsbidrag och merkostnadsersättning

I bedömningen av rätt till hemvårdsbidrag ska handläggaren bortse från om den enskilde har merkostnadsersättning, om det inte av Försäkringskassans beslut står klart att merkostnadsersättningen helt eller delvis avser samma hjälpbehov som hemvårdsbidraget ska tillgodose. Ett sådant klagande ska kunna ske utan någon mer ingående utredning.

12.5.2 Ersättningsgrupper

Grupp 1: Hjälp dagligen, 1-2 tillfällen, med omvårdnad och tillsyn

Grupp 2: Hjälp flera gånger om dagen, minst tre tillfällen, med omvårdnad och tillsyn

Grupp 3: Hjälp flera gånger om dagen med omvårdnad och tillsyn, även nattetid

Grupp 4: Hjälp med omvårdnad och tillsyn kontinuerligt alla tider på dygnet

12.5.3 Beslut om hemvårdsbidrag

Beslut om hemvårdsbidrag fattas enligt 4 kap. 2 § SoL men ska alltid föregås av en prövning enligt 4 kap 1 § SoL. Beslut ges till den som är i behov av vård och omsorg. Vid helt eller delvis avslag ska beslutet motiveras med att någon lagstadgad rätt till hemvårdsbidrag inte finns enligt SoL och att behovet, när så är aktuellt, kan tillgodoses genom hemtjänst. I beslutet ska det framgå att Stockholms stad enligt stadens riktlinjer, som ett alternativ till vissa hemtjänstinsatser, kan erbjuda hemvårdsbidrag efter en individuell prövning enligt 4 kap. 2 § SoL. Vid helt eller delvis

avslag ska det också framgå att den enskilde inte heller efter en sådan prövning har ansetts berättigad till biståndet.

12.5.4 Utbetalning av hemvårdsbidrag

Hemvårdsbidraget betalas ut till den enskilde som fått beslutet. Den enskilde förutsätts ersätta den anhörige eller närstående som utför insatserna. Bidraget kan minskas till hälften om den enskilde har andra insatser såsom daglig verksamhet, dagverksamhet eller korttidsvård/korttidsboende. Bidraget kan också minskas till hälften under frånvaro exempelvis under sjukhusvistelse om frånvaron varat minst hälften av tiden under en månad.

Hemvårdsbidrag kan kombineras med avlösning och andra former av stöd till den som utför insatserna. Vid omfattande omvårdnadsbehov kan hemvårdsbidrag kombineras med ytterligare hemtjänst.

12.5.5 Hemvårdsbidrag under tillfällig vistelse

Hemvårdsbidrag kan ges under tillfällig vistelse på annan ort, till exempel under semester eller vid besök hos släkt och vänner. Med semestervistelse avses vistelse på annan ort (även i annat land) under en sammanhängande tid av högst tre månader. Det är dock viktigt att beakta handläggarens möjlighet till insyn och uppföljningsansvar. En individuell bedömning ska göras i varje enskilt fall.

12.5.6 Uppföljning av hemvårdsbidrag

Handläggaren har ett uppföljningsansvar även när det gäller beslut om hemvårdsbidrag. Uppföljningsansvaret är viktigt men kan också vara svårt vid denna typ av insats. Vid uppföljningen är det särskilt angeläget att ta upp situationen både för den som får hemvårdsinsatserna och för den som utför insatserna. Den som utför insatserna kan även behöva andra stödinsatser än det ekonomiska bidraget.

12.6 Boendestöd

Boendestöd är en social och praktisk stödinsats som syftar till att stärka den enskildes förmåga att hantera sitt vardagsliv både inom och utanför det egna hemmet. Boendestöd kan exempelvis beviljas till personer med psykisk, neuropsykiatrisk, intellektuell eller kognitiv funktionsnedsättning som har behov av stöd för att upprätthålla och/eller utveckla resurser och färdigheter.

I boendestöd ingår att ge praktiskt stöd åt den enskilde i dennes vardag men också motivationsarbete och pedagogisk vägledning i syfte att upprätthålla och utveckla den enskildes resurser och

färdigheter. Boendestöd är inte begränsat till hemmet utan omfattar också andra aktiviteter som kan bidra till den enskildes förmåga att klara vardagslivet. Det kan handla om olika former av vardags- och fritidsaktiviteter, hjälp i kontakter med myndigheter eller att hitta en meningsfull sysselsättning. Pedagogiska och kunskapsbaserade metoder ska användas i rehabiliterande syfte.

Observera att om den enskilde har vårdnadsansvar för barn eller lever med barn är det viktigt att beakta behovet och utformningen av insatsen även ur ett barnrättsperspektiv.

12.6.1 Beslut om boendestöd och insatsens utformning

Boendestöd beviljas normalt sett i antal timmar per månad.

Insatsen ingår i valfrihetssystemet inom socialpsykiatrin vilket innebär att den enskilde kan välja mellan lämpliga utförare av insatsen som är knutna till systemet och verksamma inom det område där den enskilde bor. Boendestöd ges som regel dagtid vardagar men utifrån den enskildes behov kan boendestöd även ges på kvällar och helger. Det kan vara aktuellt när den enskilde arbetar, studerar eller om måendet sviktar.

12.7 Ledsagning

Personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i meningsfulla fritidsaktiviteter samt i kultur- och idrottsliv med möjlighet att leva som andra. Insatsen ledsagning innebär att en person med funktionsnedsättning får stöd av en annan person, ledsagare, i samhället och syftar till att möjliggöra delaktighet i samhällslivet och kontakter med andra.

Utgångspunkten för den individuella bedömningen när det gäller ledsagning enligt SoL är att socialnämnden enligt 5 kap. 7 § SoL ska verka för att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring ska kunna delta i samhällets gemenskap och leva som andra. I förarbetena till socialtjänstlagen beskrivs ledsagning som en insats som gör det möjligt att besöka vänner, delta i kulturlivet eller bara att promenera. Tillsammans med till exempel hemtjänst och sysselsättning ska ledsagning underlätta för den enskilde att kunna bo kvar hemma.

Ledsagning är en social tjänst som är knuten till aktiviteter utanför hemmet. Ledsagningen ska utformas så att den stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv och anpassas individuellt efter den enskildes behov. Insatsen kan också ges för att förebygga isolering och kan ha stor betydelse för enskildas möjligheter att utöva och delta i hälsofrämjande aktiviteter på fritiden. Exempel kan vara att besöka simhall, vistas i naturen, möjlighet att rida eller andra tränings- och intresseaktiviteter. Behov av ledsagning för att

göra klädinköp eller uträtta olika typer av ärenden kan också beviljas enligt SoL. Det finns avgöranden som innebär att aktiviteter som att gå ut och handla eller andra enklare vardagsaktiviteter, kan ingå i ledsagning om det är ett led i att komma ut i samhället bland andra människor.

Det ska vara möjligt att kombinera olika aktiviteter så som att till exempel ta en promenad och i samband med detta göra ett inköp av dagligvaror om den enskilde har behov av detta. Det kan därför bli aktuellt med andra aktiviteter än de som nämns i biståndsbeslutet eller beställningen vilket är möjligt så länge målet med insatsen, dvs. delaktighet i samhället, uppfylls.

Ledsagning enligt SoL och funktionen följeslagare inom ramen för hemtjänst har olika syften men kan ibland användas för liknande ändamål. Det är därför viktigt att de inte förväxlas och funktionen följeslagare kan inte ersätta insatsen ledsagning när det gäller att möjliggöra den enskildes delaktighet i samhällslivet. Oavsett ålder har den enskilde rätt till den insats som bäst motsvarar dennes behov och önskemål. Den enskilde har alltid rätt att ansöka om insatsen ledsagning och få ett särskilt beslut om detta.

12.7.1 Behovsbedömning av ledsagning enligt SoL

Om den enskilde till följd av sin funktionsnedsättning inte själv kan tillgodose behovet och inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt har den enskilde rätt till ledsagning. Det finns inte någon bestämmelse om ett högsta tak avseende antalet timmar, det är det individuella behovet som ska vara avgörande för rätten till insats och omfattning.

Genom insatsen ska den enskilde tillförsäkras en skälig levnadsnivå, vilket i detta sammanhang avser att ledsagningen ska göra det möjligt för den enskilde att trots sin funktionsnedsättning kunna delta i samhällslivet och leva som andra.

Den enskildes intressen samt normala aktiviteter ska beaktas. Behovet kan vara större för en person som är helt beroende av ledsagning för att komma ut från hemmet. Det ska även beaktas att olika personer kan ha olika behov beroende på ålder. Till exempel kan ledsagning för personer i yrkesverksam ålder vara ett sätt att bli mer delaktig i samhällslivet som på sikt kan leda till ett mer aktivt liv med arbete och studier.

För äldre personer kan insatsen vara en möjlighet att bibehålla ett aktivt liv. När det gäller äldre personer behöver handläggaren beakta att behovet av insatsen kan öka i samband med att personen avslutar sitt yrkesliv eller att behovet inte längre är tillgodosett på grund av andra förändringar i den äldres liv. I syfte att motverka att den individuella behovsbedömningen påverkas av att den enskildes ärende överförs till äldreomsorgen ska samverkan kring äldre med

behov av ledsagning genomföras mellan socialtjänst och äldreomsorg.

Om ledsagningen avser barn och ungdomar med funktionsnedsättning ska det behov som går utöver vad som är normalt föräldraansvar för ett barn utan funktionsnedsättning i samma ålder utgöra grund för bedömningen. I bedömningen ska hänsyn tas till att äldre barn/ungdomar ofta har behov av att göra aktiviteter tillsammans med någon annan vuxen än sina föräldrar.

Ledsagning syftar till att bryta eller motverka isolering som en funktionsnedsättning kan leda till. Om ansökan om ledsagning avser en vuxen som delar hushåll med en make/maka, partner eller med någon annan bör detta beaktas i bedömningen. Det ska dock beaktas att den enskilde har rätt att få stöd för att kunna utöva sina fritidsintressen och kulturella aktiviteter med mera på egen hand utan att för detta vara beroende av annan person i hushållet.

12.7.2 Bedömning av omfattning av insatsen och omkostnader för ledsagaren

För att kunna bedöma omfattningen av den enskildes behov av ledsagning och vilka eventuella omkostnader för ledsagaren som kan uppkomma bör följande utredas:

- Hur ser den enskildes aktuella livssituation ut?
- Har den enskilde till följd av sin funktionsnedsättning behov av ledsagning för att bryta eller motverka isolering?
- I vilka situationer behöver den enskilde ledsagning? Hur ofta? Hur lång tid?
- Behöver den enskilde ledsagning huvudsakligen för att kunna ta sig till och från aktiviteter, eller även under själva aktiviteten?
- Förväntas omkostnader för ledsagaren uppkomma?

Därefter gör handläggaren en samlad behovsbedömning av omfattningen i tid, räknat i timmar per månad och utifrån vad som krävs för att uppnå en skälig levnadsnivå. När det gäller denna bedömning har Stockholms stad inriktningen att det inte ska innebära skillnader vid bedömning av ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS.

Rätt till insats föreligger inte om behovet kan tillgodoses på annat sätt.

12.7.3 Beslut om ledsagning

På beslutet ska omfattningen av den beviljade insatsen anges i timmar per månad. I Stockholms stad har den enskilde rätt att föra över outnyttjade timmar från en månad till nästkommande månader.

Ramen för användande av timmar är tre månader, därefter påbörjas en ny tremånadersperiod. Timmar kan inte föras över mellan tremånadersperioderna. Den första tremånadersperioden påbörjas i och med att beslutets giltighetstid inleds. Timmarna får användas inom ramen för de behov som beslut om insatsen avser. Det kan således bli aktuellt med andra aktiviteter än de som nämns i beslut eller beställning vilket är möjligt så länge målet med insatsen uppfylls – delaktighet i samhället. Den enskildes möjlighet att föra över timmar innebär inte att han eller hon ska vara skyldig att spara timmar för att använda till särskilt ändamål. Det får aldrig förekomma att den enskilde uppmanas att spara timmar för att använda till särskilt ändamål, om detta innebär att de kontinuerliga aktiviteterna uteblir.

Observera att ersättning för omkostnader för ledsagaren inte kan ingå som en del i själva insatsen. I staden har enskilda med beslut om ledsagning rätt till ersättning för omkostnader för ledsagaren med upp till 300 kronor per månad.

För mer information om handläggning av omkostnadsersättning se avsnitt 12.8 Omkostnadsersättning för ledsagare vid ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS

12.7.4 Andra huvudmäns ansvar samt riksfärdtjänst

Arbetslivet

Personer med funktionsnedsättning ska ges förutsättningar att kunna delta i arbetslivet. Enligt huvudregeln ansvarar i första hand arbetsgivaren och Arbetsförmedlingen för de stödinsatser som ska möjliggöra detta. I det fall behovet inte kan tillgodoses på annat sätt och behovet ligger i linje med intentionerna för ledsagning, kan socialtjänsten efter en individuell bedömning bevilja sådant stöd.

Sjukresor

Om den enskilde inte kan resa med kollektivtrafik till vården kan han eller hon ha rätt till sjukresa. Det är vårdgivaren som beslutar om sjukresor.

Om sjukresa inte beviljas och den enskildes behov av att ta sig till en vårdgivare ligger i linje med intentionerna för ledsagning kan socialtjänsten, efter en individuell bedömning, bevilja sådant stöd om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Om behovet inte ligger i linje med intentionerna för ledsagning kan socialtjänstens yttersta ansvar enligt 2 kap. 1 § SoL innebära att ledsagning trots detta beviljas enligt SoL.

Behov av stöd på sjukhus och vid läkarbesök

Det är regionen som ansvarar för den enskildes behov av stöd inom en sjukvårdsinrättning. Uppmärksammar socialtjänsten att detta ansvar inte uppfylls är detta något som kan tas upp i samverkan med regionen. Socialtjänstens yttersta ansvar enligt 2 kap. 1 § SoL kan dock innebära att ledsagning kan beviljas enligt SoL. Ledsagning enligt SoL kan även bli aktuellt vid besök hos vårdgivare som inte

drivs och betalas av regionen eller som inte har avtal med regionen.

Riksfärdtjänst

Om den som söker tillstånd till riksfärdtjänst behöver ledsagare under resan, ska tillståndet gälla även ledsagaren. Det är däremot inte kommunens skyldighet att inom ramen för riksfärdtjänst anordna ledsagare till resan. I de fall den enskilde inte kan ordna en ledsagare för resan finns möjlighet att ansöka om detta enligt SoL eller LSS.

12.8 Omkostnadsersättning för ledsagare vid ledsagning enligt SoL och ledsagarservice enligt LSS

När den enskilde behöver ledsagning för att kunna genomföra aktiviteter, såsom exempelvis biobesök, gå på teater, kafé eller restaurang, kan det samtidigt uppstå en kostnad för ledsagaren. Ersättning för omkostnader för ledsagare ingår inte som en del i själva insatsen (HFD 2011 ref. 8).

En kommun kan dock om det finns skäl för det lämna omkostnadsersättning för ledsagare som bistånd enligt 4 kap. 2 § SoL. Enligt staden är ett sådant skäl att personer med funktionsnedsättning ska kunna genomföra aktiviteter som andra utan merkostnader. Beslut om omkostnadsersättning för ledsagare fattas enligt 4 kap. 2 § SoL och verkställs i förhållande till visade omkostnader. Beslut som fattas med stöd av 4 kap. 2 § SoL grundar sig på kommunala riktlinjer och är inte något bistånd som kommunen är skyldig att utge enligt lag eller föreskrift. Beslut med stöd av 4 kap. 2 § ska ändå alltid föregås av prövning enligt 4 kap. 1 § eftersom den enskilde alltid har rätt till sådan prövning och därmed även möjlighet att överklaga.

I staden har enskilda med beslut om ledsagarservice enligt LSS eller ledsagning enligt SoL rätt till ersättning för omkostnader för ledsagaren med upp till 300 kronor per månad. De faktiska omkostnaderna ersätts i efterhand. Det är möjligt att använda omkostnadsersättningen flexibelt under en tremånadersperiod, men den får endast användas för ordinarie omkostnadsändamål. Den enskildes möjlighet att föra över omkostnadsersättning innebär inte någon skyldighet att spara för att använda till särskilt ändamål. Det

får aldrig förekomma att den enskilde uppmanas att spara omkostnadsersättning för att använda till särskilt ändamål, om detta innebär att de kontinuerliga aktiviteterna uteblir.

För att möjliggöra en mer kostsam aktivitet, d.v.s. utöver den ordinarie ersättningens nivå, gäller särskild handläggning.

12.8.1 Omkostnadsersättning utöver beviljad nivå

Den enskilde kan efter en individuell behovsprövning enligt 4 kap. 1 § SoL beviljas omkostnadsersättning för ledsagare för att kunna genomföra en mer kostsam aktivitet än vad som avses rymmas inom ramen för ordinarie omkostnadsersättning. Utgångspunkten är vad personer i allmänhet vanligen brukar göra, till exempel gå på en mer kostsam konsert eller teaterföreställning 1-2 gånger per år. Underlag för beslut ska innefatta ledsagarens omkostnader för till exempel entrébiljett, mat, eventuell reskostnad med mera. Beslut om omkostnadsersättning för en sådan kostsam enskild aktivitet fattas enligt 4 kap. 1 § SoL. Av beslutet ska det framgå vilken faktisk merkostnad som ska ersättas.

12.8.2 Utbetalning av ersättning för omkostnader för ledsagare

Beställaren betalar omkostnadsersättning enligt 4 kap. 2 § SoL till utföraren efter att denna har ersatt ledsagaren för dennes omkostnader. Utföraren ska enligt ersättningsmodellen ersätta ledsagarens omkostnader och redovisa dessa enligt stadens anvisningar. Utföraren ska på beställarens begäran visa underlaget för den omkostnadsersättning som fakturerats. Ersättningsmodellens anvisningar ska framgå i stadens förfrågningsunderlag för leverantörer i enskild regi inom LOV. Samma förfaringsätt tillämpas om den enskilde efter särskilt beslut enligt 4 kap. 1 § SoL har beviljats ytterligare omkostnadsersättning.

12.9 Avlösning i hemmet

Avlösning i hemmet är till för att anhöriga som stödjer och vårdar någon med stort omvårdnadsbehov ska få egen tid och vila. Det innebär att personal avlöser den som vårdar genom att ta över omvårdnadsansvaret under denna tid. Avlösning ska kunna ges både som en regelbunden insats och vid oförutsedda situationer. Det är ofta av stor vikt att kunna få avlösning med kort varsel. Avlösning kan beviljas till både barn och vuxna.

Omvårdnadsarbetet för barn med funktionsnedsättning kan vara mer omfattande än vad som är att betrakta som ”normalt” föräldraansvar. Det är som huvudregel detta merarbete som bedöms i handläggningen. Det lagliga föräldraansvaret kvarstår. Det är viktigt att uppmärksamma behovet av stöd och avkoppling också i

ett längre perspektiv. Behovet av avlösning och avkoppling till följd av ett barns funktionsnedsättning kan variera över tid och se olika ut hos olika föräldrar. Behovet måste därför bedömas individuellt. Om föräldrarna har fler barn ska även dessa barns behov vägas in i bedömningen. Avlösning kan även vara en förutsättning för att föräldrarna ska kunna ägna sig åt barnets syskon.

Familjehemsföräldrar har också rätt till avlösning om behov finns och behovet inte kan tillgodoses på annat sätt.

Det är viktigt att beakta föräldrars eller anhörigas behov av stöd och avlösning, bland annat för att få möjlighet till avkoppling och kunna utträta sysslor utanför hemmet. Föräldrar och syskon till barn med funktionsnedsättning behöver ofta avlösning för att kunna genomföra egna aktiviteter, till exempel studier, fritid, kultur.

12.9.1 Beslut om avlösning och insatsens utformning

I Stockholms stad beviljas avlösning i antal timmar per månad. Beviljad tid kan fördelas över månaden utifrån den anhöriges och den enskildes önskemål. Det är inte möjligt att spara och föra över timmar till nästkommande månad. Utgångspunkt för insatsen är den enskildes hem men behöver inte alltid utföras i den enskildes bostad. Om den enskilde är i behov av stöd för att klara egna utflykter och aktiviteter är insatsen ledsagning aktuell. Insatsen ska utformas utifrån den enskildes behov och önskemål och med stor flexibilitet. Önskemål vad gäller val av avlösare ska i möjligaste mån tillgodoses.

Observera att om det blir aktuellt med omkostnader för avlösaren prövas en sådan ansökan med stöd av 4 kap. 1 § SoL. **För mer information se avsnitt 12.10 Omkostnadsersättning för avlösaren vid avlösning enligt SoL och avlösarservice enligt LSS.**

12.9.2 Kompletterande beslut om avlösning för barnets syskon

Ibland är det angeläget att föräldrar får vila helt från omvårdnaden av barn, även från omvårdnaden av det funktionshindrade barnets syskon. En bedömning ska göras av hela familjens behov. Kompletterande beslut om avlösning för barnets syskon fattas med stöd av 4 kap. 1 § SoL.

12.10 Omkostnadsersättning för avlösaren vid avlösning enligt SoL och avlösarservice enligt LSS

Utgångspunkten för avlösning enligt SoL och avlösarservice enligt LSS är den enskildes hem och det bör därför inte bli aktuellt med omkostnader för avlösaren. Även om avlösaren gör en kortare utflykt tillsammans med den enskilde i närområdet bör det normalt

sett inte leda till några omkostnader för avlösaren. Det kan dock finnas situationer där den enskilde vid sådana utflykter har utlägg för avlösarens utgifter. I dessa fall kan en ansökan om omkostnadsersättning prövas med stöd av 4 kap. 1 § SoL.

Underlag för beslut ska innefatta avlösarens omkostnader för till exempel entrébiljett eller mat. Av beslutet ska det framgå vilken faktisk merkostnad som ska ersättas.

Beställaren betalar omkostnadsersättning till utföraren efter att denna har ersatt avlösaren för dennes omkostnader. Utföraren ska ersätta avlösarens omkostnader och ska på beställarens begäran visa underlaget för den omkostnadsersättning som fakturerats.

12.11 Kontaktperson

Handläggning av insatsen kontaktperson enligt SoL regleras i riktlinjer för stadens kontaktverksamhet enligt SoL, LSS och LVU.

12.12 Stöd när anhöriga vårdar den enskilde

Enligt 5 kap. 10 § SoL är ansvarig nämnd skyldig att erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är äldre, eller som stödjer en närstående som är långvarigt sjuk eller har funktionshinder. Syftet är framför allt att minska anhörigas fysiska och psykiska belastning (prop. 2008/09:82). Med närstående avses i detta sammanhang den enskilde.

Den anhöriges situation och behov av stöd behöver uppmärksammas tidigt. Handläggaren ansvarar för att lämna information till den anhörige om rätten att få stöd för egen del.

Genom stödet kan anhöriga få en förbättrad livssituation så att risken för ohälsa minskas. Anhörigas behov av stöd eller avlösning ska uppmärksammas på ett tidigt stadium i ärenden som rör barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning. Det är viktigt att stödet anpassas till målgruppen och anhörigas individuella behov. Förhållningssätt och bemötande ska vara förtroendeingivande och stödjande.

12.12.1 Indirekt stöd

Den enskilde kan ansöka om stöd för egen del enligt SoL eller LSS. Indirekt stöd utgörs av insatser till den enskilde men som även kan ses som ett stöd till den anhöriga. Det är den enskilde som ansöker om stöd och insatserna ska föregås av en utredning och ett beslut.

12.12.2 Direkt stöd

Om den anhörige önskar få insatser som är direkt anpassade till dennes behov kan en egen ansökan om stöd göras. Det finns inga

begränsningar när det gäller vilket stöd den anhörige kan ansöka om. En anhörig som vill ansöka om stöd för egen del ska vända sig till den egna stadsdelsnämnden eller kommunen med sin ansökan. Ett biståndsbedömt stöd riktat till en anhörig föregås av utredning och behovsbedömning enligt 4 kap. 1 § SoL i en egen akt. I dokumentation ska det anges att insatsen ges som anhörigstöd.

12.13 Bostad med särskild service

Bostad med särskild service enligt SoL är en permanent boendeform och kan utgöras av gruppboende, serviceboende eller vård- och omsorgsboende med olika inriktning eller profil. Personer med funktionsnedsättning som inte omfattas av LSS men som på grund av sin funktionsnedsättning är i behov av en bostad med särskild service kan beviljas insatsen enligt SoL.

Bostad med särskild service i form av vård- och omsorgsboende är avsett för personer där andra boendeformer eller omvårdnad i hemmet inte längre är möjligt. Vård- och omsorgsboendet ska förutom god omvårdnad också kunna erbjuda möjlighet till utevistelse och andra aktiviteter. Alla som vill ska erbjudas eget rum.

12.14 Korttidsboende enligt SoL

Tillfällig vistelse på ett särskilt boende är ett komplement till olika former av stöd i hemmet. Beslut om korttidsboende kan fattas för viss tidsperiod eller för regelbundna tidsintervall. Korttidsboende kan exempelvis beviljas den som uppfyller något av nedanstående kriterier:

- Den som har ett omfattande omvårdnadsbehov och där handläggaren anser sig behöva ytterligare bedömning om framtida behov och omvårdnadsinsatser än vad som framkommit vid utskrivning från sjukhus. Syftet är att ge handläggaren bättre beslutsunderlag.
- Den som bor i ordinärt boende och som tillfälligt är i behov av mer omfattande omvårdnadsinsatser. Syftet är att den enskilde återhämtar sig och kan återgå till bostaden.
- Den som vårdas av anhörig, som bor i gemensamt hushåll, som är i behov av avlastning. Syftet är att avlasta den som vårdar.
- Den som bedömts vara i behov av bostad med särskild service och som väntar på att god man eller förvaltare tillsätts. Syftet är att tillgodose den enskildes behov av stöd i

avvaktan på att den enskilde får en legal företrädare som kan avveckla den enskildes ordinarie boende och möjliggöra en flytt till bostad med särskild service.

- Den som har ett så omfattande behov av vård och omsorg att den enskildes individuella behov inte kan tillgodoses i den egna bostaden under en pågående bostadsanpassning. Syftet är att den enskilde kan bo kvar i sin ordinarie bostad efter vistelsen på korttidsboendet.

12.15 Sysselsättning

Enligt 5 kap. 7 § SoL ska socialnämnden medverka till att människor som av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring får meningsfull sysselsättning.

Personer med funktionsnedsättning som inte omfattas av LSS personkrets 1 eller 2 och som har svårt att klara ett arbete eller utbildning kan ansöka om bistånd i form av sysselsättning enligt SoL. Den enskilde ska kunna erbjudas sysselsättning av god kvalitet. Utbudet ska kunna variera från enklare till mer avancerade uppgifter. Insatsen ska ha ett klart syfte för den enskilde och ge stöd att upprätthålla och utveckla sina resurser. Omvårdnad ingår *inte* i sysselsättning enligt SoL.

Insatsen ingår i valfrihetssystemet inom socialpsykiatrin vilket innebär att den enskilde kan välja mellan lämpliga utförare av insatsen som är knutna till systemet.

För mer information om sysselsättning se riktlinjer för utredning, dokumentation m.m. inom stadens socialpsykiatri.

12.16 Dagverksamhet

För personer som inte bedöms kunna klara ett arbete och som har behov av meningsfull sysselsättning där omvårdnad ingår kan dagverksamhet enligt SoL vara ett alternativ. Dagverksamhet kan beviljas den som på grund av sjukdom eller funktionsnedsättning har behov av tillsyn, social gemenskap, stimulans och meningsfulla aktiviteter. Dagverksamhet kan underlätta vardagen för den enskilde genom att skapa struktur och syftar också till att bryta ofrivillig ensamhet och social isolering samt kan därmed möjliggöra kvarboende i det egna hemmet. Personer med demenstillstånd eller andra sjukdomar eller funktionsnedsättningar kan ha behov av biståndsbedömd dagverksamhet för att behålla psykiska och fysiska funktioner samt förebygga social isolering. Vidare kan dagverksamhet också beviljas i syfte att avlasta anhörig som vårdar den enskilde. Dagverksamhet kan beviljas i de fall den enskilde har

behov av stöd och hjälp som inte kan tillgodoses på exempelvis öppna mötesplatser/träffpunkter.

13.Övriga frågor

13.1 Bidrag till bostadsanpassning

Bidrag till bostadsanpassning kan ges till personer med funktionsnedsättning som behöver anpassa grundläggande funktioner i sin bostad. Generellt gäller att det är viktigt att på ett tidigt stadium beakta behov av bostadsanpassning i alla utredningar som rör insatser i hemmet. Bostadsanpassningsbidrag handläggs av Stockholms stadsbyggnadskontor. Handläggaren ska informera den enskilde om möjligheten till bostadsanpassning och om vart denne kan vända sig.

13.1.1 Bostadsanpassning i särskilda boendeformer

Bostadsanpassningsbidrag lämnas inte för åtgärder i sådana bostäder som avses i 5 kap. 5 § andra stycket och 7 § tredje stycket SoL och i 9 § 8 och 9 LSS.

Av prop. 2017/18:80 s.33 framgår att om den enskilde genom åldrande eller av någon annan orsak förvärvar funktionsnedsättningar efter att ha beviljats en särskild boendeform så har vårdgivaren ansvaret för att göra individuella anpassningar av boendet. Enligt förarbetena bör vårdgivaren vid de situationerna diskutera med den enhet som beviljat insatsen enligt SoL eller LSS om hur de nya behoven kan tillgodoses på bästa sätt. Det får i dessa fall övervägas om bostaden ska anpassas genom vårdgivarens försorg, genom bistånd enligt socialtjänstlagen eller om personen bör flytta till ett annat särskilt boende som kan tillgodose de nya behoven.

13.2 Förmedling av bostad efter ansökan om förtur

Den enskilde har möjlighet att ansöka om förtur till bostad hos Stockholms stads bostadsförmedling. I sådant fall ansvarar bostadsförmedlingen för behovsbedömning och beslut om förtur på medicinska och sociala grunder. Om den enskilde ansöker om medicinsk eller social förtur ska handläggaren vid behov vara behjälplig med ett intyg som beskriver den enskildes funktionsnedsättning och behov av anpassad bostad. Det är viktigt att intyget är sakligt och opartiskt. Handläggaren ska sedan hjälpa den enskilde med ansökan om förtur hos bostadsförmedlingen och med att inhämta och bifoga nödvändiga intyg från behandlande läkare, arbetsterapeut m.fl. inklusive handläggarens eget intyg.

13.3 Syn- och hörselinstruktör

En syn- och hörselinstruktör har till uppgift att ge hjälp till självhjälp och stödja förmågan hos personer med syn- och/eller hörselskador att klara eget boende och i övrigt leva ett så normalt liv som möjligt. I instruktörens arbete ingår att utarbeta former för anpassning i det dagliga livet. Målet är att den enskilde efter träning ska klara ett mer självständigt liv. Efter träning tillsammans med instruktören kan den enskilde i många fall lära sig behärska olika sysslor som han eller hon har svårt med. När en person med syn- eller hörselskada ansöker om hjälp i hemmet är det angeläget att handläggaren redan i utredningssituationen informerar den enskilde om möjligheten att få hjälp av en syn- och hörselinstruktör. Den enskilde kan själv ta direkt kontakt med en heminstruktör. Syn- och hörselinstruktören är avgiftsfri.

13.4 Hjälp med egenvård och hälso- och sjukvårdsuppgifter

Av HSL framgår att regionen har huvudansvaret för hälso- och sjukvård men att kommunerna har ett visst ansvar i särskilda boenden och daglig verksamhet/dagverksamhet. Vid gränsdragningen mellan insatser enligt LSS och SoL och hälso- och sjukvårdsuppgifter är det viktigt att skilja på insatser som är att betrakta som egenvård och på insatser som kräver delegation. Bestämmelser om egenvård regleras i lagen om egenvård.

13.4.1 Delegering av hälso- och sjukvårdsuppgifter

Åtgärder som enligt ansvarig legitimerad yrkesutövare inom hälso- och sjukvård endast kan utföras av viss behörig personal eller kräver viss hälso- och sjukvårdsutbildning eller mer omfattande instruktion och handledd träning kan utgöra sådan hälso- och sjukvård som behöver delegeras för att kunna utföras av någon annan än den ansvarige. Det är patientansvarig som avgör detta. För att hemtjänstpersonal, personliga assistenter, vårdare m.fl. ska kunna utföra hälso- och sjukvårdsåtgärder krävs en delegering från ansvarig hälso- och sjukvårdspersonal, i regel en sjuksköterska inom primärvården. Det finns dock inte något krav på att en utförare måste ta emot en delegering. Staden utger ingen ersättning till privata utförare som åtar sig att utföra hälso- och sjukvårdsåtgärder. Om en kommunal utförare åtar sig att utföra hälso- och sjukvårdsuppgifter i samband med personlig assistans ska krav på ekonomisk ersättning från regionen alltid övervägas. Beställaren ska inte bevilja någon extra tid för hälso- och sjukvårdsåtgärder som delegerats till en utförare.

13.5 Ansvarsfördelning mellan kommuner

I 2 a kap. SoL och i 16-17 §§ LSS finns bestämmelser om kommunernas ansvar för stöd och hjälp till den enskilde och om ansvarsfördelningen mellan bosättningskommunen och vistelsekommunen. Reglerna syftar till att förtydliga kommunernas ansvar och därigenom skapa bättre förutsättningar för att undvika tvister och stärka den enskildes rättssäkerhet samt underlätta för den enskilde i kontakten med kommuner.

13.5.1 Särskilda regler vid tillfälliga vistelser i annan kommun upp till sex månader

Om den enskilde vistas en kortare tid i en annan kommun och till följd av hög ålder, funktionsnedsättning eller allvarlig sjukdom behöver stöd och hjälp för detta kan bosättningskommunen begära viss hjälp med utredning och utförandet från vistelsekommunen. Beslut om stöd- och hjälpinsatser under kortare vistelse i annan kommun fattas av bosättningskommunen. Vistelsekommunen är skyldig att på bosättningskommunens begäran bistå med den utredning som bosättningskommunen behöver för att kunna pröva den enskildes behov av stöd och hjälp (2 a kap. 6 § SoL). Bestämmelse om vistelsekommunens ansvar att hjälpa till med utredning och verkställa beslut gäller även insatser enligt 9 § LSS (jmf 16 a §).

Begäran om hjälp med verkställighet

Vid en begäran från Stockholms stad om att vistelsekommunen ska vara behjälplig med verkställandet av beslutade insatser ska följande bifogas:

- Beställning.
- Information om stadens ersättningssystem.
- Begäran om verkställighet.
- Mall för manuell tidsrapportering.

Tillfällig vistelse i Stockholms stad

Begäran om hjälp med verkställighet görs av bosättningskommunen till vistelsekommunen (Stockholms stad). Den stadsdelsnämnd som den enskilde ska vistas i ansvarar för att bistå med den hjälp som bosättningskommunen begär.

För den som vistas tillfälligt i Stockholms stad är stadens valfrihetssystem inte tillgängligt. Handläggaren gör en beställning till ansvarig stadsdelsnämnds kommunala utförare. Om det finns flera kommunala utförare inom stadsdelsnämnden ska beställning göras till den utförare som ligger närmast vistelseadressen. Om ansvarig stadsdelsnämnd inte har en kommunal utförare ska

beställning göras till den kommunala utförare som ligger närmast vistelseadressen.

13.6 Skyddade personuppgifter

Inom stadens verksamheter hanteras en stor mängd personuppgifter. Varje stadsdelsnämnd måste göra en noggrann genomgång av sin verksamhet och upprätta anvisningar för hanteringen av skyddade personuppgifter inom den egna verksamheten om det krävs utöver den stadsövergripande policyn. Varje stadsdelsnämnd ansvarar för att det finns fungerande rutiner och arbetssätt för att hantera skyddade personuppgifter inom socialtjänsten. Om en person med funktionsnedsättning lever med skyddade personuppgifter och är i behov av insatser enligt SoL eller LSS är det nödvändigt att anpassa utredning, beslut och verkställighet med hänsyn till dennes situation.

13.7 Tillståndsplikt för verksamhet som bedrivs med stöd av LSS och SoL

En enskild person får enligt 23 § LSS inte utan tillstånd av IVO yrkesmässigt bedriva verksamhet enligt 9 § 2-10 LSS. Bestämmelsen gäller även om den enskilde beviljats assistansersättning enligt 51 kap. SFB.

Ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ får enligt 7 kap 1 § SoL inte utan tillstånd av IVO yrkesmässigt bedriva

1. verksamhet i form av stödboende eller hem för vård eller boende enligt 6 kap.,
2. verksamhet i form av boenden som motsvarar dem som avses i 5 kap. 5 § andra och tredje styckena eller 5 kap. 7 § tredje stycket,
3. verksamhet i form av hem för viss annan heldygnsvård,
4. verksamhet i form av hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet, oavsett var verksamheten bedrivs,
5. verksamhet som har till uppgift att till socialnämnden föreslå familjehem och jourhem till barn samt som lämnar stöd och handledning till sådana hem som tar emot barn, eller
6. hemtjänst.

Att tillstånd finns ska alltid kontrolleras av handläggaren i samband med att en insats ska verkställas.

13.8 Rapporteringsskyldighet av ej verkställda beslut

I 16 kap. 6 f-h §§ SoL och 28 f-h §§ LSS finns bestämmelser om nämndens skyldighet att till IVO och till kommunens revisorer rapportera alla gynnande nämndbeslut enligt 4 kap. 1 § SoL och 9 § LSS som inte har verkställts inom tre månader från dagen för beslutet. Rapporteringsskyldigheten omfattar även gynnande beslut som inte har verkställts på nytt inom tre månader från den dag verkställigheten avbrutits. I Stockholm stad ansvarar varje stadsdelsnämnd för sådan rapportering.

Stadsdelsnämnderna ska samtidigt med rapporteringen till IVO och stadens revisorer skicka oidentifierade kopior på rapporterna till socialförvaltningen. Socialförvaltningen sammanställer sedan en statistikrapport som redovisas i ett ärende till socialnämnden. Ärendet behandlas därefter i kommunfullmäktige.

13.9 Inlämning av personuppgifter om LSS för officiell statistik

Enligt 15 a § LSS ska kommunen årligen lämna ut vissa personuppgifter om enskilda som beviljats insatser enligt 9 § LSS till Socialstyrelsen för framställning av officiell statistik. Den officiella statistiken ska finnas för allmän information, utredningsverksamhet och forskning. Statistikinsamlingen har stor ekonomisk betydelse för staden. I staden görs statistikinsamlingen centralt av stadsledningskontoret. Stadsdelsnämnderna ansvarar för att de uppgifter som registrerats i Paraplysystemet är fullständiga och korrekta.